38
A 4

IO. SLEIDANI

DE QVATVOR Summis Imperijs, Babylonico, Persico, Græco, & Romano.

LIBRI TRES.

LONDINI,
Excudebat Robertus Walde-graue, impensis Thomæ VVoodcock.
1584.

ILLVSTRISSI-

mo Principi, Eberardo, Duci VVirtembergico

& Tecchio, Comitíque Mompelicardi, IOANNES SLEIDANVS S. P. D.

QVum ordinis veſtri maximum ſit ornamentum, Dux Eberarde, literatura, vel mediocris, tum illa ſanè, quæ res geſtas omnium ætatum in ſe complectitur, in primis conditioni veſtræ conuenit. Et apud nos quidem, qui Chriſti nomen profitemur, primum in eo genere locum ſibi vendicant Biblica ſcripta, quæ & originem tradunt humani generis, & Dei voluntatem oſtendunt, & miſericordiæ ſimul ac iræ Diuinæ plurima nobis documenta ſubminiſtrant. Ab iis proximè cognoſci debet quicquid de reliquis

gentibus memoriæ proditum eſt. Nihil enim propemodum euenire posſit, cuius non extet, & iam olim aliqua propoſita ſit effigies: qua quidem in re permagnum habent adiumentum atque ſubſidium qui rempublicam gerunt, ſi partem hanc eruditionis non negligant. Commodisſima eſt autem illa ratio, quæ totum huius mundi curriculum in quatuor imperia partitur. Ad primum quod attinet, deſtituimur libris neceſſariis, & præter ſacram Scripturam ferè nihil habemus fide dignum, aut quo niti poſsimus. Fuit haud dubiè ſeculum illud prorſus heroicum, & rebus excellentibus, ac memoratu dignis admodum illuſtre: ſed quota pars eorum ad nos demanauit? Semiramis celebratur & Babylon & Sardanapalus, nec aliud ferè quicquam: Illud autem horrendum, & quo nullum fuit vnquam magis terrificum aut triſte ſpectaculum editum in vno aliquo homine, quod ipſe de ſe Nabuchodonozor commemorat, vt eſt apud Danielem, quis attigit? Tanta videlicet potentia regem & monarcham efferari, deiici regno, profligari ſedibus auitis, extrudi foras, ab hominum ſocietate remoueri, mutata natura paſci cum cæteris

ris animãtibus, & in belluam prorſus degenerare? Simpliciter quidem iſta narrantur ibi : ſed quo terrore perculſos eſſe credimus, qui Diuinæ maieſtatis & iræ documentum hoc tam luctuoſum viderunt? Paucis ergo percurritur Aſſyrium, vel Babylonicum imperium, quòd intra ſacrarum literarum cancellos planè ſit conſiſtendum : reliqua verò tria, quæ ſequuntur, Græcum in primis atque Romanum, valde ſunt authorum ſcriptis illuſtrata: quos inter præcipuum locum obtinent, Græci quidem Herodotus, Thucydides, Xenophon, Polybius. Nam alii, quorum Cicero meminit, Pherecydes, Hellanicus, Accuſilas, Phyliſtus, Agathocles, Theopompus, Ephorus, Caliſthenes, Timæus, Clitarchus, Silenus, interierunt. Latini verò, qui priſcam ſcripſerunt hiſtoriam Romanam quos & Cicero nominat, deſiderantur etiam : Anales pontificum, Fabius Pictor, M. Porcius Cato, L. Piſo, Cælius Antipater, C. Fannius, Vennonius, Clodius, Aſilo, Accius, L. Siſenna. Nimirum hi ſunt, è quibus conflauit ſuum opus, maxima ſui parte mutilatùs, T. Liuius, & hoc ſuperior, Saluſtius, imperfectus & ipſe. Cicero quidem ſcribendi genus hoc non

tractauit, sed tamen in eo versatus est diligentissimè, sicut ipsius libri demonstrant, qui passim tincti sunt atque respersi totius antiquitatis memoria: sed & tẽporis fuit idem obseruantissimus, ita quidem, vt & rerum & personarum ætates ordine possint ex eo cognosci. Nam alioqui tenebricosum est quicquid in literas refertur. Et quia dicere solebat, historiam scribere, præsertim vt Græci, maximè esse oratorium, idcirco Pomponius Atticus eum ad hanc scriptionem hortatur, dum & illam literis Latinis abesse queritur, & ipsum efficere posse dicit, vt in hoc etiam genere Roma Græciæ non cedat. Et quidem cõmentarium sui consulatus Græcè composuit, ac Latinum inchoauit, vt ait ipse. Nam valde cupiebat illum suum annum celebrari scriptis aliorum: adeò quidem, vt si cessarent illi, non se de futurum sibi, déque seipso scripturum esse diceret. C. Cæsar de suis ipse rebus tantùm agit, nec à priscis illis quicquam est mutuatus. Tunc etiam fuit Diodorus Siculus, & aliquanto pòst, Dionysius Halicarnassæus: inde Plutarchus, Suetonius, Cornelius Tacitus, Appianus, Herodianus, Trogus Pompeius, Ælianus, Q. Curtius: verùm

ex

ex ipsis etiam nonnulli, vel omnino, vel bona sui parte perierunt. Ab his extiterunt alii complures, qui sui quisque temporis aut etiam populi prosecuti res gestas, ad hanc nostram vsque memoriam pertingunt. Et hi quidem cognoscendi sunt omnes, aut certè bona pars eorum, vt ea quæ requiritur facultas comparetur. Cognoscendi sunt autem alii propter ipsam rem, alii propter rem simul & stylum, seu genus orationis: quo quidem in ordine primum locum solus propè sibi iure vendicat inter Latinos, C. Cæsar. nihil est enim eo purius, nihil elegantius: & non solùm paulò posteriores, verumetiam æquales omneis venustate sermonis longè superauit. Præter eos, de quibus dictum est, euoluendi sunt etiam Ecclesiastici, qui vel conuersionem religionis, vel afflictiones piorum, vel conciliorum & antistitum leges atque decreta perscribunt. Et quia regnum pontificium in sacris Literis prænuntiatur, inuestigandum etiam est eius initium, progressus & incrementum, vt cum iis notis atque signis, quæ scriptura delineauit, conferri possit. Sed quia varium est & multiplex & impeditum hoc totum quod dixi-

diximus argumentum, latisſiméque campus iſte patet, neque breui aliquo tempore percurri poteſt, methodo quadam ſtudiis iuuenilibus conſulendum eſt, quo ad facti grandiores, per omne genus authorum, ſuo marte, quod aiunt, & liberè vagari posſint. Et hac quidem de cauſa ſcriptionem hanc ſuſcepi, quò videlicet ætas illa formam aliquam habeat atque notationem eorum quæ diſcenda ſunt, quam interea veluti filum aliquod ſequatur, dum ſenſim adoleſcat in literis, & eò proficiat, vt hæc abiicere posſit atque contemnere. Nec enim, vt his contenti ſint, aut intra fines iſtos maneant, eò ſcripſi, verùm, vt guſtum aliquem percipiant futuræ lectionis, & varietate rerum inuitati, magis excitentur ad perluſtrandum aliquando ſcriptores illos atque libros, vnde ſunt iſta deſumpta. Quum autem ad eos, qui regendis populis præficientur, hoc ſtudii genus propriè pertineat, vt initio dictum eſt, ætati ſimul & conditioni tuæ conuenienter me facturum putaui, Dux Eberarde, ſi tibi lucubratiunculam hanc meam impertirem: quò per te tuáſque manus, vt ita dicam, reliqua iuuentus fructum eius aliquẽ perciperet,

peret,ſi tamen vllus percipi poteſt. Quanquam enim in te formando & erudiendo nihil ad ſummam diligentiam reliqui faciunt ornatiſſimi viri,doctores tui, Ioannes Sigiſmundus,& Sebaſtianus Coccius,tamen,vt in hortuli cultura, quem exquiſitum variiſque floſculis depictum eſſe volumus,non ſolemus aſpernari plantulas & herbas, aliunde nobis allatas : ita quoque non ingratum futurum ſpero quod ad ingenii tui fundum excolendum à me defertur munuſculum, & tantiſper quidem defertur ſolummodò dum aſſumpto robore, ſicut antea dictum eſt, ipſe per apertos campos & loca virentia volitare posſis & expatiari . Qua quidem in re domeſticum tibi prælucet exemplum patris tui , laudatiſſimi Principis , virtus, qui ſplendorem generis eleganti doctrina nō mediocriter auxit & ornauit . Et quod præcipuum eſt , hanc ipſam facultatem ad eum finem confert, quem oportet, nimirum, vt nomen Dei celebretur , vt eccleſiæ ſimul & ſcholæ bene conſtituantur, vt piis doctoribus alimenta ſubminiſtrentur, & diſcipulis etiam non deſit quo vitam tolerent. Hoc enim officium in primis ab

ordine

ordine veſtro Deus requirit: & ſicut illius neglectum grauibus pœnis vlciſcitur, ita quoque maximis donis remunerat illos qui ſeſe fideles in eo præbent diſpenſatores. Commemorari autem poſſent nominatim illuſtriſsimi parentis tui multa pietatis, conſtantiæ, fortitudinis documenta, ſed hæc olim ſuo tempore copioſius tractata leges ac propria nobilitatis ornamenta cognoſces. Nam qui bonis ingeniis ita fauet, quomodo fieri poteſt vt non ab iis quem meretur fructum aliquando ferat gratitudinis, & ad poſteritatem celebretur? Quum igitur & ſui loci dignitatem, & iniunctum à Deo ſibi munus intelligat, primam hanc voluit eſſe curam, vt inde à teneris & mollibus annis ad pietatem atque literas animus tuus informaretur: & qui ſenſus eſt atque ſtimulus amoris paterni, nihil ei posſit euenire iucundius, quàm ſi induſtria tua ſuperari ſuam videat expectationem. Hanc autem in partem & tua te ſponte propendêre, quantum hæc ætas ferre poteſt, & præceptores quoque tuos diligenter inuigilare, nihil addubito. Quamobrem perge bonis auſpiciis, Eberarde princeps:

&

& quum sis ad gerendam rempublicam natus, ea præsidia tibi compares, quæ & perpetua sunt, & certam opem afferunt,& laborem qui tibi subeundus erit quandoque gubernanti prouinciam auitam, non modò subleuant, sed facilem quoque reddunt atque suauem. Vale,

Argentorati anno salutis

1556.

IOANNIS

¶ Ioannis Sleidani, De quatuor ſummis Imperijs.

LIBER 1.

PRIVS quàm de quatuor ſummis & præcipuis orbis terrarum imperiis dicam, de Babilonico, Perſico, Græco, Romano, breuiter hoc mihi præfandum eſt, in annorum ſupputatione, ab orbe condito, magnam eſſe diſſenſionem: nam & Hebræi, & Euſebius, & Auguſtinus, & Alphõſus & Mirandula, multùm inter ſe diſcordant: veruntamen, quia plerique omnes noſtri ſeculi viri docti, rationem Hebræorum, hac quidem in parte, ſequuntur, veſtigiis eorum & ipſe inſiſtam, quum res ita feret. Ac principiò quidem, vt ad inſtitutum veniam, ad primum videlicet Imperium omiſſis illis quæ in omnium primam ætatem inciderunt, omiſſa quoque narratione diluuii, quandoquidem ſacris Literis hæc omnia continentur, neque melius dici poſſunt, exordium mihi ſumam

Diſſenſio in annorũ ſupputatione.

Hebræi in ſupputatione annorum ſequendi.

ſumam ab eo tempore, quo diſſipata rurſus aquarum mole, & deſiccata terra genus humanum tunc ad pauciſſimos redactum, denuò propagari cœpit. Diluuii tempus ad annum ponitur orbis conditi, mileſimum, ſexcenteſimum quinquageſimum ſextum. Methuſalah autem ſeptimus ab Adam, hoc ipſo tempore moritur, annos natus nongentos ſexaginta nouem: erat tum Noah nepos Methuſalah ex filio Lamech ſexcentorum annorum, & ſingulari Dei beneficio, cum ſua familia ſeruatus, vbi iam paulatim augeſceret hominum numerus, author ſuis liberis atque poſteris fuit, vt in diuerſas regiones profecti, terram colerent, & oppida ſibi conſtituerent: ſuam deinde cuique prouinciam, ſorte illis deſignauit, anno circiter centeſimo poſt diluuium.

Diluuij tempus.

Quo quidem tempore Nimrod, Nohæ pronepos, vnà cum ſuis in terra Chaldæorum conſedit: quúmque tandem creſcente hominem multitudine migrandum eſſet quamplurimis, & diuerſæ quærendæ ſedes atque coloniæ voluerunt antea perpetuum ſui monimentum relinquere, & duce Nimrodo cœperunt vrbem ædificare, in eaque ſummæ turrim altitudinis: & immemores iræ Diuinæ, quæ nuper totum orbem terrarum abſorpſerat, & de qua diligenter ac ſæpe multúmque Noah illis haud dubiè concionatus erat, nominis ſui famam ſuperbis & ambitioſis operibus

exten-

extendere cogitabant. Offensus autem Deus irritos fecit illorum conatus, linguarum immissa conturbatione, quum prius vnum fuisset & idem sermonis genus apud omneis. Itaque ab opere inchoato coacti desistere, in varias mundi partes abierunt. Ab hac linguarum conturbatione nomen vrbs accepit, vt Babel diceretur: ab eóque tempore, nimirum ab anno post diluuium circiter CXXXI. regni Chaldæi sumitur initium, & Babylonici. Primus autẽ rex fuit is, quem diximus Nimrod, qui LVI. annis præfuisse dicitur: huic Scriptura vocat robustum venatorem, & vim atque potentiam ei tribuit. Alii Saturnum vocãt, eúmque imperii sui anno XLV. misisse principes, aiunt, coloniarum huc illuc, Assur, Medum, Magogum, Moscum, qui regna sui nominis conderent, Assyrium, Medum, Magogum, Moscum: è quibus duo quidem illa prorsus ad Asiam, tertium autem atque postremum ad Asiam & Europam pertinent. Ipsius Assur meminit etiam sacra Scriptura, & Niniuen vrbem ædificatam ab eo dicit. Nimrodo successit filius Iupiter Belus, qui ad occidentem solem occupasse traditur omnem agrum in Sarmatiam vsque Europæam, ac deinde bellum quoque feciisse Sagarũ regi Sabatio, quem non ipse quidẽ, eò quòd morte præpediretur, sed ipsius filius Ninus oppressit, & productis longè latéque finibus, Monarchiam primus

Nomina primi regis Babylonici.

Assur.

Belus.

Ninus primus monarcha.

primus omniũ cœpit. Trecentis quinquaginta post diluuiũ annis Noah moritur, & duodeuigesimo pòst anno circiter, Abraham decimus à Noah, iussus à Deo, patriam relinquit, quum esset annorum septuaginta quinque: vigesimo quarto autẽ anno postea fœdus cum illo facit Deus per circũcisionẽ quem instituit: centesimo ætatis anno natus est ei filius Isaac: post illud tempus vixit annos septuagintaquinque. nã humanæ vitæ spatium multò iam erat cõtractius. Quomodo nepos eius Iacob, quaque occasione deuenerit in Ægyptum, ibique sit mortuus, quomodo deinde ipsius posteritas aliquot seculis in Ægypto permãserit, & durissima seruitute pressa, beneficio Dei per Mosen administrum educta fuerit atque liberata, sacræ Literæ docent. Ponitur autem hæc emigratio Israelis ex Ægypto, ad annum orbis conditi, bis millesimũ quadringentesimum quinquagesimum quartum: nempe quadringentis annis & triginta post promissionem Abrahamo datam, vt ait Paulus Apostolus. Post Mosen iudices habuit populus Israeliticus ad Saulem vsque, cui Dauid successit, rex alter eius populi. Abraham.

Nunc ad Babylonicum imperium reuertamur. Nino mortuo, regnauit eius vxor Semiramis, quæ diuitiis, & victoriis & triumphis nulli mortaliũ cessit. Babylonem oppidum extendit, & iustæ magnitudinis vrbẽ effecit, & variis ornauit ædificiis, Semiramis.

ficiis, muróque cinxit : Æthiopiam deuicit, & in India quoque bellum gessit. Eius filius Zameis quintus rex, nihil memorabile perfecit, sed proximus ab eo Arius, Bactrianos, & Caspios imperio suo coniunxit. Qui successit huic Aralius, ingenio quidem & studio militari clarus fuisse traditur: quid autem gesserit, non est proditum literis. Alter ab eo Baleus, quam plurimas gentes domuit, suósque fines ad Iudæam vsque produxit, ideóque Xerxes fuit cognominatus, hoc est victor & triumphator seu bellator. Armatrites nonus, voluptatibus & otio planè fuit addictus. De Belocho decimo nihil traditur, nisi quòd auspicia curauit & diuinationes. Baleus vndecimus, alteram à Semiramide laudem habet virtutis & industriæ militaris, & doctorum hominum scriptis valde celebratus fuisse dicitur. Altadas xii. otium & vitæ tranquillitatem sequutus fertur, eò quòd stultum esse duceret multis defatigari laboribus & variis implicari curis, amplificandi regni causa : quoniam ea res ad nullam hominum salutem & vtilitatem, sed ad detrimentum potius atque seruitutem pertineret. Qui hunc excepit Mamitus xiii. belli curam atque laborem in suis iterum excitauit, eiúsque fuit suspecta potentia Syriis & Ægyptiis. In Mancaleo xiiii. narrandi deficit argumentum. Sphæri xv. magna dicitur fuisse virtus atque

Zameis.
Arius.
Aralius.
Baleus.
Xerxes.
Armatrites.
Belochus.
Baleus.
Altadas.
Mamitus.
Mancaleus.
Sphærus.

atque prudentia. Mameli xvi. nullum facinus commemoratur. Sub Spareto xvii. proditum est, passim accediſſe miranda. Qui fuit xviii. Aſcatades, omnem Syriam ſuæ ditionis fecit: & hactenus quidem is qui circunfertur, Beroſus, de quo quidem ſcripto plerique omnes valde dubitant, & adulterinum eſſe putant: ſed quoniam aliis monumentis hac in parte deſtituimur, hunc ordinem ſequuntur. Ab aliis deinde reges viginti numerantur ad Sardanapalum uſque trigeſimum octauum Aſſyriorum regem. Fuit hic omnium hominum longè effœminatiſſimus: inter mulierculas perpetuò deſidens, colum & lanam tractabat, adeò totus immerſus voluptatibus, vt vix vnquam ſui conſpectum præberet. His rebus alienati ab eo duo quidam eius præfecti, Belochus, Babiloniæ, Arbaces autem Medorum facta coniuratione, quum turpitudinem eius atque mollitiem vulgò traduxiſſent, bellum fecerunt. Ipſe cum ſuo ſemiuiro comitatu vix tandem progreſſus in aciem, re male geſta profugit in regiam, & conſtructa pyra, ſe diuitiáſque omneis in ignem abiecit, hoc vno facto virum imitatus, vt quidam ait. Hi duo præfecti monarchiã pòſt inter ſe partiuntur, & Belochus quidem Babyloniæ, Arbaces verò Medorum atque Perſarũ rex factus eſt. Fuit ergo Sardanapalus, Aſſyriorum rex poſtremus, in eo quidem ordine, quũ ad

Mamelus.
Sparetus.
Aſcatades.
Sardanapalus.
Belochus.
Arbaces.
Monarchia diuiditur.
Belochus.
Arbaces.
Quandiu Monarchia Aſſyriorum ſtetit.

mille trecentos annos ea monarchia ſtetiſſet: nam plerique reges omnes diutiſſimè vixerunt.

Belochus. *Belochus xxxix. aut ſi magis libet, primus Aſſyriorum rex, in noua monarchia, Manahem regem Iſraelis, vectigalem ſibi fecit: hunc ſcriptura ſacra, non Belochum, ſed Phul appellat. Ei ſucceſſit Phul Aſſur, cognomento Tiglath Pilleſſer, qui vrbes aliquot Iudææ cepit, & populum in Aſſyrios captiuum abduxit: hunc ipſum Tiglath, Achas rex Iuda, ſub quo vixit Iſaias, de auxiliis interpellauit aduerſus regem Syriæ, eíque dona miſit. Tiglath regem ſequutus eſt Salmanaſſar, qui Samariam vrbem poſt trium annorum obſidionem cepit, & Hoſeam regem Iſraelis, vnáque populum abduxit, & perſuam ditionem illis domicilium attribuit, etiã in Medis, vt ait Scriptura: vnde quidam colligunt ipſum imperaſſe quoque Medis. Eum excepit Sennacherib, qui Niniuen vrbem inhabitauit: Ezechiam regem Iuda mulctauit pecuniis, ac deinde cum ingenti exercitu Hieroſolymam obſedit, & miſſis legatis, populum ad defectionem hortabatur, & Regem, qui auxilium à ſuo Deo ſperaret, irridebat: ſed non tulit impunè: nam percutiente Angelo Dei, deſiderauit vna nocte ad centum octaginta quinque hominum millia: quod Ezechiæ regi paulo antea per Iſaiam Deus confirmauerat: deinde domum reuerſus, à ſuis ipſe liberis*

Phul Aſſur, cognomento Tiglath.

Achas rex Iuda.

Salmanaſſar.

Senacherib

Dei contẽptor mulctauit pecunijs.

Ezechiam.

Dei vindicta

beris fuit interfectus. Hucusque Babylonii, pòst debellatum Sardanapalum, Assyriis paruerunt. Quum autem Sennacherib tantam, vt diximus calamitatem ad Hierosolymam accepisset, neque multo pòst à suis filiis esset trucidatus, magna fuit insecuta rerum mutatio, & deuisum est regnum. nam qui cædem fecerant, duo fratres. Adramelech & Sarasar, profugerunt quidem, sed nihilominus vim & arma pararunt in fratrem Assaradonem, qui pòst necem parentis regnum occupauerat, quum antea quoque per absentiam illius rempublicam gessisset. Hanc adeptus occasionem rei bene gerendæ, Merodach Babyloniæ præfectus, desciuit, & indicto bello, quum vicinas vndique gentes, partim gratia partim vi paulatim ad se traduceret duodecimo demum anno sui regni deuicto Assaradone, totum Assyriorũ imperiũ Babyloniis adiunxit, & XL. pòst annis regnauit. Ab hoc nonnulli ponũt Benmerodach & Nabuchodonozor, eius nominis primũ. Sed quia literæ sacræ nihil ea de re prodũt, nec aliis temerè potest adhiberi fides, eũ Nabuchodonozor, de quo Scriptura sacra plurimam mentionẽ facit, proximum à Merodach numerabimus. Is ergo statim à primis annis bellum fecit Ægyptiis, & regionem omnem quæ est inde ab Euphrate vsque ad Pelusium, illis ademit: Ioachim regem Iuda vectigalem sibi fecit, & octauo sui

Adramelech & Sarasar parricida.

Assarado.

Merodach.

Benmerodach.

Nabuchodonozor.

regni anno filium Iechoniam regem vnà cum præcipuis viris & artificibus, non tantùm vrbis Hierosolymæ, sed totius quoque regionis, Babylonem captiuos abduxit. Anno xviii. sui regni, Hierosolymam obsessam per biennium, cepit, ac paulò pòst diripuit, incendit, muros diruit, potissimam populi partem captiuam abduxit, regem Zedechiam exoculauit, filios illius atque proceres interfecit. Hanc vero calamitatem Ieremias anno primo regni Nabuchodonozor prædixerat: & ab hoc quidem tempore numerandi sunt anni septuaginta captiuitatis Babylonicæ. Ad annum circiter xxiiii. sui regni, Nabuchodonozor, deuictis Ammonitarum & Moabitarum regibus, exercitum duxit in Ægyptum, & occupata regione tota, monarchiam pòst inchoauit.

Somnium.

Altero anno monarchiæ, sicut nostri temporis viri docti rationem putant, per somnium vidit statuam ingentem, cuius erat caput aureum, pectus vnà cum brachiis argenteum: venter & fœmora ex ære, crura ferrea: pedum pars aliqua, ferrea, pars autem fictilis. Expergefactus, quum non recordaretur somnii, & tamen valde esset attonitus, conuocatis ariolis & diuinatoribus mandat, vt quale fuisset somnium, explicarent: nisi facerent, capitis pœnam denuntiat. Ea re cognita Daniel adolescens, qui cũ reliquis fuerat captiuus, eò deductus Hierosolyma, nuntiabat

se

se posse regis desiderio satisfacere : productus, incipit, & primò quidem quid somniarit, ostendit, deinde quid sibi vellet somnium, interpretatur : & statuam illam significare dicit quatuor orbis imperia summa, quæ sint ordine successura, & ad ipsum regem oratione conuersa, Tu, inquit, quem summa potentia Deus ornauit atque gloria, cui dedit imperium in omneis homines, & bestias agri volucréque cœli, tu nimirum es illius statuæ caput aureum: post te regnum aliud orietur argenteum, videlicet deterius quàm sit hoc tuum: deinde tertium aliud æreum, quod longè latéque dominabitur: regnum verò quartum erit ferreum. Nam sicut ferrum comminuit & perdomat omnia, sic etiam quartum & postremum illud reliqua omnia confringet, sibíque subiiciet. Hoc igitur primum est & inauditum antea vaticinium de quatuor imperiis, quod nobis est per Danielem diuinitus patefactum. Res planè digna quæ memoriæ tota commendetur, quia temporum omnium historiam ad finem vsque mundi paucis complectitur, vt postea sum dicturus: nunc satis est videre hoc primùm tempore Deum aperuisse nobis imperiorum ordinem ac vicissitudinem. Quanta verò fuerit potentia Nabuchodonozor magis etiam perspicuum est ex eo loco Danielis, vbi Scriptura comparat eum arbori, quæ ad cœlum vsque pertingat, quæ totum

Somnij expositio.

Nabuchodonozor.

tum orbem terrarum velut obumbret, cuius folia sint longè pulcherrima, & fructus omnium vberrimus, quo sagenetur & pinguescat quicquid est animalium, cuius in frondibus atque ramis omne volucrum genus nidificet & quiescat. Est igitur hæc prima monarchia: quæ sicut hoc Rege vehementer aucta fuit, & ad summum educta fastigium, ita quoque defuit, ac planè deleta fuit in ipsius nepotibus, quemadmodum per Danielem Deus aliósque Prophetas denuntiauerat. Regnauit Nabuchodonosor annis XLiii. Quàm horrendo spectaculo Deus & exemplo superbiam eius, vt Daniel ait, sit vltus, operæ pretiũ est vt cum omnes mortales, tum reges in primis ac viri Principes diligenter legant & considerent, quò videlicet maiestatem Diuinam reuereantur, & officium suum erga populum sibi commissum faciant.

Prima monarchia.

Euilmerodach.

Successit ei filius Euilmerodach. Is regnauit annis triginta, & successorem habuit Assur, qui tribus annis præfuit: hunc excepit Labassardach septem annorum rex. Ab hoc imperii summam obtinuit Balthasær annis quinque. Ad hunc modum eos nonnulli recensent: verùm ætatis nostræ viri docti, his duobus omissis, ab Euilmerodach rege numerant Balthasarem filium, eúmque per annos quatuordecem regnasse ferunt: quod quidem necesse est, vt conficiantur anni septuaginta,

ta, quibus apud Babylonios captiuos fuit populus Iudaicus: quum huius captiuitatis initium sumatur ab anno decimo nono regni Nabuchodonosor. Qui rationem hanc sequuntur, & duos illos reges, de quibus dixi, prætermittunt, Scripturæ vestigiis insistunt & Ieremiam præsertim testimonio, qui futurum prædixit vt Iudæi seruirent regi Babel eiúsque filio, filiíque filio: sed hic liberum sit suum cuíque iudicium. Balthasar autem, vt ait Scriptura, postremus fuit Babyloniorum rex, in eóque pariter omnes consentiunt. Iam quomodo capta sit Babylon, non ab vno describitur: quomodo autem imminentem Regi calamitatem, & iam presentem Deus illi denuntiarit, Daniel commemorat, & interfecto Rege, summam Imperii traslatam esse dicit ad Darium medum, tum LXII. natum annos. His Darius à scriptoribus vocatur Cyaxares, fuítque filius Astyagis, quem Daniel Assuerum vocat, octaui Medorum regis: & quum sobolem masculam non haberet, filiam suam in matrimonium dedit Cyro, Persæ sororis filio: & bello lacessitus à rege Assyriorum, in auxilium accersiuit Cyrum, qui profectus eò cum copiis, & factus imperator totius exercitus, fœliciter rem administrauit, vrbe capta potentissima. Post hanc victoriam, non amplius anno Darius vixisse traditur.

Balthasar.

Darius.

Assuerus.

Cyrus.

Et hoc quidem tempore, quum capta Babylone Darius adhuc viueret, iamque per annos ferè septuaginta populus Israeliticus esset in Babylone captiuus, Danieli, reuoluenti Ieremiam, eius captiuitatis prænuntium, & precanti, Deus multo maiori patefacit, & non solum instare liberationem confirmat, sed quo tempore sit etiam venturus Messias, qui pro peccatis hominum satisfaciat, ostendit.

A morte Darii summa rerum ad Cyrum generũ delata fuit, & hoc quidem est alterius initium monarchiæ. Iam enim & Assyriam & Mediam & Persiam solus Cyrus obtinebat ad Ionium vsque mare, sicut Thucydides ait, quum ante captam Babylonem prælio cepisset Crœsum, Lydiæ regem potentissimum. Est ergo Cyrus Persarum rex primus, & author secundæ monarchiæ. Deuictis Babyloniis bellum gessit cum Scythis, eóque profectus ipse cum exercitu, circunuentus tandem fuit per insidias & interfectus, princeps laudatissimus. Initio sui regni, post captam Babylonem, populo Iudaico permisit, vt ex captiuitate domum reuersi, templum ac vrbem Hierosolymam reædificarent, ad eámque rem sumptum liberalissimè subministrari iussit. Hoc ipsum Deus per Isaiam, seculis aliquot antequàm nasceretur ille, prænuntiauerat nominatim. De animorum immortalitate differen-

Author secundæ monarchiæ.

tem

tem ad filios, ante mortem, Xenophon introducit, vt est apud Ciceronem, qui locum illum eleganter, vt omnia, vertit. Ad septuagesimum annum Cyrus peruenit: regnauit annis triginta, quum XL. natus regnare cæpisset. Filius ei fuit Cambyses, quem domo proficiscens in bellum Scythicum, regno præfecerat. Is absente & occupato patre, cepit Ægyptum: bello quidem egregius, sed alioqui vitiosus, & patris virtutem minimè repræsentans. Inter alia turpiter immanitérque facta, fratrem quoque suum insidiosè necari iussit. In iis libris quos de legibus Plato conscripsit, valde Cyrum in eo peccasse dicit, quòd molliter filios inter fœminas educasset, qui grandiores facti, & ab assentatoribus corrupti, quum ipsorum auribus plerique seruirent, mortuo parente, vitæ periculum alter alteri crearint, Cambisi, secundo Persarum regi, qui post mortem patris non diu superstes fuit, Darius successit filius Hystaspis. Et quoniam à morte Cyri, ac post tantam exercitus calamitatem nonnulli populi, & in his Babylonii, à Persico regno defecerant, statim ab initio principatus arma sumpsit, & imperio suo rursus illos adiunxit, capta quoque Babylone post longam obsidionem, opera Zopyri. Bellum deinde suscepit in Athenienses, qui subito collectis copiis, neque Lacedæmoniorum expectatis auxiliis, ad decem millia hominum

Cyri mors.

Cambyses.

Darius Hystaspis filius.

Zopyrus.

zminum ingentem illius exercitum, ad Mara-
Miltiades dux. thonem duce Miltiade fuderunt.

Cogitabat redintegrare bellum Darius, ve-
Xerxes. rùm in ipso conatu mortuus, filium habuit ſuc-
ceſſorem Xerxem, qui decimo anno, ſicut Thuci-
dides ait, poſt prælium illud ad Marathonem, in-
numerabili cum exercitu venit, vt Græciam
omnem ſibi ſubiugaret. Itaque rei gerendæ ſum-
ma, de communi conſenſu fuit demandata La-
cedæmoniis, quod iis totius Græciæ plurimùm
tunc poterant: Athenienſes verò, ſequuti conſili-
um Themiſtoclis, vrbe deſerta, ſuiſque liberis &
vxoribus huc illuc depoſitis, naues conſcendunt,
& hoſtem ad Salaminem inſulam prælio vin-
cunt. Ea victoria toti Græciæ fuit ſalutaris. Nã
terra quoque profligatus, turpi & infœlici fuga
domum Xerxes reuertit, & Græci quidem etiam
poſt diſceſſum illius. Verùm Athenienſes, qui
claſſem haberent ad quadringentas circiter na-
ues, profecti longius & inſequuti, Seſtum oppi-
dum in Helleſponto, quòd Perſæ tenebant, capi-
unt, & ibi per acta hyeme, reuerſi domum, ſuas
vxores atque liberos recolligunt, & vrbis, quam
hoſtis captam incenderat, mœnia reſtaurant, por-
túmque muniunt. Bellum hoc Perſarum, vel, vt
Thucydides vocat, Medorum, eodem ferè tem-
pore fuiſſe ſcribit Cicero, quo bellum Volſcorum,
cui Coriolanus exul Romanus interfuit. Id au-

tem

tem incidit in annum vrbis conditæ CCLXVI.

Persicum illud bellum descripsit Herodotus, Thucidide prior. Eum Cicero vocat patrem historiæ, sed innumerabiles apud eum fabulas esse dicit. Munitionem hanc Atheniensium indignè quidem ferebant Lacedæmonii, sed quum aliud non possent, mussabant. Coniunctis etiam viribus tum ipsi, tum reliqui Græci, & Athenienses, Cyprum capiunt, & Byzantium vrbem, quam Persæ tenebant. Erat tunc inter alios Lacedæmoniorum duces, Pausanias, qui conuictus proditionis, quum domum rediisset, & obsessus in quodam asylo, fame fuit, enecatus. Themistocles etiã accusatus hoc nomine, profugit. Multis deinde variisque bellis & dissidiis iactata Græcia fuit, partim externis, partim ciuilibus, quæ Thucydides obiter exponit. sed tandem, quinquagesimo nimirum anno post Xerxis è Græcia discessum, vt post Thucydidem ait Cicero, bellum illud ingens natum est, quando Peloponnesus tota coniurauit in Athenienses, quorum in eo bello dux erat Anaxagoræ philosophi discipulus, Pericles, quem dicendo fulgurare, conàre, permiscere Græciam ait Aristophanes: nam idem erant olim & virtutis & eloquentiæ magistri. Ex altera parte summæ rei præfectus fuit Archidamus Rex Lacedæmoniorum. Periclis erat æqualis & æmulus.

Persicum bellum.

Pæloponnesi coniuratio.

Archidamus rex.

Thu-

Thucydides, qui & bellum illud descripsit. In prætura collegam Pericles habuit Sophoclem poetam Tragicum, vt Cicero narrat. Nunc ad Xerxem reuertamur. Is, re malè gesta, quum in magnum contemptum venisset, a suis est interfectus. Ei successit filius Artaxerxes Longimanus. Ad hunc Themistocles exul, de quo paulo antè diximus, profugit, ibique vitam finiit, sepultus Magnesia.

Xerxes interfectus.

Artaxerxes. Longumanus.

A Longimano regnauit Darius Nothus, qui sororem illius habebat in matrimonio. In huius regnum incidit illud, quod diximus, bellum Peloponnesiacum. Et Athenienses quidem, licet satis impediti essent, tamen eius belli anno quarto, sicut Thucydides ait, classem in Siciliam miserunt, verbo quidem, vt Leontinis adessent contra Syracusanos, re vera autem, vt insulam illam suæ ditionis efficerent, quò sic possent commodius perdomare Græciam. Quúmque subinde reuerterentur, & factiones alerent, Hermocrates Syracusanus author fuit Siculis, vt omni deposita simultate, pacificarent: nam Athenienses ipsorum omnium libertati tendere insidias. Itaque persuasit, quod fuit eius belli anno septimo. Tribus pòst annis, pacem Athenienses & Peloponnesiaci faciunt in annos quinquaginta, sed non totum septennium ea pactio durauit. tunc enim hostiliter multa fieri cœperunt: & licet non planè sublata

Darius. Nothus.

pax

pax esset, ac subinde per inducias resarcirentur offensiones, tamen anno decimo rursus ad arma ventum est totis viribus, durauítque bellum hoc alterum annis xvii. Tunc Athenienses denuò classem ornatissimam in Siciliam mittunt. Primi duces erant inter alios, Alcibiades & Nicias: & hic quidem concionibus aliquot habitis, nauigationem valde dissuasit: Alcibiades verò contra. Siculis opem ferebant Peloponnesiaci. tandem in portu Syracusano Athenienses cum hoste confligunt, sed post ancipitem ac subinde variantem fortunam profligati fuerunt omnes atque concisi. Interea Lacedæmonii, sociique, Darium regem Persarum, in Athenienses, fœdere sibi coniungunt. Darii legatus erat Tissaphernes. Cæterum, post Codrum, Polydorum Spartanum, & Aristomenem Messenium, hi ferè numerantur præcipui maximéque clari Græcorum duces, quorum alii de tota Græcia, alii de sua quisque patria bene meriti sunt: Miltiades, Leonidas, Themistocles, Pericles, Aristides, Pausanias, Xantippus, Leotychidas, Cimon, Conon, Epaminondas, Leosthenes, Aratus Sycionius, Philopœmen. Ex iis plerique fuerunt iussi tandem exulare. Portum Syracusanum Cicero describit, in eúmque solam Athenienſium classem, post hominum memoriam inuasisse trecentis nauibus: victam autem atque superatam in eo ipso portu,

Alcibiades. Nicias.

Athenienses profligati.

Græcorum duces.

loci

loci ipsius portúsque natura, & tunc primùm opes ipsius ciuitatis victas, comminutas atque depressus, & nobilitatis imperii, gloriæ naufragium fuisse factum dicit. Siciliam in circuitu patêre, quantum nauis magna possit obire intra dies octo, & à continenti distare Thucydides ait circiter viginti stadiis. Dario filii erat duo, Artaxerxes, Mnemon & Cyrus: quorum ille mortuo parenti successit, Cyrus autem Ioniam Lydiámque tenebat: sed sorte sua non contentus, fratri regi bellum fecit, in eóque victus fuit & occisus. Cyrum hunc minorem. M. Portius Cato, regem Persarum, & vt est apud Ciceronem, præstantem ingenio virum atque imperii gloriam vocat. Laudat etiam ex Xenophonte, propter studium agriculturæ: nam ei Xenophon & militauit & fuit familiaris, ideóque post ab Atheniensibus, qui Mnemonem habebant amicum, pulsus fuit in exilium. A. Mnemone regnauit Ochus, ex tribus natu minimus filius.

Darij filij Artaxerxes. Mnemon & Cyrus.

Ochus 8.

Hunc excepit Darius postremus. Ei bellum fecit Alexander, Philippi Macedonum regis filius, qui Thebis euersis & pacata Græcia, in Asiã contendit, & tribus præliis Darium superauit, capta illius & matre & vxore & filiabus. Ingentes quidem conditiones, & regni partem ad Euphratem vsque Darius ei deferebat, sed ille respuit, neque destitit antè, quàm illum expugnasset.

Darius 9. & vltimus.

Alexander Macedo.

nasset. Quum enim pacẽ obtinere Darius his conditionibus non posset, tertium bellum instaurat, & educto validissimo exercitu, rursus profligatur, inque fuga trucidatur à suis: cũ eóque Persicum imperium, quod annis steterat ducentis & amplius, deletum fuit. His tantis victoriis in suam ditionem perduxit Alexander, quicquid est ferè terrarum ad Orientem solem, & in Europã ex Asia trãsportauit imperii summã, & tertiam constituit monarchiam: pòst etiam in India bel ligerauit: sed quæ hominum est infirmitas, tãtam fortunæ benignitatem & indulgentiam moderatè ferre non potuit: & quum insolenter multa faceret, séque pro numine vellet propemodum adorari, Babylonẽ vbi venisset, febri, vel vt nonnulli tradunt, veneno fuit extinctus, quum annorũ esset triginta trium, & annos regnasset duodecim. Vitæ finem ei prædixerat Calanus Indus, vt ait Cicero: quum enim conscenderet in rogum ardentẽ, & Alexander eum rogaret, si quid vellet, vt diceret: Optimè, inquit, propediẽ te videbo: paucis pòst diebus mortẽ obiit Alexander. Interitus eius ad centesimã, decimam quartã ponitur olympiadem, vrbis autem Romæ conditæ anno quadringentesimo vigesimo nono, trecentis nimirum & viginti duobus annis ante natum Christum. Bonarum artium in primis amans, & in homines doctos fuit liberalissimus, eóque

Alexander tertiam monarchiam constituit.

Hominum infirmitas.

Alexander bonarum artium amans.

eóque nomine multorum celebratur monimentis. Homeri poëma sibi familiarissimum habebat: & quanquam scriptores multos rerum suarum secum habuisse dicitur, tamen quum in Sigeo ad Achillis tumulum astitisset, O fortunate, inquit, adolescens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inueneris. Etenim, sicut ab Apelle potissimum pingi, & à Lysippo fingi, sic etiam ab iis tantùm celebrari volebat, & posteritatis memoriæ commendari, qui in ipso laudando propriam ingenii gloriam consequi possent. Aristoteli præceptori negotium dedit animalium describendi naturas, ad eámque rem aliquot hominum millia per Græciam Asiámque constituit, pecuarios, venatores, piscatores, cetarios, aucupes, & id genus alios, qui de singulis illum edocerent: ipsi verò scriptori præmium laboris dedisse traditur octingenta talenta, hoc est, vt quidam ætatis nostræ viri docti rationem ineunt, coronatorum aureorum millia quadringenta octoginta. Xenocrati philosopho quinquaginta per legatos talenta misit, aureorum videlicet millia triginta: sed illo recusante, quòd tanta pecunia non sibi diceret opus esse, legatis reuersis. Quid inquit, nullósne habet ille amicos, quibus benefaciat? Primis annis, quum Aristotelis esset discipulus, summo ingenio summáque modestia præditum, postea verò quàm rex appellatus est, superbum, crudelem, immo-

Alexandri liberalitas.

immoderatum fuisse ait Cicero. De splendore, deliciis, & luxu Darii mira narrant scriptores: nam omnis generis coquos, cupedinarios, fartores, artifices magistrósque gulæ & vnguentarios habebat in castris, ne quid ad corporis voluptatem omnino deesset. Quantus etiam fuerit alioqui regum Persarum splendor & apparatus in quotidianis epulis, non ab vno memoriæ proditum est. Solebant, vt ait Cicero, plures vxores habere: his autem vxoribus ciuitates attribuere, vt hæc mulieri redimiculum præberet, illa hunc vel illum ornatum. Talem igitur, vt dixi, vitæ finem habuit Darius, & in fuga quum aquam turbidam bibisset, & cadaueribus inquinatam, negabat vnquam se bibisse iucundius: nec enim sitiens vnquam biberat.

Luxus Darij.

Darij vitæ finis.

A morte Alexandri, diuisa fuit imperii moles in proceres, Ptolomæum, Laomedontem, Antigonum, Cassandrum, Leonatum, Eumenem, Pythonem, Lysimachum, Antipatrum, Meleagrum, Seleucum: in his autem præcipui fuerunt Seleucus, Syriæ, Ptolomæus, Ægypti, Antigonus, Asiæ minoris, Cassander, Macedonum Græciæque rex deinde factus, oppressis omnibus Alexandri propinquis. Lysimachus, ille est, quem Alexander iratus aliquando cõcluserat cum leone: quum autem interfectam ab eo belluam audisset, magno habuit in honore. Cæterùm, inter

Alexandri successores.

Lysimachus.

eos quos dixi modò ſucceſſores, eorúmque filios atque nepotes, grauiſſima bella fuerunt, vt fieri ſolet, dum ambitione depr auatus animus quieſcere non poteſt, & aliena cum iniuria ſuam potentiam augere ſtudet. Et his quidem bellis, quoniam diuturna fuerunt, vehementer afflictæ regiones illæ omnes, in populi Romani ditionem paulatim venerunt, qui longè latéque rerum potitus, quartam & poſtremam effecit monarchiam, de quo nobis iam dicendum eſt. Cæterùm, inter Ægypti reges, Alexandri ſucceſſores, numeratur, Ptolemæus Philadelphus, admodum laudatus princeps: nam & pacem coluit, quantum in ipſo fuit, & artes liberales excitauit, conſtitutis præmiis, & bibliothecam effecit luculentiſſimam, & Moſi libros atque Prophetarum in Græcam linguam iuſſit conuerti. Romæ igitur vrbis initium fuit, quo tempore Salmanaſſar rex de quo ſuprà dictum eſt, Aſſyriis imperabat, nimirum anno primo ſeptimæ olympiadis, authore Plutarcho: conditi autẽ orbis, anno ter milleſimo ducentetcimo duodecimo, quũ annis ferè quadringentis antè in Latio cœpiſſet regnare Æneas à bello Troiano quod Homerus ad poſteritatem tranſmiſit: de cuius quidem ætate, ſicut etiam patria, nihil certi conſtat, niſi quòd antè conditam vrbem atque Romulum multis annis eum fuiſſe Cicero ſcribit. Nullum verò ſcriptum exiſtit

Quartæ monarchia principium.

Ptolomæus Philadelphus.

Romæ initium.

pro-

profanum, illius poemate vetustius: nam sicut Horatius ait,

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illachrymabiles
Vrgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.

Romanorum origo.

Significat idem quoque Cicero, nec oratoris vllum extare vestigium dicit ante Homerum. Tenuis autem & propè despecta populi Romani fuit origo: sed quia Deus ita constituit, sicut postea docebitur, in summam excreuit potentiam.

Reges septẽ Romani imperant.

Principio, reges ibi septem imperarunt annis ducentis quadraginta quatuor. Et sexti quidẽ regis ætate, Seruii Tulli, Solonẽ ac Pisistratũ, apud Athenienses: Pythagoram autem in Italia floruisse, Cicero scribit, quo tempore Tarquinius superbus fuit eiectus. Athenas etiã ait, regnãte Seruio Tullo stetisse iam supra septingẽtos annos.

Consules bini imperarunt.

Profligatis regibus, ad binos consules rerũ summa delata fuit, quorum magistratus erat annuus. Primus consul. L. Iunius Brutus, quàm fuerat acer & industrius in profligandis regibus, & cõstituẽda libertate, tã ettiã erat vigilans & strenuus in eadẽ conseruanda. Quũ enim inter alios nobiles adolescentes Romanos, ipsius quoque filii duo, Titus & Tiberius, occulta tractarẽt consilia de restituẽdis Tarquiniis, re per indiciũ patefacta, capitali supplicio palàm illos affecit. Collegæ quoque suo, Tan

quinio Collatino Imperium abrogabat, qui fuerat ſocius eius in expellendis regibus, & conſiliorum etiam adiutor. Idque Cicero defendit, vt iustè factum, & patriæ tum vtile tum honeſtum fuiſſe dicit, vt nomen Tarquiniorum & memoria regni tolleretur. Cæterùm, in varia populi Romani fortuna, quum Hetruria conſpiraſſet omnis, in hoſtem egreſſi vrbe Roma trecenti Fabiæ gentis, interfecti fuerunt omnes, vno ſuperſtite tantùm, impubere domi relicto, qui familiam deinde propagauit: fuit hoc anno trigeſimo tertio poſt eiectos reges. Ob turbulentum autem reip. ſtatum, conditæ vrbis anno trecenteſimo, legati in Græciam miſſi fuerunt, qui leges illinc afferrent, quibus deinde ciuitas vteretur, iis reuerſis, mutata reipublicæ forma fuit, & Decemuiri conſtituti, qui rei ſummæ præeſſent: ſed non totum triennium durauit hic ſtatus, & Appius Claudius, ex decemuiris vnus, nequitia ſua, quum L. Virginii ciuis Romani filiam virginem ad libidinem abriperet, occaſionem populo dedit vt ordinem totum profligarent. Itaque res ad conſules rediit: ſed & hi paucorum fuerunt annorum, & creati ſunt tribuni militum duo, conſulari poſtetate: verùm hi ſub finem anni depoſito magiſtratu, conſulibus denuò locum fecerunt.

Fabiæ gentis conciſio.

Legati in Græciam.

Decemuiri conſtituti.

Appij Claudij nequitia.

Tribuni militum.

Eóque tempore, quod erat anno vrbis CCCXV.

CCCXV. L. Quintius Cincinnatus, Dictator, Sp. Melium, largitione frumentaria captantem in vrbe regnum, per C. Seruilium Halam, magistrum equitum, interfecit, eiúsque domum complanauit. Biennio pòst, rediit potestas ad tribunos militum, qui deinde non bini, sed plures eodẽ tempore creabantur, pro voluntate populi, & reipublicæ conditione. Durauit hic magistratus per annos ferè septuaginta, & inter alios floruit in hoc ordine, M. Furius Camillus, virtute nulli secundus, qui præclarè de republica meritus, in exilium fuit eiectus ab ingrata patria, quum quartum fuisset tribunus militum. Sed quum captam à Gallis Senonibus vrbem Romam liberasset, hostémque fudisset, restitutus dignitati fuit, biennio pòst factus Dictator. Paucis verò pòst annis, M. Manlius, qui Capitolium à Gallis defenderat, ob suspicionem affectati regni, de saxo Tarpeio deiicitur, & decretum fuit factum, ne quis gentis Manliæ patricius vocaretur Marcus. Septimum deinde creatus est tribunus militum, Camillus, & ætate grauis vitam finiit anno conditæ vrbis CCCLXXXIX, quum anno vno ante ipsius mortem, à tribunis militum reipublicæ procuratio ad consules rediisset, ex quibus tunc primùm vnus fuit plebeius. Dedit autem hæc ætas longè præstantissimos belli duces in ea ciuitate, Marcum Valerium Corninum,

Dictator.

Camillus virtute nulli secundus.

Duces præstantissimi.

ninum, T. Manlium Torquatum, C. Martium Rutilium, P. Decium Murem, Papyrium Cursorem, Publium Philonem, L. Velumnium & alios. Ex iis T. Manlius Torquatus consul, filium suum, quòd præter mandatum extra ordiẽ duello pugnasset in hostem, tametsi fœliciter, securi percussit. P. Decius Mus, consul, in prælio contra Latinos, pro exercitu populi Romani sese deuouit & in confertissimam turbam hostium irruptione facta confossus, nutantem rem Romanam restituit. Idem fecit eius filius, eiusdem nominis, quartùm consul, annis XLIIII. pòst, in bello contra Gallos Senones.

Amator populi.

Eo, quod antè diximus, tempore, ad annum vrbis conditæ CCCCXX, floruit ac bella gessit Alexander magnus, tertiæ monarchiæ conditor, vt suprà docuimus. Cum hoc T. Liuius componit L. Papyrium Cursorem, & expatiatus tum sui tum lectoris reficiendi causa, demonstrat eum inter alios. Alexandro potuisse resistere, si fortè post deuictam Asiam in Europam adductis copiis, ille populo Rom. bellum fecisset. Erat omnino summa præditus virtute, is quem dixi Papyrius Cursor: nam vt aliá prætermittam, quando T. Veturius Caluinus, Sp. Posthumius Albinus II: consules, cum toto exercitu sub iugum missi fuerunt à Samnitibus, ad furcas Caudinas, & turpiter cum hoste pacificarunt, ille

Papyrius Cursor.

factus

factus consul hostem victorem fudit ac profligauit. Quàm etiam seuerè disciplinam oporteat seruare militarem, in suo declarauit equitum magistro, dictator ipse. Protulit, insuper hæc & aliquantò superior ætas in Grecia, viros longè doctissimos. Tunc enim Socrates, & ab hoc, Socrates doctorum scaturigo. *velut ex fonte quopiam, Aristippus, Plato, Antistenes, Speusippus, Aristoteles, Dicæarchus, Xenocrates, Hieraclides, Theophrastus, Polemo, Strato, floruerunt: physici omnes,* Physici. *& vt ait Cicero, speculatores venatoréſque naturæ:* Oratores. *floruerũt etiam oratores clarissimi, Gorgias, Protagoras, Prodicus, Hippias, Isocrates, Lysias, Demosthenes, Hyperides, Æschines, Phalereus Demetrius, Demochares: Historici verò Xenophon in primis, quem Socraticum Cicero vocat,* Historici. *& Calisthenes, comes Alexandri magni.*

Hac ætate vixit Syracusanorum tyrannus Dionysius: ad quem Plato quum venisset, déque viri principis officio liberè locutus esset, Dionysij tyranni acta. *in maximo vitæ periculo fuit, vt Cicero narrat. Hic est ille, qui non propinquis, sed conuenis quibusdam & feris hominibus atque barbaris custodiam corporis committebat: qui tondere filias suas docuit, ne tonsori collum committeret: qui ferrum ab eisdem, quum essent adultæ, remouit, instituítque, vt candentibus iuglandium putaminibus barbam sibi & capillum*

adurerent: qui noctu sic ad vxores ventitabat, vt omnia specularetur & perscrutaretur antè: qui quum in communibus suggestis consistere non auderet, concionari ex turri solebat: qui Damocli parasito, cuiusmodi sua esset fœlicitas, quã ille prædicauerat, ostendit, quum in summis deliciis omniúmque rerum copia luxúque accumbenti, gladium fulgentem, e lacunari seta equina appensum demitti iussit, vt impenderet illius ceruicibus.

Pyrrhus.

Post Alexandri mortem, annis circiter XLII bella gessit cum Romanis, & in Italiam venit Epirotarum rex Pyrrhus. Altero eius belli anno,

Appius Claudius.

sollicitabat senatum ad pacem & fœdus faciendum: sed Appius Claudius, ætate grauis & cæcus, qui ante annos septemdecim fuerat consul II. vt ait Cicero, venit in curiam, & senatum inclinantem ad pacem, deteruit ne fœdus cum eo facerent. Tanta enim erat in eo vis animi, vt in illo suo casu, nec priuato nec publico muneri deesset. Oratio, quam tunc habuit de pyrrho, quum pacem dirimeret, extabat tempore Ciceronis, vt ipse ait. Insignem tunc operam reipublicæ nauauit C. Fabricius Luscinus, qui solicitatus à

Fabricij fides

Pyrrho ad defectionem, amplissima illius munera contempsit atque promissa: nec id modò, sed captiuum etiam ei remisit perfugam, qui veneno se posse regem tollere confirmaret. Cicero confert

eum

eum cum Aristide Athenienſi. Secundò reuerſum in Italiam Pyrrhum, Manius Curius Dentatus omnino profligauit, ac triumphum egit. Pyrrhus omnium primus elephantos adduxit in Lucaniam. Et adhuc quidem, per annos ferè quingèntos bella geſſerunt Romani cum Italiæ ſolùm populis, è quibus acerrimè reſtiterunt ac ſæpe rebellarunt, nunc victi, nunc victores, Latini, Veientes, Æqui, Faliſci, Samnites, Hetruſci: quibus demum deuictis atque pacatis, exortum eſt longè grauiſſimum bellum in Carthaginenſes: cuius quidem vrbis originem, Roma multò vetuſtiorem eſſe conſtat. Initium belli fuit ad annum vrbis Romæ CCCCLXXXV: in eóque cum primis memorabile eſt illud, quod de M. Attilio Regulo memoriæ proditum eſt, qui captus à Carthaginenſibus & Romam miſſus, vt de pace ac permutandis captiuis ageret, ac niſi impetraret, ad vincula rediret: quum eò veniſſet, planè diuerſum ſenatui ſuadebat, neque ex vſu reipublicæ id eſſe demonſtrabat: deinde, quòd fidem hoſti ſeruandum eſſe diceret, Carthaginem reuerſus, crudeliſſimo ſupplicii genere fuit exanimatus, reſectis palpebris, & illigatus in machina, vigilando necatus. Eo durante bello, Romani omnium primò fœliciter mari pugnarunt in Sicilia, P. Duillio, conſule, aduerſus Hannonem. hunc ipſum Duillium, & Manium Curium & C. Fa-

Belli initium inter Carthaginenſes & Romanos.

Attilij ſupplicium.

C. Fabritium, item Attilium Calatinum, Cn. & P. Scipiones, Aphricanum, Marcellum & Fabium Maximum Cicero nominat, vti clarissimos vrbis Romæ consules. Anno sequenti, L. Cornelius Scipio, consul, Corsicam atque Sardiniam capit. Compositum fuit tandem bellum Punicum, Q. Luctatio Catulo Cerco, A. Manlio consulibus, quum annis durasset viginti tribus. biennio pòst natus est Ennius, annis quinque natu maior M. Portio, Catone, qui illum suum vocat familiarem.

Consules clarissimi.

Tum verò nouis bellis implicati Romani fuerunt aduersum Faliscos, Ligures, Illyrios, Gallos, Boios, Insubres: quibus tandem expugnatis, exortum est alterum bellum Punicum, anno vigesimo quarto post factam pacem, P. Cornelio Scipione, T. Sempronio Longo, Coss. Eius erat dux, Annibal, qui Saguntum oppugnabat, & per Hispanias in Galliam, ac in Italiam inde contendens, tribus præliis populum Romanum ordine superauit, ad Tricinum, ad Trebiam flumen, & Trasymenum lacum. Creatus autem dictator Q. Fabius Maximus, & in hostem profectus, cunctatione vim illius & impetum refregit atque tardauit, ille ipse, quem celebrans Ennius, Vnus homo nobis, inquit, cunctando restituit rem. Calliditatem ei Cicero tribuit, & quòd facilè celaret, taceret, dissimularet, insidiaretur,

Alterum bellum Punicũ.

Annibal Romanos superauit.

Fabius cunctando restituit rem.

retur, hostiúmque consilia præriperet. Pòst autem ad Cannas, ingentem cladem populus Romanus accepit, quæ quidem tantam excitauit in vrbe trepidationem, vt plerique potentiores de fuga cogitarent & Italia relinquenda: sed à P. Cornelio Scipione, P. filio ingentis animi iuuene, qui tum vigesimum quartum ætatis annum vix ingressus erat, confirmati fuerunt, imò retenti. Quarto pòst anno, M. Claudius Marcellus, post diuturnam obsidionem, Syracusas capit: in eius vrbis direptione fuit occisus Archimedes, nobilis mathematicus, qui in puluere quædam describens, patriam non sensit esse captam. Interitum eius tulit per molestè Marcellus, vbi resciuit, & sepeliri iussit, & captam vrbem non solùm incolumem esse passus est, vt ait Cicero, sed ita reliquit ornatam, vt esset idem monimentum victoriæ, mansuetudinis, clementiæ: imò victoria Marcelli pauciores homines desideratos fuisse dicit, quàm deos, aduentu Verris prætoris in eandem vrbem. Liuius autem, iræ, inuidiæ, auaritiæ multa fœdáque dicit ibi fuisse edita exempla. Sepulchrũ Archimedis, obsoletum prorsus, & dumis atque vepribus obsitum, & ipsis adeò Syracusanis ignotũ, Cicero, quæstor Siciliæ, quum illud ex descriptione quadam cognitum haberet, senatui Syracusano demonstrauit, centum triginta septem pòst annis.

Scipio.

Archimedes mathematicus.

Marcelli clementiæ monimentum.

Verris auaritia.

Cicero quæstor.

Vrbem

vrbem Syracusas, maximam esse Græcarum vrbium, pulcherrimámque omnium, & ex quatuor vrbibus maximis constare dicit M. Tullius: Insula, vbi fons est Arethusa, plenissimus piscium: Acradina, vbi forum, & porticus, & curia. Tyche, vbi fanum Fortunæ: Neapoli, quæ postrema ædificata, theatrum habet amplissimum. Porrò, nationum omnium exterarum princeps Sicilia, se ad amicitiam fidémque populi Romani applicuit, & prima omnium est appellata prouincia, sicut idem Cicero testatur.

Sicilia prima omnium à Romanis appellata est prouincia.

Annibal, à Cannensi victoria, Campaniam omnem deditione capit: exercitus illius Capuæ hybernans, copia rerum atque luxu totus fuit eneruatus atque fractus. Post expugnatas Syracusas, annò tertio, Capua deditione capta fuit à Romanis. diu multúmque liberatum fuit an esset vrbs delenda: postremò placuit conseruandam esse: veruntamen, ne posset vnquam rebellionem facere, ademptus fuit illis ager, sublatus omnis magistratus atque senatus, publicúmque consilium, imago nulla reipublicæ relicta, sed constitutum, vt esset locus comparandis condendísque fructibus, receptaculum aratorum, nundinæ rusticorum, cella horeúmque agri Campani. Biennio pòst, Asdrubal nouas copias auxiliares in Italiam adduxit, verum à M. Liuio Salinatore, C. Claudio Nerone, consulibus, ad Metaurum flu men

Asdrubal concisus.

flumen conciſus fuit. Interea rem fœliciter in Hiſpaniis gerebat P. Cornelius Scipio, quem diximus, quum ipſius & pater & patruus ibi fuiſſent interfecti: & omni recuperata prouincia, Romam reuertit. & factus conſul, Aphricam ſibi dari petit, vt ibi bellum gerat. Vehementer autem ei reſtitit Q. Fabius Maximus, ætate grauis, & non ad eundam Aphricam, ſed cum Annibale præliandum eſſe contendit. Scipio contrà: quod ſi Carthaginenſibus bellum inferatur in ipſorum finibus, fore vt neceſſitate coacti, Annibalem, in quo ſummam ſpem atque præſidium collocaſſent, ex Italia domum reuocent. A multa diſceptatione, Scipioni ſenatus tribuit Scicilam: & ſi quidem eſſet ex vſu reipublicæ, vt in Aphricam eat, permittit. Ille igitur è Scicilia tandem in Aphricam proficiſcitur, & quod ſenatui prædixerat, re comprobauit ipſa: nam præliis aliquot ab eo victi, plurimíſque damnis affecti Carthaginenſes, Annibalem reuocant. Sic ille, qui ſexdecim annis per Italiam graſſatus erat, qui ſub Romæ vrbis mœnia caſtris locum delegerat, domum redire coactus eſt, quantumuis inuitus atque dolens: & tandem ingenti prælio ſuperatus à Scipione fuit, qui de ſenatus voluntate pacem deinde cum hoſte fecit. Hinc ei datum cognomen, vt Aphricanus diceretur. Hic verò conſiderandum eſt quomodo ſummis

Fabij conſilium.

Conſilium Scipionis, & huius ratio.

Scipionis victoria.

ſummis ex angustiis emerſerint Romani: Iam enim per annos aliquot tenuiſſimo filo pendebat omnis ipſorum fortuna: ſed in fatis erat vt vim omnem atque calamitatem ſuperarent, & domini fierent orbis terrarum: idque præuidiſſe ferunt Annibalem, quum fratrem eſſe victum Aſdrubalem audiſſet. Ipſius quidem verba, quibus tunc vſus fuit, Horatius refert in illo carmine, quo Druſi laudes eiúſque familiæ celebrat. Et quia doctiſſimúm eſt elegantiſſimumque carmen, planè meretur vt iuuentus illud inter alia memoriæ commendet.

Romani cum Philippo Macedonum rege bellum geſſerunt. Bellum aduerſus Antiochum.

Facta cum Carthaginenſibus pace, Romani præter ea bella quibus occupati fuerunt per Italiam, Istriam, Luſitaniam, graue quoque bellum geſſerunt cum Philippo Macedonum rege, qui Græciam oppreſſerat. Eius belli fuit imperator T. Quintius Flaminius, qui tandem hoſte deuicto, de ſenatus voluntate Græciam libertati reſtituit, & inter alia Philippo regi præſcripſit, ne ſenatus iniuſſu belligeraret extra Macedoniæ fines. Huic bello ſucceſſit alterum aduerſus Antiochum Syriæ regem, qui tranſgreſſus in Europam, deuictus fuit à M. Glabrione, Græciáque pulſus, auxilium Romanis ferente Macodonum rege, Philippo. Sunt autem hi, quos diximus, Aſiæ, Syriæ, Macedoniæ reges, ex eorum poſteritate, qui poſt Alexandri magni mortem, prouincias inter

ter se partiti fuerant, vt suprà diximus. Nam Carthagine pacata, totáque subacta Italia, Romani, quum reliquas etiam Europæ partes viciniores terra maríque debellassent, eò iam potentiæ creuerant, vt longinqui etiam reges atque populi fidem ipsorum implorarent. Hunc ad modum, Ægyptii, quorum rex Ptolomæus Epiphanes admodum adolescentulus, per ætatem non poterat administrare: quum ab Antiocho Magno periculum immineret, missis Romam legatis, petebant vt senatus tutelam regis pueri susciperet. Eo facto, senatus Antiocho denuntiat vt ab Ægypto abstineat: ille, offensus, præsertim, quum Annibal profugus & hospes ipsius, vehementer bellum suaderet, in Græciam cum classe traiecit, ibíque profligatus fuit, vt antè diximus. Comparata deinde classe Romani persequuntur illum, & in Asiam transportati, maximo prælio vincunt, & vltra Taurum montem reiiciunt. Post acceptam cladem dicere est solitus, vt Cicero narrat, benignè sibi à populo Romano esse factum, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis vteretur. Bellum hoc gubernabat L. Cornelius Scipio, P. Scipionis Aphricani frater, vocatus ob hoc ipsum, Asiaticus. Pòst, Ætolos debellauit M. Fuluius nobilior, de iisque triumphauit: & quum ex Asia domum reuer-

Romanorum authoritas.

Annibal bellum suadet.

Populi Ro. obsequium.

Scipio Asiaticus.

reuertisset P. Scipio Aphricanus, qui legatus eo bello fratri fuerat, à tribunis plebis diuexatur. Itaque Liternum secessit, in villam suam, atque ibi, sicut nonnulli tradunt, mortem obiit, vir longè præstantissimus, natus annos XLIX, æqualis M. Porcii Catonis. In dialogo, quem de senectute Cicero scribit, Catonem introducit amanter & honorificè de Scipione, déque sua & illius ætate studiisque loquentem, in primis verò celebrantem illius magnitudinem animi. Liuius autem inimicum ei Catonem, solitúmque fuisse dicit, hanc ipsius fortitudinem odiosius exagitare: Celeritatem ei Cicero tribuit in re gerenda. Florebant eo tempore, Ennius, Plautus, Neuius, poëtæ.

Scipionis Aphricani obitus.

Debellato Antiocho, Annibal ad Prusiam Bithyniæ regem profugit: & quum illum sibi dedi Romani postularẽt, hausto veneno vitam finiit. Antiocho successit filius Antiochus Epiphanes, qui & ipse per insidias Ægyptum occupare cogitabat, quum esset Ptolomæi Philometoris, Ægypti regis, qui mortuo patri puer successerat, auunculus. Itáque tutorem se professus adolescentis, opprimere illum, ac rei summam ad se traducere constituit: sed intellecta fraude, Romani, quorum auxilia denuò solicitauerant Ægyptii, legatum miserunt C. Popilium Lænatem. Is quum in colloquium venisset, Antiocho,

Annibal veneno vitam finijt.

cho, populi Romani nomine denuntiat, vt ab Alexandria, quam obsidebat, discederet: qui quum deliberandi spacium peteret, ille virgula stantem circunscripsit, & quid facturus esset, clarè iussit antè respondere, quàm ex ea circunscriptione excederet. Ita perterrefactus, quòd populi Romani potentiam non ignoraret, pacem promisit. Antiochus terrore pacem promittis.

Hæc eò commemorantur, vt videri possit, quemadmodum Romani paulatim à paruis initiis creuerint, ac progressus fecerint ad summam rerum constituendam. Iam enim virtus illorum egressa fines Italiæ, in diuersas quidem mundi plagas impressionem fecit, sed permultum adhuc operis reliquum erat ad coaceruationem illius imperii molis, quæ potissimam orbis terrarum partem ambitu suo complectitur, vt ordine deinceps, tametsi breuiter, exponam.

Is, quem suprà dixi, Philippus, Macedonum rex, quòd à Romanis in angustias redactam se grauissimè ferret, bellum redintegrare cogitabat: sed præoccupatus morte, successorem habuit Perseus rex captus à Ro. Persea filium, qui iam pridem in Romanos exacerbatus, belli quoque gerendi velut hæreditatem suscepit: sed L. Æmilius Paulus II. consul, prælio tandem illum vincit, & vnà cum vxore, matre, liberisque capit, inque triumpho ducit: vocatus idcircò Macedonicus, ab eoque tempore Macedonia facta est populi Rom. prouincia. Macedonia prouincia Romanorum.

Superiori proximo anno mortuus erat Ennius, annorum septuaginta, sicut ait Cicero. Paucis deinde pòst annis, P. Cornelius Nasica, Dalmatiam subigit: neque multò pòst, tertium est bellum Punicum exortum. Etenim, quum Carthaginenses, quietis impatientes & otii, reliquis vicinis, præcipuè verò Masanissæ. Numidiæ regi, populi Romani socio & amico, vim atque bellum inferrent, solicitati Romani de auxiliis, bellum decreuerunt, ad annum vrbis conditæ circiter sexcentesimum quartum. Sed in eo sententiis variabant, vtrum euerti ciuitatem, an verò seruari oporteret integram: vna erat eorum sententia, qui non delendam esse consebant, eò quòd Carthagine sublata fore dicerent, vt ciuilibus inter se dissidiis atque bellis conflictarentur ipsi: M. autem Porcius Cato, diuersum suadens, quantum reipublicæ Romanæ periculum impenderet ab ea ciuitate, nisi funditus euerteretur, demonstrabat, eáque sententia vicit, ipso in hac deliberatione mortuo, quum ad octogesimum quintum annum ætatem produxisset. Eum Cicero nominat inter oratores antiquos, & proximum à M. Cornelio Cethego ponit, quem ab Ennio celebratum esse dicit. Catonis autem orationes extare centum ait & quinquaginta, refertas & verbis & rebus illustribus, & sui temporis homines delicatiores reprehendit, quòd non eas

Tertium bellum Punicum.

Diuersa sententia deseruanda aut delenda Carthagine.

eas diligenter euoluant. Confert eum cum Lysia scriptore Attico. Bello Punico tertio præfectus demum fuit P. Scipio Æmilianus, Pauli Macedonici filius, P. verò Scipionis Aphricani, per adoptionem nepos. Is post inchoatum bellum ab aliis, anno quarto, Carthaginem aliquot diebus vehementer oppugnatam capit, diripit, incendit, complanat: adeptus ideò cognomen, vt Aphricanus etiã diceretur, sicut ille qui Annibalẽ debellauit, vt suprà dictũ est. Et hic quidem est vrbis potentissimæ finis, quæ & origine vetustior, quàm Roma, & ducũ præstantia ferè non inferior, longè lateque dominata fuit. P. Scipionem Cicero scribit, Carthagine capta, Siculis reddidisse quæ superioribus annis Carthaginenses illis ademerant, signa & ornamenta, & Agrigentinis quidem Taurum illum nobilem, quem Phalaris tyrannus habuisse dicitur, quo viuos supplicii causa demittere homines, & subiicere flammam solebat. Phalaris hic non ex insidiis interiit, vt alii multi tyranni, sed in eum vniuersa Agrigentinorum multitudo impetum fecit. Aphricam Cicero vocat prouinciarum omnium arcem.

Carthaginis oppugnatio.

Phalaridis interitus.

Eodem ferè tempore, bellum Rom. fecerunt Achæis, Græciæ populo, propter violatos legatos. Belli dux erat L. Mummius, Cos. qui prælio victor Achaiam omnẽ deditione cepit & Corinthum,

Bellum Achaicum.

Corinthi incendium.

rinthum, primariam vrbem, ac totius Græciæ lumen, vt Cicero inquit, ex senatusconsulto incẽdit, funditúsque sustulit, ne quando recreata exurgere, atque erigere sese posset.

Mummius.

Mummius ob eam rem vocatus est Achaicus.

Viriatus.

Ad hoc etiam tempus Lusitaniam occupauit Viriatus quidam, ex pastore venator, ex venatore latro, ac deinde validi exercitus dux factus: qui cum Romanis per aliquot annos, ac sæpe quidem fœliciter prœliatus, insidiosè tandem fuit interfectus: ac tunc demum Decius Iunius Brutus, consul, Lusitaniam ad Oceanum vsque perdomuit.

Brutus.

Romani magnam interea cladem à Numantinis, Hispaniæ populo, acceperant: quúmque pacem à Mancino consule factam repudiarent, quòd esset ignominiosa, P. Scipionem Æmilianum, Aphricanum, extra ordinem denuò creant consulem, eíque bellum demandant. Is cum exercitu profectus, & ad seueram disciplinam reuocato milite, qui iam mollior factus erat, & laboris impatientior, Numantiam vrbem, vbi circunuallasset aliquandiu, cepit ac deleuit, anno post deletam Carthaginem decimo quarto, vrbis autem conditæ, anno sexcentesimo vigesimo secundo. Carthaginem, Numantiámque Cicero vocat duos terrores imperii Romani.

Mancinus.

Scipio Æmylianus.

Terrores imperii Ro.

Eodem tempore seruorum est ortus in Sicilia tumul-

tumultus, qui maximis collectis copiis vix tandem à C. Fuluio consule fuerunt oppressi.

Post hæc, bellum fuit Romanis cum Aristonico in Asia. Nam Pergami rex Attalus, populum Romanum testamento fecerat hæredem: Aristonicus autem eius propinquus, occupata ea parte Asiæ, testamento Romanos fraudabat. Hunc & debellauit, & tandem cepit M. Perpenna consul. Anno autem sequenti, qui fuit annus vrbis conditæ DCXXV, P. Scipio Aphricanus, domi suæ cubans, noctu fuit oppressus à propinquis, vti creditur. Eloquentiam summam, fidem, integritatem ei Cicero tribuit: & quanquam ipsius interitu, maximum dolorem tota ciuitas perciperet, nullam tamen quæstionem de illius morte latam fuisse scribit: solem verò fuisse geminatum eodem anno tradit. Itaque ducum omnium longè præstantissimus periit, natus annos LVI, quod quidem Aphricanum maiorem ei præsignificasse, commentatione quadam suauissima fingit Cicero. Vixerunt hac ætate Lucilius, Terentius, Pacuuius, Accius, Licinius, Cæcilius, Afranius: & Pacuuium quidam C. Lælius Aphricano coniunctissimus, amicum suum vocat, Terentium verò familiarem.

Attalus, Aristonicus.

Scipionis Aphricani interitus.

Post hæc Fabius Maximus, consul, Allobroges, Aruernos, Rutenos, Galliæ populos, ingenti prælio superauit: eodémque tempore fuit interfectus

Fabius Maximus Allobroges & Auernos superauit.

fectus Romæ. C. Gracchus, tribunus plebis, vir eloquens, legis Agrariæ defensor, quum ante annos duodecim, eius frater Tiberius Gracchus, consimili de causa cæsus fuisset. Utrique Cicero tribuit eloquentiæ laudem, & Tiberii quidem orationes non satis splendidas verbis, sed acutas, prudentiæque pleniſſimas, C. verò fratrem eius legendum esse cum primis iuuentuti dicit, quòd non solùm acuere, sed etiam alere ingenium possit, eúmque vocat Romanorum ingenioſiſſimum atque eloquentiſſimum, Sammiauerat Gracchus, Tiberium fratrem sibi visum esse dicere, fore vt eodem letho quo ipse periret: & hoc illum dixisse nonnullis, antequam tribunus plebis factus esset, Cicero refert. Extant illorum leges, frumentaria, de coloniis deducendis, de commodis militum, de prouinciarum administratione, de populi suffragiis, de locatione agri Attalici & Asiæ. Hos motus tribunitios consequutum est bellum populi Romani cúm Iugurtha Numidiæ rege, quod quidem bellum à L. Calphurnio Bestia Cos. susceptum, & à P. Cæcilio Metello continuatum, à C. Mario consule, qui P. Scipioni militauerat tandem confectum est: nam rex Mauritaniæ Bocchus, Iugurthæ socius, prælio victus, quum belli periculum nollet sustinere diutius, vinctum Iugurtham Syllæ tradidit, qui missus à Mario fue-

Gracchus.

Gracchi somnium.

Iugurtha.

Bocchus.

fuerat huius rei causa. Et ad hoc ipsum tempus quod erat vrbis conditæ anno DCXLVIII, natus est M. Tullius Cicero, quũ annis ante ipsum octo natus esset Q. Hortensius, clarissimus orator Per bellum Iugurthinum Cimbri & Theutonii innumerabili multitudine penetrant, alii in Italiã, alii in Galliã: ac vbi maximis cladibus populum Romanũ affecissent, & nunc proconsules, nũc legatos aliquot præliis vicissent, tandẽ ad internecionẽ cæsi fuerũt à C. Mario quartũ consule: Teuthoni quidem, ad Aquas Sextias, prouinciæ Galliæ oppidũ, Cimbri autem ad fines Insubriæ. Hanc fœlicitatẽ excepit nouus tumultus: nam Italiæ populi aliquot à Romanis defecerunt, Sãnites, Peligni, Marsi, Vestini, Marrucini, Vmbri, Picentes, Lucani. Variè cum his pugnatum est, ac vix tandem ad officium reducti fuerunt.

Cicero.

Hortensius.

Cimbri & Teuthoni à Marcio cæsi.

Mox aliud malum, ac reipublicæ pernitiosissimum interuenit: Mithridates, Ponti rex, Cappadociæ regem Ariobarzanem, & Bithyniæ regem Nicomedem, populi Romani socios & amicos finibus eiecerat, & occupata Phrygia, Romanorum prouincia, penetrauerat in Asiam. Itaque senatus bellum decreuit: hîc autem orta factione, alii L. Syllam, nobili genere natum, alii C. Marium poscebant imperatorem. Marii portes iuuabat P. Sulpitius tribunus plebis. Habebat autẽ exercitum Sylla Mariũque vrbe

Mithridates.

Bellum ciuile inter Syllam & Marium.

vrbe eiecit, qui maximo deinde vitæ periculo, quum in paludibus circa Minturnas delituisset, parua nauicula in Aphricam traiecit exul. Per absentiam Sylle, belligerantis in Asia, L. Cornelius Cinna, consul, tumultuari cœpit, & molirires nouas: verùm eiectus à Cn. Octauio collega, & pulsus vrbe, recolligit vires, & C. Marium, ista occasione reuersum ex Aphrica, sibi coniungit. Itaque contractis copiis Romam obsident ambo, qua parte Ianiculum erat: & quum non ignauè tantùm, sed & perfidiosè multa in vrbe fierent, neque iam illis resisti posset, intromissi cædibus atque rapinis omnia complent: deinde se ipsos renuntiant consules, in eoque magistratu crudeliter multa fecerunt: & L. quidem Cinna præstantissimum oratorem M. Antonium interfici iussit: Marius verò, Q. Catulum. His rebus cognitis, L. Sylla, quum plæraque omnia bello recuperasset, pace cum Mithridate facta, in Italiam reuertit: sed iam è vita decesserat Marius, VII. consul. L. verò Cinna collegam habebat suarum partium, Cn. Papyrium Carbonem: qui licet vim & arma Syllæ opponerent, vnà cum filio Marii, profligati fuerunt: & Sylla rerum potitus, aduersarios omneis acerbissimè persequitur, proscriptionis tabulam proponit, proscriptorum bona vendit, eorúmque liberis facultatem eripit atque ius vllos honores in republica conse-

L. Cinna.
Papirius.
Carbo.
Sylla victor.

consequendi: factus inde dictator, pro suo arbitratu omnia constituit, ac tribunitiam potestatem infringit: & quum ciuium Romanorum bona venderet, prædã se suam vendere pro concione dicebat: breuiter, nemo illo inuito nec bona nec patriam nec vitam retinere poterat. In C. verò Marium odio tam acerbo fuit incitatus, vt eius reliquias apud Anienem fluuium sitas dissipari iusserit: ipse autem primus è patriciis Corneliis igni voluit cremari, fortasse timens idem suo corpori posse accidere. Mario vim & virtutem, & in iracundia perseuerantiam Cicero tribuit: Syllam vehementem, L. verò Cinnam vocat crudelem. Marium appellat etiam terrorem hostium, spem subsidiúmque patriæ. L. Sylla quatuor nouas leges tulit, de falso, de parricidio, de siccariis, de iniuriis. Leges Sylla.

Ipso dictatore, M. Cicero, natus annos XXVI, in forum prodiit, & pro Sex. Roscio publicam causam dixit. Ante ipsum clarissimi nominis oratores fuerunt Q. Catulus, C. Iulius, M. Antonius, L. Crassus, cuius quidem ætate lingua Latina suam quasi maturitatem habuit, vt ait Cicero. Fuit autem hæc Ciceronis ætas omnium eruditissima: nam vt tot támque præstantes oratores omittam, iure consulti quoque fuerunt insignes, & in his C. Aquilius Gallus, L. Lucilius Balbus, C. Iuuentius, Sextus Papyrius, audi- Cicero primã causam pro Roscio dixit. Iurisconsulti insignes.

auditores Q. Mutii Sceuolæ, pontificis, cui & Cicero dedit operam adolescens. Æqualis autem propè Ciceronis erat P. Seruius Sulpitius, qui superiorum auditor, discipulos habuit A. Offilium, P. Alphenum Varum. Caium, Titium Cæsium, duos Ausidios, C. Atteium Pacuuium, Flauum Priscum, Cinnam, P. Cæcilium: floruit etiam cum Sulpitio, C. Trebatius, cui discipulus fuit Antistius Labeo. Sulpitium mortuum Cicero verbis amplissimis laudans, Omnes, ait, qui ex omni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, si vnum in locum conferantur, cum Seruio Sulpitio non sunt comparandi. Neque enim ille magis iurisconsultus, quàm iustitiæ fuit.

Sertorius in Hispaniam bellum excitauit.

Ex proscriptorum numero Q. Sertorius restabat, vir animi robore bellique scientia præclarus. Is in vlteriori Hispania grauissimum bellum excitauit, & deuictis aliquot ducibus populi Romani, complures vrbes in suam potestatem redegerat.

Cn. Pompeius.

Itaque belli administratio tandem commissa fuit Cn. Pompeio: quúmque varia fortuna sæpe pugnatum esset, tandem insidiosè fuit interfectus Sertorius, & Pompeius deinde decimo ferè anno post incœptum bellum, Hispanias recipit.

Nicomedes. Mithridates.

In hoc tempore Nicomedes Bithyniæ rex moriens, populum Romanum instituit hæredem.

Mithri-

Mithridates autem, Ponti rex, qui fœdus antea cum Sertorio fecerat, in illa Mariana & Syllana factione, occupata Bithynia, maximis viribus bellum restaurat. In eum missus est cum exercitu L. Lucullus, qui Cõs. equestribus præliis fœliciter rem gessit, ac deinde proconsul cæso exercitu & erepta Bithynia coegit illum in Pontum retrocedere. Ibi quoque ingenti prælio victus Mithridates, ad Tigranem Armeniæ regem confugit: Lucullus verò persequens & instans, vtriusque copias aliquot præliis concidit, & quò minus bellum planè conficeret, optatúmque victoriæ fructum atque laudem reportaret, in causa fuerunt seditiones militares, callidè à nonnullis excitatæ. Nam paulò pòst reuocato Lucullo, belli administratio commissa fuit Cn. Pompeio: cuius quidem rei suasor etiam fuerat M. Cicero, quum in Pompeii laudem luculentam haberet ad populum orationem. Lucullus, reuocatus, triumphauit nihilo secius, & epulum splendidissimum populo Romano dedit: relicta deinde republica, domi vixit priuatus in philosophiæ studiis, & amplissimam instituit bibliothecam, in victu quotidiano splendidus & magnificus, vt antea semper. Eius bibliothecæ meminit Cicero, séque eò venire solitum esse ostendit, vt libros inde promeret. Pompeius Mithridatem in fugam coniecit, longissiméque persecutus est.

Lucullus cũ Mithridate.

Luculli amplitudo.

Et

Pompeij victoria & in-hostem humanitas.

Et Tigranem regem deditione cepit: quúmque in suis castris illum supplicem, abiectúmque vidisset, erexit, vt ait Cicero, atque insigne regium, quod ille de suo capite abiecerat, reposuit, & imperatis certis rebus regnare iussit. Mithridates tandem, obsessus à filio suo Pharnace, mortem sibi consciuit ipse. Cn. Pompeio magnam authoritatem conciliauerat bellum illud quod cum piratis gessit: quod quidem fuit antè quàm in Mithridatem iret.

Mithridatis obitus.

Pirata victi.

Eo sedato bello, mox aliud incendium ciuile ortum est. Nam L. Catilina cum aliis multis in perniciem reipublicæ coniurauerat: verùm singulari Ciceronis industria, qui tum consul erat, patefacto scelere, pulsus vrbe, quum copias in Hetruria, & manus perditorum hominum coegisset, à C. Antonio consule, Ciceronis collega, prælio victus, occubuit. Operám quam tunc reipublicæ præstitit Cicero, passim in suis scriptis prædicat: & non modò tunc visas nocturno tempore faces, ardorémque cæli, fulminúmque iactus, & trrræ motus extitisse dicit, verumetiam illa prodigia quæ L. Cotta & Torquato, consulibus, annis duodecim ante ipsum consulem, acciderant, huc accommodat: quando complures in capitolio turres percussæ, & simulachra deorum depulsa, & statuæ veterum hominum deiectæ, & legum æra liquefacta fuerunt, tactus

Cantilinæ coniuratio.

L. Cotta, & Torquatus.

etiam

etiam qui Romam vrbem condidit, Romulus, paruus atque lactens & vberibus lupinis inhians, Catilinæ naturã & ingenium Cicero describens, nunquam ait fuisse tale monstrum in terris vllum, tam ex contrariis diuersisque inter se repugnantibus naturæ studiis cupiditatibúsque conflatum Cicerone consule, natus est C. Octauius, & Iudæa Romanis facta stipendiaria, quũ Hierosolymam Cn. Pompeius expugnasset. Octauius nascitur.

Quinto pòst anno, L. Pisone, A. Gabinio, consulibus, Heluetii sedos mutarunt, & maximis cum copiis per prouinciam Galliam constituerunt in reliquã Galliam penertrare, & ibi propter agri fertilitatem considere. Quo cognito, C. Iulius Cæsar, sex annis natu minor Cicerone, collecto exercitu, quòd ei prouinciã senatus attribuisset, profectus illuc, & commisso prælio fudit hostem: pòst etiam Arioniſtum, Germanorum regem, qui Galliam Celticam, in primis autem Heduos, populi Romani socios oppressérat, non procul à Rheno debellauit, Vesontione, Sequanorum oppido profectus. Omnem deinde Galliam in ditionem populi Romani perduxit, simul traiecto mari, Britanniam deuicit. Ex Britannia Cæsarem ad se dedisse literas, ait Cicero, Calendis Septembris, quas ipse pòst acceperit ad quartum Calendas Octobris. Quum in Galliam Cæsar iret, Cicero vexatus à P. Clodio tribuno plebis, in exili- L. Piso & Gabinius. Heluetij. Iulius Cæsar Arioniſtus. Ciceronis exilium.

exilium discessit, oratione prius habita ad populum & Equites, qua suos liberos atque familiam illis commendat. Reuocatus autem aliquot post mensibus à senatu maxima cum populi gratulatione, alteram habuit orationem ad Quirites, qua gratias agit amicis. Causam exilii post contulit in L. Pisonem, A. Gabinium, consules, ab iisque proditum sese demonstrat, habitis orationibus in vtrumque: quarum in altera senatui suadet vt prouincias illis ad mant, Syriam ac Macedoniam, & ne C. Cæsarem fœlicissimè belligerantem in Galliis reuocent, sed vt imperium ei proferant, quò planè bellum conficiat. Interea Ptolomeus Auletes, Ægypti rex, propter ignauiam & crudelitatem regno pulsus, Romam venit, & persuasus à Cn. Pompeio senatus per A. Gabinium restituit illum, Archelao pulso, qui de populi voluntate regnabat. Gabinius fuit damnatus tandem, vt in ærarium inferret decem millia talenta, vel vt quidam nostri homines rationem putant, sexagies centena millia, quòd tantam summam à Ptolomæo accepisset. M. etiam Crassus, cui Parthicum bellum fuit decretum, Euphrate transmisso, victus, in colloquio deinde per fidem fuit interfectus. Hic est ille qui dicere solebat, neminem esse diuitem, nisi qui exercitum alere posset suis fructibus. Per hoc quoque tempus fuit occisus à T. Annio Milone,

Auletes ignauia regno pulsus.

Archelaus.

M. Crassus.

lone, P. Clodius. Milonem Cicero defendit. Cn. Pompeio tertiò, & solo consule: sed ille tamen iussus est exulare. Annius Milo

Confecto bello Gallico, quod fuit octauo circiter anno, bellum est natum ciuile C. Cæsaris, cum Cn. Pompeio, genero. Causa erat belli, quòd Cæsar à consulatu repudiaretur, ni dimitteret prius copias, & prouinciam traderet: illi verò persuasum erat, se saluum esse non posse, si ab exercitu recederet ferebat tamen eam conditionem: vt tum ipse, tum Pompeius traderent exercitus: quúmque id repudiaretur, progressus incredibili celeritate cum copiis, è Gallia venit in Italiam, & Flaminiam ingressus, oppida quamplurima, partim gratia, partim deditione capit. Ea re cognita, Pompeius, & ambo consules. C. Marcellus, L. Lentulus Roma fugiunt, & Brundusium Apuliæ oppidum maritimum petunt. Eò venit etiam Cæsar: sed iam consules traiecto mari Dirrachium iuerant, neque multò pòst insequitur eos Pompeius: & quum Cæsar tempore excluſus, quòd classem idoneam non haberet, illum persequi non posset, Romam venit, & conuocato senatu, de iniuriis queritur, ac simul pacis conditiones proponit: quúmque remissius ageretur á senatu. Massiliam petit, quæ portas illi clausit. Itaque comparata classe, terra marique illum obsidet, & relictis ibi legatis, in Causa belli inter Cæsarem & Pompeium.

Cæsar Massiliam obsidet.

Hispa-

Hiſpaniam proficiſcitur: ibi Petreium & Afranium, Pompeianos duces, totúmque exercitum deditione tandem capit. Poſt Maſſiliam redit, quæ tum primùm deſperatis rebus omnibus, in poteſtatem illius ſe permiſit, & abſens à M. Lepido prætore dictator factus, Romam venit, comitia habet, & conſul creatur cum P. Seruilio Iſaurico: deinde rebus in vrbe conſtitutis, in Græciam tranſmittit, ac tandem in Theſſalia Pompeium maximo prælio vincit, copiis multò ſuperiorem, & caſtris exuit. Pompeius fugiens, Ægyptum petit. Erat tum Ægypti rex Ptolomæus Dionyſius, Ptolomæi Auletæ filius, quem expulſum regno Pompeius conſul per A. Gabinium reduxerat, vt ſuprà diximus. Propter hoc beneficium ſperabat opem atque tutelam in ea regione: rex autem erat ætate puer, eiuſque familiares, vel quòd fortunam Pompeii deſpicerent, vel quòd motum aliquem metuerent, inſidioſè illum interficiunt. Cæſar fugientem perſequutus, Alexandriam peruenit cum tribus millibus hominum, & ducentis, atque ibi primùm de morte Pompeii cognoſcit. Cicero iudicans de vtroque, Proximo bello, inquit, ſi aliquid de ſumma grauitate Pompeius, multùm de cupiditate Cæſar dimiſiſſet, & pacem ſtabilem, & aliquam rempublicam nobis habere licuiſſet.

Pompeius victus.

Ptolomæus.

Dionyſius beneficiorũ immemor.

Pompeii mors.

Gere-

Gerebat tunc bellum Ægypti rex cum sorore Cleopatra: Cæsar itaque, quum esset Alexandriæ, voluit de controuersiis iure potius apud se, quàm armis inter ipsos disceptari, eo quòd consul esset populi Romani, & quòd superioribus annis, cum Ptolomæo, patre regis, lege & senatusconsulto societas facta erat. Hoc ipsum verò indignissimè ferebant præfecti, querentes maiestatem regem minui, quòd ad dicendam causam euocaretur. Concitatis ergo animis, bellum aduersus Cæsarem moliuntur: sed ille post magna pericula victor, extincto rege, non quidem redigit Ægyptum in prouinciæ formam, sed Cleopatræ eiúsque fratri minori regnum permisit. Inde profectus in Syriam, ac post in Pontum, Pharnacem regem, Mithridatis filium profligat, Cappadociam, Armeniam, Gallogræciam, Pontum & Bithyniam pacat. In Italiam ac Romam deinde reuersus, media pòst hyeme, & ad solstitium hybernum, ex Lilybæo traiicit in Aphricam, licet à summo Aruspice monitus esset ne ante brumam transmitteret. Eò confugerant à pugna Pharsalica Scipio & Cato, M. Porcii Catonis pronepos, magnísque contractis copiis, Iubam regem sibi consociauerant. Profectus igitur Cæsar, ad internecionem omnes deleuit: & Cato quidem, ne in illius potestatem veniret, Vticæ mortem sibi consciuit ipse. Quod quidem Cicero

Belli aduersus Cæsarem ratio.

Pharnacem profligat Cæsar.

Cæsar victo in Aphrica.

defendit: & cui incredibilem quandam naturæ grauitatem dedisset, ei potius hoc faciendum fuisse dicit, quàm tyranni vultus aspiciendus. Erat Stoicæ disciplinæ Cato, & sententias horridiores nonnunquam in senatu defendebat, tanquam in Platonis versaretur politia, sicut ait Cicero, non tanquam in Romuli fæce. Romam postea Cæsar venit: quúmque de Gallia, Ægypto, Ponto & Aphrica trium hasset, aduersus Sex. Pompeiũ bellum suscepit, in Hispaniã profectus, eúmque debellauit. Itaque deuictis omnibus aduersariis, & longè latéque pacatis populis, in vrbem redit anno quinto post incœptum bellũ ciuile: & quum de Hispania triumphasset, dictatoris quoque nomen atque potestatem sibi delatum perpetuò sumeret, ac senatum pro suo constitueret arbitratu, reliquos etiam honores ac munera publica, propè solus elargiretur, ac quibus vellet distribueret, in odia plurimorum incurrit.

Cato cur sibi mortem censciuit.

Mutato igitur reipublicæ statu, & ad vnius principatum redacta summa rerum, coniurationes in eum factæ, tandem exarserunt, & quinto pòst mense quàm Romam venisset, in curia Pompeii fuit Idi. Martiis interfectus, ab iis ipsis quos recenti beneficio sibi deuinxerat, quibúsque ignouerat, quòd bello Pompeiano contra ipsum militassent. Hi erant M. & D. Brutus,

C. Cas-

C. Cassius, Cn. Domitius, C. Trebonius, Q. Tullius Cimber, duo Seruilii, Casca, Hala, & complures alii. Ciceronem quoque M. Antonius, consul, collega Cæsaris vt conscium cædis, ad senatum coarguit, quòd interfecto Cæsare, statim cruentum altè extollens M. Brutus pugionem, ipsum nominatim exclamasset, atque ei recuperatam libertatem esset gratulatus. Tradunt nonnulli, C. Cæsarem Græcis verbis affatum esse M. Brutum, irruentem, & appellasse filium: id quomodo accipiant illi, nescio: hoc quidem ex Cicerone constat, Brutum annis quindecim fuisse natu minorem illo. Leges aliquot tulit, partim consul, partim dictator, quæ propter ipsum Iuliæ dicuntur, Agraria de iudiciis, de vi, maiestatis, repetundarum, de sacerdotiis, de fœnore. Sunt aliæ quædam eius nominis, verùm ab Octauio latæ. Clementiam Cæsari tribuunt omnes: Cicero etiam ingenium, acumen, rationem, memoriam, literaturam, cogitationem, diligentiam: sed eius dominatum ægerrimè tulit, occultè tamen, & in quadam ad Atticum epistola, Intelliges, inquit, id regnum vix semestre esse posse. Fuit autem in hac tota causa Cicero valde lubricus & inconstans. Nam in bello sequutus est partes atque castra Pompeii, licet ipsius animi deiectionem atque negligentiam reprehenderet: & in epistolis ad

Leges Iuliæ.

amicos, C. Cæsarem belligerantem vocabat tyrannum atque monstrum. Profligato autem & extincto Pompeio, quum Cæsar multis ignosceret, stylum vertit, & tribus habitis orationibus, ad cœlum vsque laudibus eum efferebat: quúmque sibi fieri Cæsar insidias audisset, séque satis vixisse nonnunquam diceret, ille deprecatur, & orat vt hanc opinionem deponat: nam etsi gloria sit cumulatissimus, ideóque sibi quidem satis vixerit, non tamen satis vixisse reipublicæ, quæ præcidio carere non possit ipsius atque tutela: de periculo non esse quod sit solicitus: nam omnes, inquit, tibi non modò excubias & custodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus & corporum pollicemur. A nece verò Cæsaris mirum in modum exultabat: & qui illum occidissent, eam gloriam consequutos esse dicebat, quæ vix cœlo capi posse videretur. Hæc est igitur quarta & postrema monarchia. Quo quidem in loco notandum est, quomodo ex minimis initiis paulatim ad summam potentiam creuerit ea ciuitas, quæ à pastoribus condita, domina tandem euasit orbis terrarum. Nunc deinceps breuiter, quantum licebit, exponam quemadmodum ab illo rerum fastigio sensim postea declinarit ad interitum.

Quarta & postrema monarchia.

LIBER

Liber II.

CÆsare interfecto, C. Octauius, qui Cæsaris sororis erat nepos, traductis ad se legionibus, à cerbissimè persequutus est illius percussores. Et quum initio pro republica videretur in M. Antonium arma sumere, tandem partitus imperium cum illo & M. Lepido, triumuiratum instituit, in quo M. Cicero, qui vehementer Antonium oppugnauerat, trucidatus ab eo fuit, natus annos LXIII, quum ante annos octo mortem obiisset Q. Hortensius, totidem annis natu maior illo, sicut suprà dictum est. Ciceronem planè fefellerunt sua consilia: quum enim à morte C. Cæsaris rempublicam perturbaret Antonius, C. Octauium Cæsaris propinquum, viginti annorum adolescentem, miris laudibus senatui Cicero commendabat, & suadere cœpit, vt non habita illius ætatis ratione, crearetur consul, adductis ex veteri memoria multis exemplis quamobrem id fieri posset: refuta-

Octauius, Antonius & Lepidus Triumuiri.

Cicero ab Antonio occisus.

futatis etiam iis quæ metuenda videbantur, fidem ſuam obligare ſe profitebatur ſenatui, ſemper illum talem fore ciuem, qualis tum eſſet, qualémque eum maximè velle & optare deberent. Sed pòſt ab illo deſtitutus, in Antonii manus deuenit. M. Brutus etiam grauiter eum reprehendit, quòd illi ſic adularetur. Cæterùm, in æmulatione imperii, natis vti fieri ſolet, offenſionibus, quum propter coniurationem in Octauium, triumuiratu iam antea motus eſſet, & relegatus M. Lepidus, bellum in Antonium alterum collegam ſuſcepit Octauius, & ipſum atque Cleopatram, de qua ſuprà diximus, poſt Actiacam victoriam, expugnauit ad Alexandriam, & ad mortem ſibi ipſis inferendam adegit, & Ægyptum populi Romani prouinciam fecit.

Bellum inter triumuiros.

Ægypti fructus annui.

Tradunt authores, Ægypti fructus annuos fuiſſe, Ptolomæo Aulete regnante, duodecim millia, quingenta talenta. Hanc ſummam noſtri temporis viri docti redigunt ad ſeptuagies & quinquies centena coronatorum aureorum millia. Quum autem in populi Romani deditionem veniſſet, multò putant fuiſſe fructuoſiorem, propter Indiæ & Æthiopiæ commercia.

Anno imperij Octauij xxix, natus eſt Chriſtus.

Deuicto & ſublato Antonio, ſolus per annos XLIIII, rempublicam geſſit Octauius: & ipſius imperii anno XXIX, conditi autem orbis ter milleſimo nongenteſimo quinquageſimo quarto, ſicut

ſicut plerique numerant, natus eſt Seruator noſter Chriſtus Ieſus, quum ante ſeptem annos Herodes, cognomento Magnus, templum Hieroſolymæ dirutum reædificaſſet magnificentiſſimé. M. Antonius habebat in matrimonio C. Octauii ſororem: ſed amore captus Cleopatræ, quum Aſiam peragraret, illa deſerta, duxit hanc vxorem, eáque res partim etiam belli cauſam dedit. Summus autem erat vtriuſque Luxus, déque conuiuiis illorum atque deliciis & voluptatibus incredibilia ferè prodiderunt authores: verùm is quem dixi, fuit ipſorum exitus, vitæque finis. M. Antonius erat M. Antonii, de quo ſuprà dictum eſt, oratoris clariſſimi nepos. C. Octauio regnante, populi Romani exercitus omnium primo bellum Germaniæ fecit in ipſorum finibus, C. Iulius Cæſar bis quidem profligauit Germanos, verùm in Gallis, nempe Arioui ſtum in Celtis: & deinde ad Moſæ confluentem atque Rheni: poſt eam victoriam extructo ponte Rhenum trāſiit, ſed paucis diebus ibi commoratus, exercitum in Galliam reduxit, pontémque reſcidit. Biennio deinde pòſt, rurſus ponte Rhenum tranſmiſit, paulo ſupra eum locum, quo ante exercitum traduxerat, ac tum planè conſtituit in Sueuos proficiſci: verùm per exploratores certior factus de rebus omnibus, & difficultatem

Herodes.

M. Antonij & Cleopatræ luxus.

Bellum in finibus Germania.

veritus inopiámque commeatus, in Galliam se recepit, partem aliquem pontis rescidit, & in altera parte turrim atque castellum constituit, præsidiísque firmauit, ne sui reditus metum hostibus omnino tolleret. Et hæc quidem solùm aduersum Germanos gessit C. Cæsar, sicuti ipse commemorat: verùm Octauius per Tiberium atque Drusum fratres, bellũ Rhœtis intulit atque Vindelicis: & ex Vbiis, populi Romani socius, eam Germaniæ partem, quæ Westphalia dicitur, inuasit, duce Quintilio Varo: sed hunc ad internecionẽ propè concidit Chituscorum dux Arminius, inter Amisiam flumen & Luppiam. Eius morte grauissimè perturbatum Vergilium, Horatius carmine pulcherrimo consolatur. Drusus in Germania periit, relictis filiis, Germanico viro præstantissimo, & Claudio. Celebrat eum Horatius, ode doctissima. sicut antè quoque diximus, & stirpem ipsius refert ad C. Claudium Neronem, qui consul cum M. Liuio Salinatore II, fratrem Annibalis, Asdrubalem, nouas adducentem copias, ad Metaurum flumen concidit. Cantabros præterea domuit Augustus, & Aquitanos, & Pannonios, & Dalmatas, & Illyricos, & Salassios, alpium incolas. De deponenda quidem imperii mole dicitur cogitasse non semel: sed quum inuicem reputaret, & se priuatum non sine periculo futurum, & illam arbitrio multo-

Expeditio Cæsaris in Germanos. Tiberius & Drusus.

Arminius.

Augusti victoria.

rum temerè committi, ſententiam mutauit.

Regni ipſius anno XXXIII. Herodes magnus, quem M. Antonius & ipſe, tertio triumuiratus anno Iudææ regem conſtituerant, mortuus eſt: & octauo pòſt anno filius eius atque ſucceſſor, Archelaus, Viennam fuit relegatus in exilium, Galliæ oppidum. Ad prouinciarum imperii tutelam legiones aluiſſe ſcribitur Octauius XLIIII. & in Ægypto quidem ternas, in Hiſpania totidem, per Germaniam octonas. Quantus autem fuerit eius rei ſumptus annuus, nonnulli rationem inierunt, & ad centies atque vicies centena coronatorũ aureorũ millia ponunt, ſic vt in ſingulas legiones annua ducenta ſeptuaginta duo diſtribuant aureorum millia. Legionem verò ſex millibus peditum cenſent, equitibus quingentis. In Octauio valde prædicatur ſtudium & liberalitas erga viros doctrina præſtantes. Erant tunc præcipui nominis poëtæ, Varius, Vergilius, Plotius, Galgius, Fuſcus, duo Giſci, Pollio, Meſſala, Bibuli, Seruius, Furnius, Horatius, qui ſua ſcripta cupit illis probari, minimè ſolicitus quid alii ſentiant. Cæterùm, inde à M. Portio Catone & Aphricano maiori, ad hoc vſque tempus, perpetua quadam ſerie, clariſſima Romæ fulſerunt ingenia: ſed hoc Auguſti ſeculum ferè poſtremum eſt, quod natiuum illum linguæ Latinæ ſuccum, & ſanguinem

Herodes moritur.

Archelaus.

Octauij Cæſaris ſumptus quant'.

nem incorruptum retinuit. Nam deinceps paulatim magis atque magis fuit sermo vitiatus, donec in meram degenerauit barbariem, quæ ad hanc nostram vsque memoriã adhæsit. Cordubæ natos poëtas pingue quiddam sonare Tullius ait & peregrinum: quid de illis iudicaturum fuisse putamus, qui centum & amplius pòst annis vixerunt, non Cordubæ nati solùm & educati, sed etiam Romæ?

Tiberius III. Cæsar.

Caterùm, Tiberius, Octauii Augusti priuignus & gener & filius adoptiuus, admodum inuitus, vt quidem præ se ferebat, & vix tandem exoratus à supplicante senatu, principatum suscepit: & initio quidem nihil solus agebat, déque rebus omnibus, quæ alicuius essent momenti, cum senatu communicabat: sed paulò pòst, reipublicæ cura planè deposita, totum se voluptatibus tradidit. Eo regnante, Armeniam, Parthi occuparunt; Mœsiam Daci & Sarmatæ, Galliam vastabant Germani: sed his incommodis nihil ipse mouebatur. Eius regni anno decimoquinto, Christum seruatorem nostrum esse crucifixum, nonnulli tradunt, & magni quidem in re theologica viri: sed eodem anno Lucas baptisatum esse scribit à Ioanne. Floruerunt tunc M. Cocceius Nerua, pater & filius, Cassius Longinus, iureconsulti. Tiberii pater fuit Tiberius Nero, qui C. Cæsari bello

Christus seruator noster crucifixus.

bello militarat Alexandrino.

Succeſſit ei C. Cæſar Caligula, parentis optimi, Germanici, peſſimus filius, & planè monſtrum. Viginti tribus illis annis quibus præfuit, infinitã auri vim Tiberius collegiſſe ſcribitur, quam iſte primo ſtatim anno totam profudit. Ipſius regni anno ſecundo circiter, Herodes Antipa, Magni filius, interfector Ioannis Baptiſtæ, Lugdunum fuit miſſus in exilium, & ſucceſſorem habuit Herodem Agrippam, qui Iacobum Apoſtolum extinxit.

Caligula IIII, Cęſar parentis optimi peſſimus filius.

Herodes Antipa.

Herodes. Agrippæ.

Caligulæ necato, ſubrogatus eſt Claudius, patruus. Is, vbi defeciſſet Britannia, profectus eò, & parte inſulæ in deditionem recepta, domum rediit. Maxima fuit, eo regnante, paſſim inedia, quam ab Agabo prænuntiatam fuiſſe, Lucas Euangeliſta commemorat.

Claudius Cæſar.

Claudii ſucceſſor Nero Claudius, non obſcurè ſignificabat ſe quandoque ſublaturum eſſe prorſus ordinem ſenatorium. Eo regnante, Britannia magnam cladem accepit, direptis ibi ciuibus atque ſociis populi Romani: legiones etiam ſub iugum miſſæ fuerunt in Armenia, & vix ægrè recenta Syria: deinde Gallia defecit, authore Iulio Vindice, eius prouinciæ præfecto, pòſt etiam Hiſpania, duce Sergio Galba. Quúmque de recuperandis amiſſis cogitaret, inquit Galliam pararet profectionem reliqui

Nero 6.

Iulius Vindex.

Sergius Galba.

reliqui etiam exercitus, quos habebat passim in prouinciis, rebellarunt. Quàm fuerit immanis & efferata bellua, notum est ex historiis: itaque iudicatus hostis à senatu, seipsum interfecit, adiuuante seruulo. Florebant eo tempore præter Senecam. Lucanus, Persius, Silius Italicus, poetæ: & hic quidem vltimo Neronis anno fuit consul.

Ab eo tempore status reipublicæ fuit eò redactus, vt penes exercitũ atque legiones populi Romani esset creare Cæsarem. hunc ad modum

Vespasianus

factus est etiam Cæsar, Vespasianus. Nam qui per Mœsiam erant, & Pannoniam, & Iudæam & Syriam, exercitus, ab A. Vitellio defecerunt, & in Vespasiani verba iurarunt. Hic Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, Thraciam, Siciliam, & Comagenem populi Romani prouincias fecit, & Hierosolymam funditus deleuit, administrante bellum Tito filio.

Titus.

Domitianus 8.

Flauius Domitianus, cum Chattis, cum Dacis, cum Sarmatis bella gessit, dequé iis triumphauit. Vixerunt tunc Statius, Iuuenalis, Martialis, poetæ.

Traianus nonus.

Vlpius Traianus à Nerua Cocceio adoptatus, ac deinde Cæsar factus, Dacos bis rebellãtes domuit, ac Romanæ ditionis fecit, coloniásque deduxit. In Armeniam & Parthos cũ exercitu profectus, deditione & gratia sibi illos adiunxit,

&

& Parthicus deinde vocatus est: verùm plerique omnes ab eo subiecti populi, rebellarunt tandem, præcipuè per Armeniam & Mesopotamiam, Parthi etiam regem ipsis datum ab illo repudiarunt, quum in Italiam reuerti cœpisset.

Ælius Adrianus Iudæam rebellantem domuit: eius causa belli fuit, quòd Hierosolymæ, quam rursus habitari permisit, Ioui Olympio templum ædificasset, quam rem indignissimè Iudæi ferebant Gallias, item, Germaniam & Britanniam, & Hispanias inuisit, deinde Mauritaniam & Parthos, & Asiam, & Græciam, pérque Siciliam Romam rediit. Inde rursus in Africam profectus, Romámque reuersus, denuò Græciam Asiámque petit, illinc in Arabiam contendit, & pòst in Ægyptum. Conuocato senatu, commendauit eis Antonium Pium: qui Adrianus. 10

post eum factus Cæsar, pacem coluit, déque omnibus bene mereri studens, exteros regis atque populos literis & humanitate in officio continuit. Eius tempore iureconsulti floruerunt, Alburnius Valens, Tuscianus, Vindius Verus, Vlpius Marcellus, Arrianus, Tertullianus, Saluius Iulianus, L. Volusius Metianus. Antoninus Pius. 11. Iureconsulti

Antonino Pio successit filius M. Antoninus, cognomento philosophus, qui propinquum L. Aurelium Verum, socium imperii sibi sumpsit. Per eum fœliciter gessit Parthicum bellum, ipse domi M. Antoninus dictus Philosophus 12.

mi & in vrbe rẽpublicam curans : deinde mortuo Vero, solus imperauit, & in Germanos benè rem gessit: Marcomanos etiam oppressit & Sarmatas & vandalos, & Quados, qui Pannonias inuaserant. Plerique enim omnes populi, inde ab Illyrico vsque in Galliam, eo tempore contra nomen Romanum conspirauerant.

Commodus Antoninus 13.

Huius laudatissimi principis filius flagitiosissimus, Commodus Antoninus, per legatos deuicit Mauros atque Dacos : composuit Pannonias, Germaniam, Britanniam, imperium eius recusantes, ipse interim in omni genere turpitudinis & crudelitatis vitam degens.

Septimius Seuerus. Albinus. Abagatus.

Septimius Seuerus, ciuile bellum gessit cum Nigro, qui Asiam, & cum Albino, qui Galliam ad defectionem solicitabat, Cum Parthis fœliciter pugnauit, Iudæos per Syriam debellauit, Persarum regem Abagatum subegit, Arabas in deditionem accepit, Britanniam communiuit, muro vtrinque ad Oceanum ducto, per transuersam insulam, & subactis populis, Britanniæ infestis, Eboraci vitam finiit.

Antoninus Bassianus. Papiniani constantia.

Eius filius Antoninus Bassianus Caracalla, bellum intulit Parthis & Armeniis. Hic est, qui Papinianum prætorii præfectũ, nolentem defendere parricidium, trucidari iussit. Viguerunt hoc tempore complures iureconsulti, plerique omnes Papiniani auditores. Tarruntius Paternus,

nus, Macer, Terentius, Clemens, Menander, Archadius, Ruffinus, Papyrius fronto, Autius, Maximus, Hermogenianus, Africanus Florẽtinus, Tryphoninus, Iustus, Caliſtratus, Venuleius Celſus, Interfecto Caracallæ ſucceſſit Macrinus, qui parum fœliciter pugnans cum Artabano Parthorum rege, quum legiones animaduerteret ad Heliogabalum Baſſiani filium inclinare, pacem fecit. Macrinus. Heliogabal⁹.

Alexander Seuerus, fœdiſſimi hominis Heliogabali ſucceſſor, vir ſtrenuus, Artaxerxem Perſarum regem ingenti prælio vicit, Meſopotamiam recuperauit, deperditã ab Heliogabalo: per legatos in Mauritania, in Illyrico, in Armenia fœliciter belligerauit: in Germanos deinde profectus, qui Galliam vaſtabant, à quibuſdã ſuis militibus interfectus eſt. Huic erat familiaris admodũ Vlpianus iureconſultus, Papiniani diſcipulus. Vixerunt tunc etiam Paulus, & Pomponius & Modeſtinus. Alexandrum excepit Maximinus. Is totis viribus in Germaniam profectus, non ſolùm Romano milite, ſed Mauris etiam, & Oſdroenis, & Parthis, quos Alexander habuerat, vſus eſt: vicos Germaniæ longè latéque incendit, hoſtium vim magnam concidit, ac multò plures cepit, militémque reduxit opulentũ. Germania pacata, Syrmiũ venit, & Sarmatis bellum inferre cogitabat: nec id modò, ſed ipſſius etiã Alexander. Seuerus. Artaxerxes. Vlpianus iureconſultus. Maximinus Imperator.

erat

erat propositi, regiones illas omnes, quæ sunt sub Septentrionibus, ad Oceanum vsque Romano subiicere imperio, sed offensus crudelitate illius exercitus, Gordianum summæ rei præficit, eámque rem senatus, qui & ipse Maximinum oderat, habuit ratam, & illum reipublicæ hostem pronunciat. Hoc factũ vindicaturus ille, habita concione ad exercitum, Romam contendit: quo cognito, senatus Pupienum, & Balbinum Imperatores declarat: & Pupieno quidem belli tradit administrationem aduersus Maximinũ, qui Aquileiam obsidens, à suis militibus, vnà cum filio, quiescens in tabernaculo fuit interfectus.

Gordianus.

Pupienus & Balbinus.

Post hæc, Pupieno & Balbino per seditionem militarem occisis, quum biennio regnassent, ad Gordianum adolescentem, rerum summa delata fuit. Is quarto sui imperii anno, per Mœsiam atque Thraciam in Persas profectus est, in iisque locis populi Romani hostes profligauit. Inde per Syriam venit Antiochiam, quæ tum à Persis tenebatur: illic frequentibus præliis decertauit, & Saporem Persarum regem eiecit: ita quidem vt Persæ, qui iam prope formidabiles erant Italiæ, suos intra fines recipere sese cogerentur. Sexto demum imperii anno circunuentus à Philippo, prætorii præfecto, qui milites ad seditionem concitauerat, interfectus est. Idem fuit etiam exitus Philippi, qui contra Scythas, Romanorum

Gordianus Imperator.

Sapus rex. Pærsarum.

Philippi traditio & exitus.

sociis

ſociis ac municipiis inferentes bellum, legatos cum exercitu miſit.

Hic ſucceſſorem habuit Decium, qui à legionibus Illyricis factus Cæſar, aſſentiente poſtea ſenatu, primùm Galliæ motus compoſuit, deinde republica ſenatui commendata, profectionem vnà cum filio, Imperii ſocio, de ſenatus voluntate, ſuſcipit in Scythas, qui terra marique Thraciam & alii Imperii loca vaſtabant: & præliis aliquot victor, hoſte in angustias locorum redacto, plenam victoriam reportaſſet, niſi Gallus Hoſtilianus, extremæ Mœſiæ præfectus, conſilium illius ad hoſtem enuntiaſſet: quò factum eſt, vt prælio commiſſo, pater & filius ex inſidiis circunuenti interficerentur. Decium. Gallus Hoſtilianus.

Gallus deinde, Cæſar factus à legione vna & militum reliquiis, qui ſuperſtites erant, pacem cum Scythis fecit, populo Romano turpem & ignominioſam, quando tributum eis dependere promiſit, rem inauditam, & tanti nominis maieſtate prorſus indignam. Itaque ferociores facti Scythæ, rupto fœdere, populabantur Dardaniam, Thraciam, Theſſaliam, Macedoniam: nec id modò, ſed Aſiam quoque, vaſtatis & deletis quamplurimis vrbibus. Demum Scytharum exemplo multi alii facti ſunt Romanorum hoſtes, complures etiam rebellarunt. In Syriam penetrabant Parthi, & Armeniam occupabant,

fugato ipſorum rege Tyridate. Scythæ verò tam erant inſolentes, vt etiam Italiæ minarentur: &

Æmilianus. *magna perfecturi videbantur, niſi Æmilianus, Mœſiæ præfectus ad oram Sarmaticam, confirmato ſuo milite pollicitationibus & ſpe præmiorum, illos fudiſſet ac longiſſimè perſequutus, ipſorum quoque fines diripuiſſet. Hac de cauſa Cæſar fuit ſalutatus à milite, Gallus autem eo cognito, profectus vt obſiſteret, vnà cum filio Voluſiano Imperii ſocio, fuit interfectus.*

Cyprianus. *Hoc tempore Cyprianus floruit, Epiſcopus Carthaginenſis, cuius extant inter alias multas, Epiſtolæ quædam ad Lucium Epiſcopum Romanum, quem fratrem vocat & collegam: multò autem plures ad Cornelium: vbi conqueritur inter alia de iis qui propter delicta condemnati ab Aphricanis epiſcopis, & ſacerdotio dejecti, Romam confugerant, amplioris cognitionis cauſa. Nam æquum eſſe dicit, vt quo loco crimen eſt admiſſum, ibi cauſa diſceptetur: ſingulis enim paſtoribus attributam eſſe portionem gregis, de qua ſint rationem reddituri Domino: non ergo ſcindendam eſſe concordiam Epiſcoporum, neque deſpiciendum iudicium eorum qui per Aphricam de cauſa iam ſtatuiſſent.*

Valerianus. Æmiliani milites. *Interim exercitus alter, qui in Alpibus erat, Valerianum, nobili genere natum, Cæſarem creat: quod quum Æmiliani milites audiſſent, ne*

turbis

turbis implicarentur, suum Cæsarem interficiunt, & ad Valeriani partes transeunt. Æmilianus, datis ad senatum literis, quum Imperator factus esset, promiserat se liberaturum Thraciam, & Mesopotamiam ab hostibus, recuperaturum Armenias, & depulsurum vndique hostes Romani nominis. Valerianus in bellum Persicum profectus, culpa cuiusdam suis ducis captus fuit à Sapore Persarum rege, quem vicini prin- Sapor.
cipes atque populi confœderati hortabantur, frustrà tamen, vt captiuum dimitteret: hoc enim esse Romanorum fatum, vt victi multò fortius resistant.

Capto Valeriano, successit eius filius, Gallienus. Gallienus.
Hic totum se voluptatibus dabat, neglecta republica: sic quidem, vt milites, qui passim per prouincias erant, nouos Imperatores sibi deligerent, per Galliam, Hispaniam, Pannonias, Illyricum, Ægyptum, Aphricam, cæteríque in locis: qui tamen omnes partim ab illo, partim ciuilibus inter ipsos dissidiis oppressi fuerunt. Ipso regnante, Gothi Thraciam occupant, Macedoniam va- Gothi.
stant, Thessalonicam obsident: Scythæ in Bithyniam & Cappadociam & Asiam inuadunt, & ab Euxino ponto in Istrum deuecti, Romanorum municipiis vim faciunt. Eius verò tanta socordia fuit, vt quum de proúinciarũ defectionibus & publicis calamitatibus audiret, ridiculè

ſemper & contemptim reſponderet, quaſi reſpublica nihilo minus conſiſtere, ſuámque dignitatem retinere poſſet, nec ideò facta ſit eius deterior conditio. Contemptus igitur tam domi, quàm foris, ob dedecoroſum vitæ genus, reipublicæ quamplurimos conciliauit hoſtes: ac Scythæ quidem & Gothi, cúmque his permixti complures alii populi erant tum in armis, ac in perniciem populi Romani coniurauerant, circiter CCCXX. hominum millia: ſed hos omnes in Mœſia, multíſque aliis in locis debellauit tandem Flauius

Fl. Claudius. *Claudius, qui interfecto Gallieno ſucceſſerat, vir magnæ virtutis, ac dignus longiori vita.*

Aurelianus. *Poſt Claudium fuit Aurelianus, quoniam eius erat perſpecta virtus, quam regnante Claudio, multis locis in hoſtem declarauerat. Is per In-*

Marcomani. *ſubriam bella geſſit, & cum Marcomanîs conflixit, dubiè quidem initiò & periculoſè, verùm fœliciter tandem poſtquam illius mandatu, libris inſpectis Sibyllinis, religionem ſenatus procuraſſet. Romam inde profectus, & multatis nonnullis ob ſeditionem excitatam ſe abſente, bellum ſuſcepit, vt quæ ſunt ad Orientem ſolem,*

Zenobia fortis, vxor Odenati. *& in Syria, prouincias recuperaret: quas Zenobia, fortis & animoſa fœmina, ſuorum liberorum tutrix, obtinebat, ab Odenato coniuge ſibi relictas, qui Gallieno Cæſare, multa fortiter ac præclarè iis in locis geſſerat. Quacunque tranſiret*

Cæſar,

Cæsar, hostes populi Romani fudit, in Illyrico, in Thracia cæteríſque in locis, ac demum in hoſtilem regionem vbi veniſſet, poſt variam & periculi plenam dimicationem, vicit, & reginam cepit, quæ Perſarum & Armeniorum auxiliis confiſa, fortiſſimè repugnauerat. Eius autem regionis quam debellauerat, præcipua erat ciuitas Palmyra: quúmque Cæsar ex Aſia rediiſſet in Europam, Palmyrani rebellarunt, occiſo duce, & militibus in præſidio collocatis. Reuerſus igitur eò, captam vrbem euertit, interfectis omnibus: ita quidem, vt nec ætati parceret vlli neque ſexui, Ægyptum deinde, quæ tum defecerat, recepit, & Gallias denuò Romanæ ditionis fecit: pòſt Romæ triumphauit: inde per Illyricum profectus, Perſis bellum indixit, ſed in itinere à ſuis familiaribus eſt interfectus. Ab eius interitu fuit inter regnum aliquandiu, quod poſt Romuli mortem acciderat nunquam. Tandem ſucceſſit Tacitus, qui paucorum menſium Imperator, nihil memorabile perfecit: hunc ſenatus orauerat ne moriens liberos ſuòs, verùm aliquem ſpectatæ virtutis ac probitatis virum, imperii ſucceſſorem faceret.

Palmyra euerſis.

Tacitus.

Is fuit Probus, qui tam ab exercitu, quàm à ſenatu confirmatus, Galliam recepit, & Francones Germanos, qui illam obtinebant, multis præliis deuicit. In Illyrico Sarmatas aliáſque gen-

Probus.

tes concidit,& itinere facto per Thraciam,Barbaros populos,Romani nominis terrore,& rerum gestarum magnitudine, sibi deuinctos reddidit: Asiam pacauit, & Parthorum regem ad petendam pacem sola nominis sui fama excitauit. Pacem cum Persis fecit, ac inde in Thraciam reuertit, & externos populos deuictos in Romanum solum transtulit,ex quibus aliqui fidem seruarunt,alii contrà, quos tamen omneis magna ex parte pòst oppressit. Et quum rebelliones per Galliam, Hispaniam atque Brittanniam sedasset,iter ingressus per Illyricum, vt Persis bellum inferret,à suis insidiosè fuit interfectus. Florebat tum respublica, longè latéque pacatis vndique populis, ita quidem, vt Probus aliquando diceret, breui futurum vt legionibus atque præsidiis nihil esset opus: hoc illius dicto,milites offensi, iudicabant è medio tollendum esse.

Probi necis causa.

Carus.

Post eum subiit Carus, qui Sarmatas, morte Probi factos insolentiores, & Italiæ minitantes, fregit,inque Persas proficiscens,Mesopotamiam cepit, longiúsque profecturus interiit. Ex filiis natu minorem Numerianum, militiæ secum habuit: alterum,Carinum, Gallis præfecerat. Numerianus,à socero suo fuit occisus, in eiúsque locum venit Diocletianus: cum eo præliis aliquot conflixit Carinus, adipiscendi

Diocletianus.

causa

causa Imperii, sed victus occubuit. Diocletianus, propter nascentes non uno in loco turbas ac seditiones, collegam sibi sumpsit Maximianum. Is Galliam commotam pacauit, & Africam: Diocletianus autem Ægyptum, interfectis turbarum authoribus. Britanniam quoque decimo pòst anno, quàm defecerat, recepit: & vt firmior esset reipublicæ status, néue propter successionem, noui motus excitarentur, Galerium adoptauit, Maximianus autem Constantium Chlorum. Contra Narsem Persarum regem missus à Diocletiano Galerius, infœliciter pugnauit, amissa maiore parte exercitus, sed iussus redintegrare bellum, ingenti prælio superauit hostem, & longius quàm quiuis alius Imperator, excepto Traiano, iis locis progressus, capta Ctesiphonte, totam Assyriam domuit, & quinque trans Tigrim flumen prouincias, quæ Traiano, Cæsare, defecerant, recipit. Per Asiam, rebus compositis, in Europam Diocletianus rediit, in qua pacati tum erant Scythæ, Sarmatæ, Alani, Bastarnæ, Carpi, Catti, Quadi. Postea tum ipse tum Maximianus abdicato magistratu, suos consortes, de quibus antè diximus, Imperio præficiunt. Constantium quidem Galliis, Britanniæ, Hispaniis, Italiæ, Africæ: Galerium autem Illyrico Græciæ & Asiæ.

Maximianus

Galeirius & Constantius

Diocletianus & Maximianus Cõstantium & Galerium Imperio prę ficiunt.

Decretum. Marcelli.

Hoc tempore Romæ fuit Episcopus, Marcellus, cuius extat decretum, Episcopis non licere conuocare synodum absque Romanæ sedis authoritate: non licere item damnare vllum Episcopum, qui Romam prouocarit. Erat huius etiam, sicut aliorum ante ipsum, afflicta tenuísque fortuna, quum Cæsar eum persequeretur Maxentius. *Maxentius. Itáque facilè colligi potest an in his angustiis atque latibulis tantùm ille sibi sumpserit, vt eiusmodi faceret decreta. Constantio tandem Eboraci mortuo, Galerius adoptauit Seuerum & Maximianum. Interea milites prætoriani Maxentium Romæ salutant Cæsarem. Interfecto Seuero, Maximianus Imperii collegam assumpsit Licinium. Inter hos magni fuerunt motus, ideóque nobiles Romani Constantinum Constantii filium in Galliis agentem euocant, vt vrbem à tyrannide Maxentii liberaret.*

Seuerus. Maximianus. Licinius. Constanstinus.

Ille cum parte copiarum in Italiam profectus, commisso prælio vincit, & tandem ad vrbem Romam exercitum Maxentii planè concidit. Tandem etiam cum Licinio bella gessit, qui prælio victus, & plerísque omnibus exosus à militibus demum fuit interfectus. Eius belli causam fuisse nonnulli scribunt, quòd Christianæ professionis homines acerbè Licinius persequeretur, quum quidem persæpe rogatus esset atque monitus à Constantino ne faceret. Nam inde à re-

Belli in Licinium causa.

sur-

ſurrectione Chriſti ad hanc ætatem vſque, per annos ferè trecentos, qui Chriſtum profitebantur variè fuerũt afflicti. Nam vt illa prætermittam, quæ ſacra Scriptura de Stephano, de Iacobo fratre Ioannis, de Petro captiuo, ſed per Angelum liberato, commemorat: vt Paulum quoque taceam, qui & ipſe grauiter Eccleſiam Dei perſecutus eſt, & poſtea conuerſus, nullum non periculorum genus adiit propter Chriſtum: Romani quoque Cæſares horrendeas & immanes excitarunt lanienas, Nero, Domitianus, Traianus, Traiani. *Septimius Seuerus, Maximinus, Decius, Valerianus, Aurelianus, Diocletianus, Maximianus. Rerum autem potitus Conſtantinus, & veram complexus religionem, portus extitit atque refugium Chriſtianis. Tunc primùm etiam Epiſcopi Romani cœperunt eſſe in tuto: nam hucuſque plerique omnes fuerant affecti ſuppliciis. Numerantur autem inde à Petro, quem ipſi primum fuiſſe volunt, ad hoc vſque tempus, triginta tres: horum decreta ſunt in libros inſerta conciliorum: ſed ex iis pleraque tam ſunt lenicula, tam nugatoria, tam aliena prorſus à ſacris Literis, vt credibile ſit ab aliis longo pòſt tempore fuiſſe conficta. Sin autem vera ſunt, & ab illis emanarunt, tunc ſanè, quod vaticinando Paulus dicebat, filium illum perditum, hominémque peccati iam tum operari cœpiſſe miſterium iniquitatis,*

tatis, rectissimè videtur hanc etiam ad partem accommodari posse.

Decretum Anacleti.

Anacleto, qui ponitur quartus à Petro, tribuitur, & extat decretum, quo statuit Ecclesiam Romanã esse mandato & institutione Christi, caput aliarum Ecclesiarum. Alteri post eum, Alexandri decretum.

Alexandro decretum ascribitur, quo mandat vt aqua cum sale consecretur, ad expurgandum populum, & amoliendum insidias diaboli. Quæso, quantum ista differunt ab Apostolorum illa maiestate, quantum autem à Ioannis Euangelistæ scriptis, qui propè ad hoc vsque tempus, ætatem produxit? Hæc duo posui solum, vt de reliquis iudicium fieri possit. Nam ferè sunt eius generis, & ambitionem apertè præ se ferunt: & vt sermo est illotus, ita quoque res ipsa nihil habet salis, quem in Ecclesiæ ministris Paulus requirit. Huc etiam pertinet illud Constantini Cæsaris edictum, quod suis libris inseruerunt, ipsorum potentiæ videlicet fundamentum atque robur. Nam quæ ponitur ibi liberalitatis illius immensæ causa & occasio, falsi redargui potest ex historiis atque conuinci. Deinde vt maximè fuerit Cæsar prorfusus, vni sibi fortasse potuit hoc ipso ius suum imminuere: successoribus autem æquali potestate præditis, & reipublicæ tutoribus, non potuit. Nam qui ius & Imperii vectigalia deteriora facit, patriæ pater appellari non debet, &

par

par pari præscribere non potest aut præiudicare.

Constantini Cæsaris mandatu, Niceæ, vrbe Bithyniæ, fuit indictum & habitum concilium longè frequentissimum, in eóque dogma damnatum Arrii, qui Christum negabat eiusdem esse cum Patre substantiæ. Non ex Europa tantùm. & Asia, sed ex Ægypto etiam atque Libya conuenisse eò scribuntur Episcopi. Decretum inter alia fuit, vt per Ægyptum, Libyam, Pentapolim vetus consuetudo seruetur, nimirum vt hi omnes Alexandrino subsint Episcopo, quum Romanus etiam episcopus hunc morem vsurpet & retineat: item, vt Antiochiæ cæterísque prouinciis & Ecclesiis integra maneant sua cuique priuilegia. Post hanc synodum. Eustathio quodem authore, natæ fuerunt opiniones praua, de vitando matrimonio, de nouo & inusitato genere vestitus, de non edendis carnibus, de relinquendis possessionibus. Quum ergo plerique coniuges diuortium facerent, & serui, relictis dominis ad nouum illum ac religiosum vestitum, vti vocabant, confugerent, idem quoque facerent mulieres, desertis maritis: quum ii, qui carnibus vescebantur, item, Ecclesiæ ministri, qui duxerant vxores, vulgò despicerentur, tanquam impuri & ingrati Deo. Gangræ, oppido Paphlagoniæ fuit habita synodus, in eàque damnati qui sic docerent atque sentirent.

Niceæ consilium contra Arrium.

Eustathius. instituti monarchalis authot.

Salu-

Salutatus amplissimè à senatu populoque Romano Constãtinus, propter restitutam reipublicæ pacem, ad externa bella totum sese conuertit, multísque prælijs Gothos atque Sarmatas vicit, Thraciam diripientes: deinde iam ætate grauis, bellum indixit Persis, Mesopotamiã vastantibus: & in Asiam vbi venisset cum exercitu, sumpto pharmaco, valetudinis: curandæ causa, vitam finiit, non absque veneni suspicione. Hic ille est, qui cognomento dicitur Magnus, & qui Byzantium vrbem Thraciæ, suo de nomine vocauit, eò translata sede regia. Cœpit autem regnare ad annum à natali die Christi, circiter trecentesimum duodecimum. Cometes inusitatæ magnitudinis mortem eius antecessisse dicitur.

Constantini magni obit.

Tres reliquit filios, Constantinum, Constantium, Constantem. Hos inter diuisum fuit imperij corpus: Constantino pars obtigit Alpium, Gallia, Hispania, Britannia, Orcades, Hibernia, Thyle. Constanti, Italia, Aphrica cum Insulis, Illyricum, Macedonia, Achaia, Peloponnesus, Græcia Constantio, Asia & Thracia. Constantinus ea diuisione non contentus, bellum intulit fratri Constanti: iámque peruenerat Aquileiam: ibi congressus cum copijs Constantis, amisso exercitu cõfoditur, Constans, qui interea cum Getis & Sarmatis in Dacia belligerabat, post eam victo-

Constantin⁹ Constantius & Constans fratres.

victoriam, de qua diximus, in Italiam venit, & superatis Alpibus, in Galliam penetrauit, & biennio ditionem omnem mortui fratris obtinuit: sed paulò pòst insidiis & fraude Magnentii fuit interfectus. Hunc Magnentium milites antea deliniti, ac præmiis allecti salutarunt Imperatorem. Ea recognita, Constantius, ex tribus fratribus adhuc superstes, relicto per Asiam legato, patruele & sororio suo Gallo, magnis cum copiis in Italiam, ac inde in Galliam accedit, & hostem ingenti prælio vincit. Elapsus autem Magnentius, de pace legatos mittit: sed reiectus à victore, denuò præliatur, & infœliciter quidem: itáque Lugdunum fugiens, quum suos etiam comites insidiari sibi videret, nec quò se reciperet, haberet, mortem sibi consciuit ipse. Constantius deinde, Gallum, patruelem, legatum suum, per Asiam, vt dictum est, abutentem imperio ac potestate, quum alia ratione sanare non posset, interfici mandat: pòst in Asiam redit, perfecturus bellum Persicum, quod propter factionem Magnentii, vt suprà diximus, intermiserat. Et quoniam sub hoc ipsum tempus, Germani, facta impressione Galliam vastabant, alterum suum patruelem, Iulianum, Galli fratrem adoptauit, & Galliæ tutelam illi commisit. Iulianus, fœliciter administrata re, multisque præliis victor, hostem trans Rhenum expulit, complures cepit,

Magnentius

Constantius ex fratribus superstes.

Gallus legatus.

cepit, ac Romanos milites captiuos liberauit, & ad Argentoratum hostilem exercitum ferè totum concidit, ideoque salutatus est ab exercitu non modò Cæsar, verùm etiam Augustus, & ademare ornatus, licet inuitus, vti præ se ferebat. Nam literis ad Constantium datis, inuidiam facti conabatur à se deriuare: sed Constantius ea re plurimum offensus, omisso Persico bello, vicinísque populis liberaliter, & amicè cõpellatis, vt in fide persisterent, iter ingressus est vt Iulianum ad officium reduceret: sed in itinere, quum adhuc esset in Asia, febri correptus, vitam finiit, Iuliano prius constituto successore.

Iulianus Augustus salutatur.

Iulianus.

Regnante Iuliano, populi Romani hostes intra suos fines se, continebant, nec vllus erat vipiam motus. Ipse contra Persas profectus, & Assyriam populatus, exercitu hostili profligato, Ctheſiphontem vsque peruenit: tandem reducturus copias, à tergo inuaditur ab hoste: quúmque medius versaretur inter suos milites accepto vulnere, paulò pòst excessit è vita, Christiani nominis hostis.

Iouinianus.

Milites, amisso duce, quum in magnis versarentur angustiis, Cæsarem faciunt Iouinianum. Erat tum Episcopus Romanus, Iulius, eius nominis primus. Epistolæ quædam eius extant ad Episcopos Orientales, in quibus non semel inculcat sibi soli, qui sit primæ sedes, vt ait, præsul, singulari

gulari quodam priuilegio, & ex præscripto diuino, ius competere conuocandi synodos generales. Mirum autem videri possit, qua fronte istud scribat, aut alii iactent, quum & ante ipsum, Constantinus. Nicenum, & post ipsum, annis omnino centum. Martianus Imperator, Chalcedonense coégerit concilium. Ad se quoque solum, eius vrbis antistitem, pertinere dicit vt de causis Episcoporum, & id genus aliis grauioribus negotiis cognoscat. Hanc eius arrogantiam Episcopi illi ferre non poterant, & Antiochiæ congregati masculè respondent. Sententiam ab se latam, retractari ab ipso non oportere, quòd eundem dignitatis gradum obtineant, quem ipse: nam inde à suis finibus, Christi doctrinam, Apostolorum opera & ministerio, Romam peruenisse tandem: quòd si pergat, & noua decreta faciat, non se parituros, & nihil sibi fore commune cum ipso, consiliúmque capturos esse, quemadmodum res ipsa postulabit. In alia quoque synodo eius vrbis, multo frequentiori quæ prius habita fuit, inter alia statuunt, quod sit Episcopi, quod officium Metropolitani, si quando grauiores causa disceptentur. Nam si dissentiant Episcopi, iubent vt Metropolitanus è finitima prouincia quosdam adhibeat iudices, litémque definat: siu autem Episcopus aliquis de communi sententia reliquorum Episcoporum sit comdemnatus ob crimen

firmum

firmum esse mandant iudicium, neque retractandum ab alio. Decernunt etiam, vt bona sacra dispenset fideliter, & Elargiatur Episcopus in vsus pauperum, & ipse quoque, si sit opus, desumat ex illis quod erit necessarium ad toleranda vitam, quum Paulus dicat victu & amictu nos oportere esse contentos quòd si forsan in sua suorúmque priuata commoda, facultates illas auertat Episcopus, & suis propinquis eorum administrationem committat, synodo coercendum esse dicunt.

Iouinianus. *Iouinianus, imminente hoste, pacem demum fecit ignominiosam reipublicæ. Nam prouincias illas quinque trans Tigrim, occupatas à Galerio, sicut antea diximus, ac simul*

Galerius. *Mesopotamiæ partem reddidit: deinde pactus fuit, populum Romanum non esse laturum opem Armeniæ regi, socio & amico. Progressus cum exercitu, vt domum rediret, in finibus Bithyniæ mortuus est.*

Valentinianus. *Illicò Cæsarem fecit exercitus Valentinianum qui deinde postquam Constantinopolim venit, imperii collegam sibi sumpsit, fratrem suum, Valentem, eíque regiones illas commendans, &*

Valens. *profectus in Germaniam, Saxones Oceano vicinos domuit. In Galliam deinde postquam venit, ira concitatus periisse fertur. Erat per id tempus in Asia frater ipsius Valens, alter Cæsar, vt Parthos Armeniam vastantes & Persarum re-*

gem

gem,rupto fœdere belligerantem coerceret: ſed quum Huni ſiue Tartari & Scythæ Pannoniam,Epirum & Theſſaliam vaſtarent, in Europam rediit,& commiſſo prælio victus,ac in fuga vulneratus, inque tugurium quoddam delatus, immiſſo ab hoſtibus igne,conflagrauit. Valentiniani Cæſaris atque Valentis edictum extat,quo mandatur vt qui monaſticam vitam ſectantur atque ſolitudinem,eáque ratione militiam & onera publica defugiunt, extrahantur è ſuis latibulis,& aut patriæ ſeruiant, aut omnibus aliis commoditatibus careant,quæ pòſt conferantur in eos qui laborem & periculum pro republica ſuſtinent. Hoſtes deinde circunſeſſa Conſtantinopoli,quum donis atque pecuniis eſſent ab Imperatore placati,diſceſſerunt.

Valentinianus Cæſar, pacata Saxonia, filium ſuum Gratianum cooptarat collegam. Quum ergo tam pater quàm patruus Valens,mortem obiiſſent, Gratianus vtrique ſuccedit. Quúmque variis turbarum fluctibus agitaretur reſpublica, Theodoſium belli ducem inſignem allegit,& ad ſolem orientem miſit. Is ad Conſtantinopolim Hunos fudit atque Gothos, & Thraciæ finibus eiecit. Gratianus deinde à quodam ſuo belli duce,Maximo, affectante imperium, per inſidias fuit in Galliis interfectus. Præceptorem habuit in literis Auſonium Burdegalenſem, cuius extant

Gratianus.

Theodoſius

Maximus.

Auſonius poëta.

tant poemata quædam, eúmque tandem ad consularem dignitatem Romæ perduxit.

Arbogasti fraus. Theodosius

Eodem propè fato, filius eius Valentinianus occubuit etiã, fraude sui familiaris Arbogasti: sed non tulerunt impunè percussores: nam cæsi postea fuerunt vterque à Theodosio Cæsare, & Maximus quidem captus, Aquileiæ fuit interfectus, alter verò mortem sibi consciuit ipse. Deletis ergo tyrannis, Theodosius rerum potitus, Imperii socios constituit filios, Honorium & Arcadiũ: & quoniam ætate minores erant, duces ac veluti moderatores illis attribuit, Arcadio Rufinum, Honorio Stiliconem: neque multò pòst, vitam finiit. Ipso iubente. Constantinopoli fuit habita synodus, damnatúmque in ea Macedonii dogma, diuinitatem Spiritui sancto derogantis. Qui fuerunt ibi patres, ad centum quinquaginta, sicut traditur, instituerunt episcopos, tum ibi, tum Antiochiæ, quam vocant seniorem, & verè catholicam Ecclesiam, tum Hierosolymæ, quam Ecclesiarum omnium matrem esse dicunt: & hæc quidem acta sua perscribunt ad Damasum episcopum Romanum, qui conatus fuerat eos euocare Romam. Damaso fuit familiaris Hieronymus, quum esset iuuenis. Eius est dictum illud memorabile, Vbicunque episcopus fuerit, siue Romæ, siue Eugubii, siue Constantinopoli, siue Rhegii, siue Alexandriæ, eiusdem meriti est atque sacerdo-

Honorius & Arcadius imperij socii Synodus facta.

Patres Antiochiam seniorem & catholicam ecclesiam, Hierosolymam ecclesiarum matrem esse dicunt.

cerdotii. Theodosius magna fuisse pietate fertur, & ab episcopo. Mediolanensi Ambrosio reprehensus, aditúque templi prohibitus, patienter tulit. Arcadius ad Orientem solem Constantinopoli præerat: Honorius autem Romæ: sed Rufinus, vt Imperium ad se transferret, Gothorum regem clàm hortabatur vt Arcadio bellum faceret: intellecta perfidia, Rufinus à militibus trucidatur. Arcadium Cæsarem Innocentius eius nominis primus, episcopus Romanus excommunicauit, quòd consenserat vt Ioannes Chrysostomus ab Ecclesia sua pelleretur, sicut in iure Pontificio refertur.

Theodosij patientia.

Arcadius Cæsar excõmunicatus.

Floruit tunc etiam Augustinus, Hipponensis episcopus, qui concilio Charthaginensi tertio interfuit, & quarto: vbi decretum inter alia fuit, vt episcopus non longè ab Ecclesia suum hospitiolum, item, vt vilem supellectilem & mensam & victum pauperem habeat, & fide vitaque integritate sibi paret authoritatem: vt rebus Ecclesiæ, tanquam commendatis, non tanquam propriis vtatur. Augustino quoque scripsit Innocentius primus, & Aurelio Carthaginensi episcopo, & cohortatus ad mutuas precationes, germanos vocat & consacerdotes.

Augustinus.

Ab Innocentio fuit Zozimus, qui patrum & antiquitatis decreta laudãs, ne Romanæ quidẽ sedi

Zozimus.

ſicut vocant, licere dicit vt in iis aliquid mutet aut contrà ſtatuat : morem quoque ſui temporis inſectatur & corrigit, quòd plerique nullis imbuti literis ad ſacerdotalem ordinem aſpirabant.

Bonifacius. Concilium ſextum Carthaginenſe.

Zozimum excepit Bonifacius primus. Erat tunc Carthagine concilium ſextum, valde frequens, cui & Auguſtinus interfuit. Eò miſſis legatis, Bonifacius oſtendit, ſynodum Nicenam ſedi Romanæ tribuiſſe ius illud, vt ad ipſam ex omnibus prouinciis vndique prouocaretur : petit igitur à patribus, vt hoc ipſi quoque ſanciant & confirment. Illi reſpondent, nihil eiuſmodi fuiſſe Niceæ decretum, quod quidem ipſi ſciant: veruntamen, vt certò res inueſtigari poſſet atque ſciri, placuit ab Alexandrina & Conſtantinopolitana eccleſia petendum eſſe verum eius

Epiſcopi Romani aſtutia aperta.

ſynodi exemplar. Eo tandem allato, deprehenſum eſt planè contrarium fuiſſe ſtatutum, hoc videlicet, vt de ſuis cauſis quæque prouincia cognoſceret, & vt ab epiſcopis ad ſynodum prouinciæ, vel etiam ad œcumenicum, vti vocant, coſilium prouocaretur. Erat tum Alexandrinus epiſcopus,

Cyrillus.

Cyrillus. Antequam exemplar veniret, mortuus erat Bonifacius : quúmque ſucceſſor eius Celeſtinus idem vrgeret, reſponſum tulit iuxta formulam decreti.

Celeſtinus.

Theodoſius.

Mortuo Arcadio ſucceſſit filius Theodoſius II, quo regnante, & iubente, Epheſina fuit habita ſynodus,

ſynodus, in eáque damnatus Neſtorius, qui Chriſtum, natum eſſe Deum ex Maria virgine, negabat. Auguſtinus tunc è vita deceſſit. Ab altera parte Stilico, tutor Honorii, perfidioſe rem etiam egit, vti Ruſinus. Et quum in Gallia domicilium ſedémque Gothis tribuiſſet: commouit illos, vt in Italiam ingreſſi, duce Alarico Romam caperent, quod fuit anno conditæ vrbis, M. C. LXIII. poſt Chriſtum verò natum, CCCC XII. Romæ paucis diebus Gothi commorati, quum Rhegium veniſſent populabundi, ac in Siciliam traiicerent, naufragium fecerunt, extincto etiam rege. Quum deinde multa Stilico nequiter faceret & inſidioſe, quò ſuum ad filium Eucherium Imperii ſummam trãsferet, intellecta fraude captus, & Honorii iuſſu fuit interfectus. Alarico rege mortuo, Gothi regem ſibi ſumpſerunt Adolphum, eius propinquum, eóque duce Romam redeunt, & quod reliquum erat, abſumunt. Eo interfecto, regnauit Genſericus, & hoc ſublato Wallis, cum quo Conſtantius Honorii per Gallias legatus, & ſororius, ac deinde imperii ſocius, amicitiam & fœdus iniit, conceſſa illi Aquitania, Galliæ, parte quam inhabitaret. Vexabant tum Britanniam Scoti & Picti, verùm auxiliis ab Honorio Cæſare miſis profligati fuerunt. Per Hiſpaniam quoque Wandali & Alani, Genſerico duce, graſſabantur. Honorio

Neſtorius.

Stilico.

Alaricus.

Gothorum dux.

Eucherius.

Adolfus rex Gothorum Romam abſumit.

Genſerius.

VVallis.

tandẽ Romæ mortuo ſucceſſit ad Occidentẽ ſolem
Valentinianus. atque Romæ, Valẽtinianus ſororis filius, quũ interim Theodoſius, Arcadii filius, vt ſuprà diximus alterã mundi plagã Cõſtantinopolim gubernaret.

VVandali. Ad hoc tempus, Wandali & Alani, diſſidiis & factionibus Romanorum ducum, qui per Aphricam, erant inuitati, penetrarunt ex Hiſpaniis in Aphricam, feróque regionem atque flamma vaſtabant. Ab ea clade pars quædam Aphricæ fuit illis ad habitandum attributa. Gothi, qui Galliam Aquitaniam incolebant, Honorii Cæſaris voluntate atque permiſſu, vt paulò antè diximus: non contenti ſuis finibus, vim & iniuriam inferebant vicinis, & Narbonam obſidione fatigabant: ſed miſſus eò cum copiis
Litorius. Litorius, oppidum obſidione liberauit, annonam intulit, & commiſſo prælio fœliciter primò pugnabat: pòſt autem toto ferè exercitu deleto, captus eſt: tantáque fuit ea clades, vt populus Romanus pacem orare cogeretur. Vandalorum etiam rex Genſericus, pace violata, quam cum Romanis in Aphrica fecerat, vt antea diximus, Carthaginem ex improuiſo capit, ac multa crudeliter ibi facit: quæ quidem ciuitas per annos quingentos octoginta quinque populi Romani tum fuerat. Occupata Carthagine, in Siciliam traiicit, magníſque cladibus eam
Theodoſius. afficit. Tum demum inſtructa claſſe Theodoſius

dosius imperator bellum in Wandalos mouebat: sed quum eodem tempore Huni Thracia & Illyricum vastarent, exercitus è Sicilia fuit ad ea loca propugnanda reuocatus. Faciebant tunc denuò impressionem in Britanniam Picti atque Scoti: quúmque de Romanorum auxiliis Britanni desperarent, ab Anglis, populo Saxoniæ, opem petunt: sed hi pulchritudine regionis alecti, quum paulatim maioribus copiis eò adnauigassent, maximam insulæ partem suæ ditionis fecerunt, Britannis oppressis. Non multò pòst, Constantinopoli mortuus est Theodosius II. eo regnante, solis deliquium fuisse traditur, & apparuisse cometa, inde ab Idibus ferè Iuliis ad mensem vsque Septembrem.

Theodosio ad Orientem solem successit Martianus. De Genserico Wandalorum rege suprà diximus: cum eo pacem fecit Valentinianus, diuisa inter ipsos Aphrica. Circiter hoc tempus Athila rex Hunorum, qui Dacia & Pannonia occupata vicinas regiones. Macedoniam, Mysiam, Thraciam crudelissimè vastabat, ad occupandam imperii Romani partem, quæ est ad occidentem solem, animum adiecit. Et quoniam eius belli summam fore difficultatem videbat, si quidem Gothi, qui tum pacem cum Romanis colebant, & Galliæ partem inhabitabant, vt

Martianus.

Valentinianus.

Athila rex.

suprà dictum est, auxilia Romanis ferrent: idcircò missis legatis, amicitiam eorum atque fœdus expetebat: verùm Aëtius Valentiniani Cæsaris legatus, huic rei præuertit: & cum Theodorico Gothorum rege firmato fœdere, totum se comparabat ad bellum. Athila nihilo secius progreditur: fit prælium longè maximum, in campis Catalaunicis: quæ quidem Galliæ pars, propter ingentem planiciem, hodie vocatur Campania. Cecidisse in eo prælio feruntur LXXX hominum millia: in his etiam Gothorum rex Theodoricus occubuit. Victus autem Athila, seipsum interficere cogitabat, ne viuus in potestatem hostis veniret: sed quum Theodorici regis filius, Aetii ducis consilium sequutus, cum suis copiis domum rediret, vt mortuo parenti faccederet, Athila colligendi sui spatium adeptus, in Pannoniam redit, & nouis collectis copiis, iræ plenus, Italiam ingreditur: Aquileiam vrbem obsidione diuturna fatigatam demum expugnat, diripit, incendit: inde Concordiam, Patauium, Vincentiam, Veronam, Brixiam, Bergomum, Mediolanum, & Papiam capit: postea grassatus per flaminiam, castra tandem facit ad Mincii confluentem atque Padi. Quo quidem in loco quum deliberaret an Romam iturus esset cum exercitu, Leo venit ad ipsum, vrbis Romæ episcopus eius nominis primus, idque perfecit, vt mutata

Aëtius legatus.

Conflictus acerrimus. Athila profligatus.

Leo vrbis Romæ episcopus.

mutata voluntate, non solùm non Romam peteret, verumetiam Italia omni relicta, rediret in Pannoniam, vbi non multò pòst vitam finiit. Hic est Leo ille, cuius extant epistolæ complures ad Theodosium secundum & Martianum, Impp. in quibus partim excusat, quamobrem ad concilia venire non possit, ab illis indicta, & deprecatur, ne molestè ferant, quòd legatos eò mittat: partim etiam orat vt in Italia potius quàm in Asia concilii locum designent: sed nihil impetrauit.

Athila Italiam reliquit.

Dum per Italiam ita sæuiret Athila, Venetorum vrbs condita fuit, quando ex vicinis locis plerique potentiores in illa maris æstuaria & insulas tumulósque, velut in portum aliquem sese receperunt. Humile fuit igitur ac propè desperatum & calamitosum huius vrbis initium, & nunc in tantam, vti videmus, amplitudinem excreuit. Octoginta quinque numerantur illorum duces, ad hoc vsque tempus: ex iis primus fuit Paulus Anazatus, anno salutis septingentesimo sexto, quum ante ducentos quinquaginta duos annos vrbs ædificari cœpta fuisset.

Venetorum initium.

Ducum Venetorum numerus.

Interfecto postea Valentiniano, Wandalorum rex Gensericus, classe deuectus in Italiam ex Aphrica, cum exercitu longè maximo, & adiutus à Mauris, Romam contendit, & vrbem propè desertam ab omnibus, capit: sed exoratus à

VVandali Romam capiunt.

Leone

Leone episcopo, qui & Athilam placuerat, vti diximus, ab incendiis abstinuit atque cæde. Direpta vrbe, captiui maximo numero Carthaginem deportati sunt. Hostes deinde Campaniam magnis calamitatibus afficiunt, Capuam, Nolam, Neapolim aliásque ciuitates euertunt: superstites à cæde, coniiciunt in catenas, & opibus Italiæ facti diuites, in Aphricam reuertuntur.

Martiani apophthegma.

Martianus, ad Orientem solem Imperator, pacem coluit, natura quietus: ac dicere solebat, quandiu pacatè viuere liceret, non esse principi decorum vt arma sumat.

Calchedonem se concilium.

Ipso regnante, & iubente, Chalcedone fuit coactum concilium amplissimum, & damnatus Eutyches, duas naturas in Christo confundens. Ibi decretum inter alia fuit, ne quis clericus, vti vocant, in duarum ciuitatum Ecclesiis recipiatur. Non erat nota tunc temporis illa, quæ dicitur, pluralitas beneficiorum, quæ nunc sic inoleuit, vt nihil sit ea frequentius. Et nostra quidem ferè memoria, consuetudo illa, inter alias Ecclesiæ maculas obrepsit, vt vni duos attribueret Pontifex episcopatus. Quòd si iam eum, qui superiori proxima ætate fuit, hac in parte, morem restitueret, officium suum faceret: sed quoniam id ferre non potest, an putamus vnquam esse permissurum vt iuxta sacras Literas & Apostolorũ atque primi temporis decreta, res emendentur? Nimi-

Beneficiorũ pluralitas.

Nimirum frustrà laborant, qui facta Paparum ad antiquæ religionis rationem exquirunt.

Imperii anno septimo, Martianus mortuus est, eique Leo successit. Romæ autem & ad solem Occidentem vbi Roma capta, Genſericus in Aphricam reuertisset, Valentiniano successit Auitus, deinde Maiorianus, postea Seuerus, ab hoc Anthemius, pòst alii parum celebres, qui mutuis lanienis & insidiis interierunt, neque diu regnarunt, adeò quidem vt iam altera pars imperii Romani, versus Occidentem solem valde esset afflicta. De Leone Cæsare nihil memorabile proditum est, nisi quòd cum Gothis Illyricum vastantibus, amicitiam atque fœdus iniit. Extant ad ipsum quoque Leonis episcopi Romani vna & altera epistola. Successorem habuit Zenonem Isauricum. Inter eos, qui Romæ præfuerunt à morte Valentiniani, fuit etiam Augustulus quidam. Ad hoc tempus, Odoacer, cum ingenti manu Herulorum, & Scyrorum, ex Pannonia in Italiam inuadit: Orestem patricium Romanum, qui Papiam cum suis copiis sese receperat, capit & occidit, oppidum diripit, & incendit: progressus, omnem regionem vsque Romam occupat: Augustulus animo fractus, imperium sponte deponit. Odoacer vrbem ingreditur, & Italiæ regnum adeptus, per annos XIIII nullo resistente præfuit.

Leo imperator.

Imperatores.

Zeno Isaurieus.

Augustulus.

Tunc

Theodoricus Ostrogothorum rex.

Tunc demum Theodericus Ostrogothorum rex, missus à Zenone Imperatore, & Constantinopoli profectus, Gepidas & Bulgaros resistentes vincit: deinde per Mysiam & Pannoniam iter faciens, in Italiam accedit, & non procul ab Aquileia castra ponit: quò postquam & Odoacer venisset, summis copiis dimicatur. Victus Odoacer in fugam coniicitur: sed recollectis copiis denuò prælia tur non procul à Verona, iterúmque victus, & quam plurimis desideratis, qui partem in conflictu, partim in Athesi flumine perierant, Romam fugiens contendit. Illinc excluſus, vastato circum agro. Rauennam venit: ibi per triennium ferè circumsessus, ac deditione tandem captus, interficitur. Theodoricus. Odoacro sublato, factus Italiæ dominus, Romam venit, ibíque consilium habuit vnum & alterum episcopoũ, quos ex diuersis Italiæ prouinciis eò conuocauerat, vt de Symmachi causa cognoscerent, episcopi Romani, quem plerique repudiabant, vt indignum, & vitio creatum. Theodoricus hic fuit Arrianus, vt quidem Pontificiorum libri dicunt. Est autem ille, qui cognomine dicitur Veronensis, Theodorici illius, qui in prælio contra Hunnorum regem Athilam occubuit, vt suprà dictum est, propinquus. Odoacer erat Rugus, qui est ad mare Balthicum, Germaniæ populus. Theodoricus, muniendi sui causa, wandalorum,

Visi-

Visigothorum, & Burgundionum reges per affinitatem sibi eonciliauit. Dum hæc in Italia geruntur, magni fuerunt motus per Thraciam, Aphricam, Britanniam, in qua superiores tandem extiterunt Saxones.

Zenoni mortuo Constantinopoli, succedit Anastasius. Is nonnullos fouebat, qui dogma probabant Eutychianum: ideóque dissidium ei fuit cum episcopo Romano Gelasio, qui literis prolixis eum dehortatur, vt quidem ipsorum habent libri, ne tutelam eorum suscipiat: duo enim esse præcipuè, quibus hic mundus gubernetur, sacram Pontificum authoritatem, & potestatem regalem: & sacerdotibus quidem eò plus oneris incumbere, quòd aliorum etiam nomine, Deo sint aliquando reddituri rationem: ipsum quidem ciuili præesse politiæ sed tamen subiici sacrorum ministris, & ab eorum pendere iudicio: quúmque sacerdotes legibus politicis obtemperent, æquum esse vt ipse vicissim non recuset ea quæ rerum Diuinarum antistites decernũt: & quum hic honos omnibus Ecclesiæ ministris debeat impendi, rem ipsam postulare vt ei cum primis deferatur, quem & sua voce Deus, & ecclesiæ deinde consensus toti sacerdotum ordini voluit præesse: desistat igitur, & in hac vita precatorem se potius audiat, quàm in altera sentiat accusatorem. Subiungitur postea decretum Anastatius. Gelasius.

eius

eius de ſacris Bibliis, in eóque ſedi Romanæ, quam vocant, tribuit principatum, pòſt Alexandriæ, tertium locum dat Antiochiæ. Regante Anaſtaſio, turbæ fuerunt & bellici motus per Ciliciam: ſed ſedati, oppreſſo authore. Hunni tum etiam vaſtabant Armeniam & Cappadociam, Getæ verò Macedoniam, Theſſaliam, Epirum: vtroſque Cæſar coactus eſt præmiis & maximis iacturis placere.

Clodoueus. Chriſtianus.

Hoc ferè tempore, quòd erat anno ſalutis quingenteſimo, rex Francorum Clodoueus, Chriſti religionem primus fuit amplexus, quum ſæpe multúmque fuiſſet ab vxore, quæ familiæ Burgundicæ erat, ſolicitatus vt id faceret, relictis idolis atque ſuperſtitione.

Concilium in fauorem raptorum.

Concilium extat Aurelianenſe trigínta trium epiſcoporum Gallorum, habitum ipſo regnante: quo, ſtatuitur incer alia, ſi raptor virginis confugerit ad templum etiamſi vim puellæ fecerit, ne mortis adeat diſcrimen, ſed vel ſeruili ſit conditione, vel ab ea ſeſe redimat. Anaſtaſium, fulmino extinctum, vel, vt ius Pontificium ait, emiſſis inteſtinis exanimatum, Iuſtinus excepit obſcuro genere natus, & è ſubulco factus miles, vti ſcribitur.

Iuſtinus obſcuro genere natus Imperator.

Diſſidium huic erat cum Theodorico Gothorum rege, Italiæ domino, propter diuerſam religionem: ſed ab armis

mis tamen temperatum fuit. Mortuo deinde Theodorico ſucceſſit Alaricus, è filio nepos, magna Gothorum, alacritate atque ſtudio. Erat tũ epiſcopus Romæ, Ioannes eius nominis primus. Hic à Theodorico rege, quem diximus, Conſtantinopolim fuit miſſus legatus cum aliis, & exceptus honorificentiſſimè, ſicut ipſorum habent libri, non à populo tantùm, ſed ab ipſo quoque Cæſare. Nam ſumma lætitia fuiſſe dicunt affectos, quòd beati Petri vicarium, vti loquuntur, nunc demum Græciæ contingeret videre, & ſuſcipere quod inde à Conſtantini magni tempore, & à Sylueſtro datum ipſis non fuiſſet. Illud autem de Sylueſtro mirum eſt cur dicant, quum Græciam non adierit, vti conſtat: nam tunc, quum in primis oportuit & opus erat, nimirum in ſynodo Nicena, non ſe commouit, ſed legatos eò miſit. Victorem atque Vincentium: & alteram ipſe pòſt habuit Romæ, ſicuti tradunt, qua concilii Niceni decreta confirmat. Extat etiam Ioannis primi, ad epiſcopos Italiæ conſolatoria quædam epiſtola, qua monet eos, quanquam rex Theodoricus, hæreſi pollutus Arriana, vaſtitatem ipſis & toti minitetur Italiæ, ne tamen ab inſtituto deſiſtant, ſed fortiter agant.

Alaricus.

Ioannis primis epiſtola.

Poſt Iuſtinum, factus eſt Imperator Iuſtinianus, ſororis Iuſtini filius. Is ad reſtaurandam rẽpublicam

Iuſtinianus. Beliſarius.

cam animum adiecit, & initio quidem toti administrationi Belisarium præfecit. Is Persas egressos extra fines, ac Romanorum ditioni vim afferentes, magnis præliis vicit. Illyricum, à Gepidis & Bulgaris vastatum, liberat: Parthos belligerantes ad amicitiam adducit: Wandalorum maximas copiis in Aphrica fudit: regem capit: Carthaginem recuperat: inde transgressus in Siciliam, accepto nuntio de rebellione per Aphricam, eò reuersus fœliciter rem gerit. Tunc demum in Italiam profectus, Neapolim occupat, diripit, Gothósque fundit, quorum rex tum erat Theodatus: postea Romam venit, amanter ab omnibus exceptus & honorificè: illinc digressus, oppida passim & munitiones occupat, & in his Perusiam: pòst obsidet Rauennam: ibi congressus cum eo Vitigis Gothorum rex, amisso exercitu capitur, Constantinopolim ductus à Belisario. Gothi, redintegratis viribus in regione Transpadana, regem sibi sumunt Hildebrandum: huic successit vnus & alter, ac deinde Totilas. Is, absente Belisario per totam Italiam grassatus, Romam obsessam capit, diripit, incendit. Itaque reuocatus Belisarius, confecto bello Parthorum, qui Syriam denuò vastabant, reuertitur in Italiam, & vrbem propè desertam recreat. Inde cum hoste congressus, fœliciter præliatur, & annonæ causa nauigans in Siciliam,

Vitigis Gothorum rex.

Hildebrandus.

Totilas.

am, à Iustiniano reuocatur : quæ quidem res occasionem Totilæ præbuit, vt restauratis viribus Romam rediret. Cæsar deinde Narsetem eunuchum Italico bello præficit, qui Gothos omni expulit Italia : quòd eò facilius fuit, quum Totilam regem ex vulnere mortuum illi amisissent. Bellum istud Gothicum, in annos decem fuit productum. Iustinianus ergo recuperata Italia & Aphrica, quum ex filia nepotem Iustinum imperii socium assumpsisset, mortem obiit. Sunt qui socordis ingenii principem, & vxoris imperio Theodoræ subiectum fuisse tradunt. Erat apud eum in summa gratia Tribonianus iureconsultus, qui veterum scriptis ac disputationibus abolitis, legum centones ex illis collegit, & fragmenta nobis tantùm reliquit, quæ nunc Pandectarum nomine censentur. Eius autem operis quosdam habuit adiutores, qui passim nominantur. Idem postea fecit in principum rescriptis atque legibus, quas tribus libris comprehensas, Gregoriano, Hermogeniano, Theodosiano, contraxit in vnum volumen, & Iustinianeum, codicem vocat, vsus aliorum opera, quos in eius libri præfatione Cæsar enumerat. Sunt authores, qui Tribonianum fuisse hominem auarum, & pretio fixisse leges (vt ille ait) ac refixisse tradunt. In eo quem diximus, codice, quamplurimæ sunt Iustiniani leges, quæ superioribus derogant:

Narses eunuchus.

Iustinus imperii socius.

Tribonianus Pandectas & Codicem collegit.

Nouella.

Miserrima Belisarii victoriarum compensatio.

accessit etiam opus peculiare, Nouellarum constitutionum, quod per omnia Iustiniani nomen atque titulum habet. Eum, quem dixi, Bellsarium, quo duce tot támque glorioſas consecutus erat victorias, ignominioſiſſimè tractauit Cæſar, & valdè ſenem excæcauit etiam. Ipſo regnante, Conſtantinopoli fuerunt aliquot habitæ ſynodi, quibus Menna præerat, eius vrbis patriarcha, qui ſanctiſſimus & beatiſſimus vocatur & œcumenicus, vt ipſorum habent libri. Initio Codicis epiſtola ponitur Cæſaris ad Ioannem archiepiſcopum vrbis Romæ, qua caput ipſum vocat omnium Eccleſiarum, eíque ſubiicit omnia. Porrò, quanquam homines docti commentitiam, eſſe iudicant, tamen, etiamſi vera eſſet, certum eſt, controuerſiam illam duraſſe multis pòſt annis, donec tandem epiſcopi Romani, facultatibus amplificati, peruincerent, & in Eccleſiæ poſſeſſione ſibi conſtituerent arcem, quæ manibus hominum exædificata, ſeu fauore principum, nunc titulum habet, quaſi diuinitus eò ſit collocata.

Menna patriarcha.

Quomodo Eccleſiæ Romana exædificata eſt.

Fraus deprehenſa Paparum.

Bonifacij arrogantio.

Diximus antea quemadmodum Auguſtini tempore ſextum fuit habitum Carthagine concilium, in eóque fraus deprehenſa Paparum, Bonifacii primi & Celeſtini, quando Niceæ conſtitutum fuiſſe dicebant, vt ad ipſos ex omnibus vndique locis prouocaretur. Iuſtiniani verò tempore Romæ erat epiſcopus Bonifacius II.

II huius extat epistola qua graviter taxat Aurelium, qui superiori concilio, Carthaginis fuerat episcopus, eúmque cum suis collegis impugnasse Romanam Ecclesiam ait, instigante diabolo: Simul Deo gratias agit, quòd huius temporis episcopus Eulalius, Aurelii successor, cum Ecclesia Romana redierit in gratiam. Deinde scriptum Eulalii recitat, quo profitetur ille se damnare suos maiores & successores, quicunque sanctæ Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ priuilegia labefactare conantur. Alter à Bonifacio, Agapetus, Anthemium patriarcham Constantinopolitanum loco remouit, negantem duas naturas in Christo. Tulit hoc in primis ægrè Theodora Cæsaris vxor, & Syluerium Agapeti successorem monuit per Belisarium vt illum restitueret: quum etiam aliæ quædam criminationes accederent, Belisarius eum loco deiicit, & in exilium mittit, subrogato Vigilio: sed quum & iste Constantinopolim euocatus, Anthemium nollet reuocare, consimili pœna fuit mulctatus. Vnde satis apparet quomodo in Cæsarum tunc potestate fuerint vrbis Romæ episcopi.

Romani episcopi fuerunt in Cæsarum potestate.

Iustino II. Cæsare, renouatum est bellum Persicũ, quod quũ parum fœliciter gereretur, Cæsaris legatus, Archelaus, pacem denuò fecit. Narses Cæsaris per Italiam legatus, expulsis Gothis, & mortuo Totila, per annos xvi, obtinuit Italiã

pòst reuocatus à Cæsare, quum parum lætas accepisset literas, & ingratitudinem in iis deprehenderet, non solùm non reuertit, verumetiam vlciscendi sui causa missis legatis, Langobardos, qui tunc in Pannonia considerant, maximis propositis emolumentis excitauit, vt Pannonia relicta in Italiam venirent, omnium regionum & pulcherimam & fructuosissimam. Itaque partem illam Italiæ, quæ nomen ab ipsis ad hoc vsque tempus retinet, occuparunt. Iustinus hic per Italiam instituisse scribitur magistratum, Exarchum: is erat tanquam Cæsaris vicarius atque legatus: Rauennæ potissimùm habitabat, neglecta Roma, singulísque ciuitatibus & oppidis vnum aliquem præficiebat. Itali scriptores nouum hoc institutum, Romæ ac Italiæ fuisse tradunt exitiale. Narses deinde Romæ mortuus est.

Langobardi partem Italia occupant

Iustini successor fuit Tiberius iam ante cooptatus, & imperii factus collega. Is contra Persas bis fœliciter pugnauit: pacem cum Langobardis fecit, qui tum inde à Samnitibus ad alpes vsque regnabant, excepta tantùm vrbe Roma: quam vbi grauiter obsedissent aliquandiu, vi tempestatis & imbrium coacti, tandem castra mouerunt.

Tiberius imperator.

Tiberii gener Mauricius, factus Cæsar, per legatos præliis aliquot fudit Persas, ac demum pacem cum iis fecit: reuocato exercitu Scythas

Mauricius Cæsar.

expulit

expulit è Myſia : Langobardos per Italiam repreſſit : Hunnos è Pannonijs eiecit : propter auaritiam exoſus militi, coactus eſt, orta ſeditione, profugere Chalcedonem. Ibi tandem cum vxore & liberis, omníque ſtirpe fuit interfectus à Phoca centurione, qui per ſeditionem deinde ſalutatus eſt Imperator. Mauricio regnante, cometa, ſenis menſibus apparuiſſe, tunc etiam natus eſſe traditur Mahometus, de quo paulò pòſt dicetur. Eo tempore Conſtantinopolitanus epiſcopus. Ioannes, vniuerſalem ſe vocabat patriarcham : Pelagius verò ſecundus, epiſcopus Romanus, vehementer obſtitit, eiúſque decreta pronuntiauit irrita. Qui ſucceſſit huic, Gregorius primus, grauiter hoc ipſum in illo reprehendit, & in concilio Chalcedonenſi, titulum hunc atque honorem ſuis maioribus attributum quidem fuiſſe, verùm ex ipſis neminem vſurpaſſe dicit. Datis etiam literis ad Mauricium Imp. hortatur vt illum coërceat : nam ad ipſius authoritatem hoc quoque pertinere, quam ille, dum talem ſibi poteſtatem ſumit, multùm imminuat. Alter autem poſt Gregorium, Bonifacius tertius, à Phoca ſcribitur obtinuiſſe primatum, diuulgatis in eam rem edictis atque diplomatis. Phoca rerum potiunte, Perſæ magnis incommodis rempublicam affecerunt, occupata Meſopotamia & Aſſyria, & in minorem Aſiam vſque progreſſi, tan-

Phocas Cæſar.

Mahometus naſcitur.

Ioannes patriarcha vniuerſalis dicitur.

Pelagius. Rom epiſcopus.

Gregorius. I.

Bonifacius. III.

ta erat principis ignauia: sed & Germania, Gallia, Hispania bonáque pars Italiæ defecerunt. Ægyptum vastabant Saraceni: sic ille, propter crudelitatem & neglectam rempublicam occisus, Heraclium habuit successorem. Tunc iterum Persæ longissimè progressi ex Ægypto in Aphricam inuadunt, & suæ ditionis efficiunt. Europam variè lacerabant Scythæ: profectus tandem in Asiam Heraclius, quum pacem impetrare non posset, parum etiam honestis nomini Romano propositis conditionibus, penè coactus decertauit cum Persis, qui iam Iudæam vastabant, cósque vno & altero prælio fudit: inde Tigrim flumen transgressus, & Persiam longè latéque populatus, amicitia demum initia cum Persarum regis filio Sirocho, qui necato parente regnum inuaserat, Aphrisam, Ægyptum, & quicquid omnino Persæ occupauerant, recepit, pactúmque fuit, vt Persicam ditionem à Romana separaret Tigris. Ad hoc tempus, Saraceni, Heraclio militantes, quum stipendiis fraudarentur, maxima multitudine deficiunt, & Mahometo duce, per Syriam grassati, Damascum occupant, Ægyptum vastant, Arabiam subigunt, & in Persas quoq; fœliciter præliantur.

Heraclius.

Heraclii victoria.

Sirochus.

Mahometi authoritatis principium.

Fuit Mahometus obscuro genere natus, verùm astutus & audax, pòst etiam locupletatus matrimonio: quúmque propter animi promptitudi-

tudinem authoritate valeret, nouum doctrinæ genus, rationi valde iucundum, sed magna sui parte ridiculum & ineptum, proposuit, quo sic animos hominum magis atque magis deuinciret, & regnum sibi firmius constitueret: & quanquam initio facilè potuisset hoc incendium restingui, tamen quia neglectum fuit, breui tempore creuit in immensum: ab eóque tempore, magis atque magis populi Romani maiestas & imperium, ad Orientem solem, interiit, deficientibus aliis atque aliis populis. Heraclio regnante, quartum fuit concilium Toletanum: & quia per Hispaniam plerique sacerdotes precationem quam Christus ipse nos docuit, non quotidie, sed eo die solùm orabant, quem Dominicum vocamus, decretum inter alia fuit vt id corrigeretur: item, vt Apocalypsis Ioannis Euangelistæ, sicut aiunt, à paschate doceretur in templis, adusque pentecosten.

Mahometi doctrina.

Concilium Toletanum.

Regnabant tunc in Hispaniis Gothi: quúmque dominationis externæ, sicut fieri solet, Hispani pertæsi res nouas captarent, graui pœna synodus edicit, ne qua coniuratio fiat in regem Gothicám ve gentem, vtque mortuo rege, primores totius gentis atque sacerdotes communi consilio successorẽ constituant. Idem pòst in aliquot aliis ipsorũ conuẽtibus repetitũ fuit. Prohibetur etiam, ne per quadragesimæ tempus, vti vocant,

Hebræum illud Alleluia cantetur in templis: nam esse mœstitiæ tempus illud, non lætitiæ.

Constans. *Heraclio successit constans, è filio Constantino nepos. Hic infœlicissimè mari pugnauit cum Saracenis, qui victoria potiti, Rhodum occuparunt, longius hauddubiè progressuri, nisi factiones inter ipsos ortæ, biennii inducias Romanis impetrassent: eo dato respirandi spatio, Cæsar cum exercitu transmisit in Italiam, quò ab hostibus eam liberaret, vt quidem iactabat: quúmque Tarentum esset delatus Luceriam, & alia quædam Apuliæ loca, ditionis Lãgobardorũ, expugnat & euertit. In itinere, quum Neapolim iret, postremum eius agmen cæsum fuit à Langobardis. Romam placidè ingressus, omnibus tandem ornamentis eam spoliat, & paucis diebus ibi commoratus, in Siciliam traiicit. Ibi demum in balneo fuit interfectus: quúmque post eius mortem de successione essent nata dissidia, Saraceni, eam nacti occasionem, magna cum classe ingrediuntur Siciliam, vastam edunt hominum stragem, Syracusas capiunt, & prædam omnem Constantis ablatam ex vrbe Roma, secum asportant.*

Saraceni.

Constantinus Barbatus. *Constanti successit Constantinus quartus, vulgo dictus Barbatus: hic per annos aliquot cum Saracenis congressus, tandem eos fudit, ita quidem vt pacem illi peterent, & inducias annorum*

rum XXX. simulque vectigal annuum paciscerentur: ea re commoti, qui erant ad Occidentem solem, populi Rom. hostes, pacem quoque petebant. Bulgari autem suis finibus egressi, Thraciam vastabant. Cum his tandem pacificatum est, & concessa illis vtraque Mysia, tametsi postea, quum ignauiam Romanorum deprehenderent, violata pace rursus euolarunt, & imperii vires attenuabant. Hic Cæsar omnium primus constituisse traditur, vt quem clerus populúsque Rom. cum exercitu creasset ciuitatis episcopum, is plenam obtineret potestatem. Nam ad hoc vsque tempus, episcopi Romani dignitas, vel à Cæsaris, vel ab eius per Italiam vicarii confirmatione pendebat. Extat ad Constantinum, Papæ Leonis II. Epistola prolixa, qua damnat omnis generis hæreticos, & ipsum, propter studium ac patrocinium religionis, & liberalitatem atque munificentiam summis laudibus extollit, & Ecclesiam, quæ talem sit nacta propugnatorem, plane triumphare dicit. Eo regnante, synodus fuit sexta Constantinopoli, centum quinquaginta episcoporum. In ea sub finem ipsum fit mentio canonum, qui dicuntur, Apostolorum, sed obscuris verbis. Gratianus autem contrarias opiniones recenset. Nam dicit esse, qui conscriptos ab hæreticis, & ab Ecclesia veteri repudiatos affirment, & inter apocrypha numerent. Zepherinus autem

Constantinus primus episcopo Rom. plenã potestatem tribuit.

Sexta Synodus Constantinopoli habita.

Zepherinus episcopus Romanus.

tem episcopus Romanus, ordine decimus sextus, approbasse illos dicitur, & post eum, ista, quam dixi, synodus, quam Iustiniani II. tempore, qui filius erat Constantini quarti, tradunt absolutum fuisse. Breuiter incertis rationibus omnia fluctuant: sed & de numero canonum non conuenit: nã alii, L. alii LX. ponunt, alii LXXXIIII & eo quidem numero extant: vnde facile coniici potest, paulatim additos fuisse plures, & vno postea nomine comprehensos, quum à diuersis emanassent. Tunc etiam archiepiscopus Rauennas episcopo Rom. se subiecisse fertur, quum antea, maximè verò post eò translatum Exarchatum, nihil Romano concederet.

Iustinianus. *Constantino successit Iustinianus filius: is per ætatem & imperitiam malè rempublicam gerebat, & violata pace, quam eius pater cum Saracenis fecerat & Bulgaris, eò demum redactus est, vt pacem ab vtrisque cogeretur ipse petere. Tandem ob crudelitatem electus, & præcisis*

Leontius. *naribus relegatus, Leontium habuit successorem, qui propter affectati imperii suspicionem per biennium fuerat captiuus. In his motibus Aphricam inuadunt Saraceni: sed biennio pòst illinc electi fuerunt, commisso prælio.*

Milites Romani, præsidio in Aphrica relicti, quum lentè & ignauè omnia administrarentur à Cæsare, veriti, ne à Saracenis, quorum tunc erat

ingens

ingens potentia, rursus eiicerentur, Tiberium quendam faciunt imperatorẽ. Is cum copiis profectus Constantinopolim, & vrbe potitus, Leontium capit, naribus truncat, in catenas coniicit, & per Italiam nouum constituit Exarchum: & quum ad hunc modũ tumultuose omnia fierent, Saraceni tempus idoneum nacti, maximísque cum copiis ex Ægypto profecti, Africam rursus occupant, & Libyam & Hispaniam propè totam. Is quem suprà dixi Iustinianus, à Leontis Imp. eiectus & relegatus, Trebellii Bulgariæ regis auxilio Constantinopolim tandem occupat, & Leontium Tiberiúmque captos interfecit: per annos deinde sex, crudeliter imperauit, ingratus etiam in Trebellium regem: tandem commisso prælio cum Philippico Bardane, ad quem exercitus defecerat, occubuit tum ipse tum filius Tiberius. Tiberius. Philippicus.

Philippicum Constantinus pontifex ob diuersam religionem pronunciat scismaticum. Tandem à suis exoculatus Cæsar, Anastasium II, habuit successorem. Is classem insignem misit Rhodum, belli gerendi causa cum Saracenis, eique bello quendam ordinis Ecclesiastici virum præfecit: sed quum ei parere milites recusarent, orta seditione, factus est imperator quidã obscuri generis Theodosius, qui mutata nauigatione. Constantinopolim venit, vrbem occupat, & Constantini episcopi Rom. authoritas. Anastasius. Theodosius.

Anastasium sacris addicit.

& Anastasium prælio victum sacris addicit: sed non multò pòst eiectus à Leone copiarum præfecto, vitâmque monasticam fuit amplexus. Ad hoc tempus, quod erat anno salutis septingentesimo, decimoseptimo, Mauritani, totis viribus irruunt in Hispaniam, & suæ ditionis illam faciunt, Rhodorico, Hispaniarum rege, quem etiam Gothi elogerant.

Constantinopolim obsident Saraceni.

Leone regnante, Saraceni, vastata Thracia, Constantinopolim per triennium obsident terra marique, tandem pestilentia propè consumpti, domum redire coacti sunt. Erat Leo valde infestus episcopo Romano, Gregorio II. suóq; per Italiam vicario, siue Exarcho mandauerat, vt illum quocunque modo tolleret è medio: Papam verò defendebant Langobardi, non quidem illius charitate quadam, sed vt in eo dissidio suos ipsi fines amplificarent. Nam Exarchatus oppida multa per hanc occasionem occuparunt. Huius Gregorii quædam extant epistolæ ad clerum & plebem Thuringiæ, monens vt in cognitione Dei magis atque magis proficiant: item, ad Saxones, grauiter eos deterrens ab idolorum cultu. Bonifacio quodam fuit vsus in his rebus administro, quem in Germaniam emiserat. Leo Cæsar statuas omneis & diuorum imagines è templis eiicit, Papæ quoque mandat vt idem faciat: ille verò non modò non morem gerit, sed illi in

Leo imagines è templis eiicit.

suo

ſuo propoſito perſeueranti, graues pœnas denuntiat.

Leoni ſucceſſit filius Conſtantinus, eius nominis quintus, cognomento Copronymus, eiuſdem cum patre religionis, Hic magna cum claſſe profectus in Saracenos vt Alexandriam Ægypti recuperaret, accepto nuntio de ſeditione dominata, & Artabaſto, nouo Imp. electo, Conſtantinopolim reuertit, vrbem vi capit, & Artabaſtum exoculat. Huic etiam, ſicut parenti Leoni, graue fuit cum epiſcopo Romano Gregorio III. diſſidium: qui ſubinde miſſis internuntiis eum excommunicabat, & quum in vincula coniicerentur nuntii, collecta ſynodo decretum fecit, vt qui poſthac diuorum imagines demolirentur aut contumelioſè tractarent, ab Eccleſiæ conſortio planè reiicerentur. Deinde, omni ſtudio & opera ſtatuas in variis templis erexit, & magnificè, quantum potuit, exornabat. A Gregorio III. fuit Zacharias. Huius extat ad epiſcopum quendam Bonifacium epiſtola, qui per Germaniam erat, ille ipſe, vt apparet, cuius opera fuit vſus Gregorius II, vt paulò ſuprà diximus. Eius poſtulatis reſpondet Zacharias, & permittit vt Merſeburgi, Bãbergæ, Erphurdiæ ſint epiſcopatus. Concedit etiam, vt ad Carlomannum, Caroli Martelli filium, qui in aliqua vrbe regni Francorum petebat habere ſynodum, proficiſcatur, & Eccleſiæ

Artabaſtus.

Zacharias.

Carlomannus.

ſiæ mores diligenter reformet: in primis autem ab ordine ſacerdotali remoueat adulteros, & eos qui plures habent vxores. Quum enim poſt ſuſceptum miniſterium ſacrum, ne vnam quidem vxorem habere vel attrectare liceat, multò minus, vt eodem tempore plures quis habeat, licere. Nam quod Paulus ait, vt epiſcopus ſit vnius vir vxoris, intellegendum eſſe non de præſenti, ſed de præterito tempore, ne videlicet plures habuerit quàm vnam vxorem, is, qui cupit in ſacerdotum ordinem cooptari. Huic epiſtolæ ſubiungitur Carlomanni, qui ſe Francorum ducem vocat, edictum, quo ſtatuit, vt ipſo præſente quotannis habeatur ſynodus: adulteros autem ſacerdotes & ſcortatores loco ſubmoueri iubet: venationibus etiam & aucupio illis interdicit, néue mulierem vllam domi foueant, mandat: ſed de vxoribus, verbum nullum.

Matrimoniũ ſacerdotibus interdictum.

Carlomanni edictum.

Aiſtulphus.

Ab hoc tempore Aiſtulphus Langobardorum rex, tributum annuum à Romanis petebat, grauia minatus niſi penderent. Qui tum erat epiſcopus vrbis Romæ, Stephanus, eius nominis ſecundus, quum blanditiis atque donis hominem placare non poſſet, Conſtantinum Cæſarem de auxiliis interpellat: quúmque nihil ab eo præſidii veniret, Pipinum nuper factum Francorum regem, vt infrà dicemus, orat vt opem ferat. Is cum copiis in Italiam profectus, Papiam

Stephanus.

Pipinus.

Piam obsidet,& illum ad pacis conditiones adigit: quum autem domum reuertisset, hostis ferocior factus,iterum arma mouet. Quare denuò solicitatus in Italiam Pipinus venit: tunc demum Aistulphus Exarchatum Pipino tradidit,qua quidem in regione hæ sunt vrbes primi nominis,Rauenna,Fauentia,Cæsena,Forum Liuii,Forum populi,Bononia,Rhegium,Parma, Placentia. Regionem hanc omnem Pontificis fidei Pipinus permisisse fertur,quum Cæsar antea rogasset vt eam sibi restitueret, quòd esset Imperii,non Ecclesiæ Romanæ.

Constantino successit filius, Leo II. Is unicam susceptit profectionem in Syriam: repulsus domum rediit, neque multò pòst mortuus est,eiusdem cum patre religionis, filio relicto Constantino sexto. Sed quum is per ætatem regere non posset,mater eius Irene rempublicam gerebat: ille autem grandior factus, deiecta matre, cœpit insolenter admodum & acerbè regnare: quúmque idcirco coniurationes in ipsum fierent, inter alios mulctauit etiam Nicephorum patruum,& exoculauit. Tandem & ipse fuit exoculatus,consilio matris, & aliquantò pòst luctu mortuus est: itáque rerum summa rediit ad Irenem matrem, quæ quarto demum anno sui Imperii deiecta,inque exilium relegata.successorem habuit eum,quem diximus,Nicephorum.

Leo secundus.

Irene Imperatrix.

Interea,

Interea, dum ita Constantinopoli, tumultuosè res aguntur, celebris erat Caroli regis Francorum fama. Nam is Aquitanico bello confecto, rogatus ab Adriano episcopo Romano, cum exercitu venit in Italiam: & sicut ipsius parens Pipinus Aistulphum regem Langobardorum oppresserat, vt suprà dictum est, ita hic Aistulphi successorem Desiderium, grauem Italiæ & Adriano primo, post longam obsidionem cepit, eiúsque filium Adalgisium regno deiecit, & omni expulit Italia. Nam Cæsares Romani, quoniam & longius aberant, Constantinopoli videlicet, inde à tempore Constantini magni, & quia non solùm externis bellis, verumetiam domesticis & ciuilibus erant impediti dissidiis, Italiam ferè negligebant, aut certè non poterant idoneè tueri, præsertim Langobardis ibi grassantibus: deinde, ex ipsis plerique dissidebant etiam grauiter à Romanis episcopis, vt antè diximus, & ipsorum odio, non admodum mouebantur illis Langobardorum successibus. Hac de causa Pontifices externam defensionem circunspiciebant: & quia tum temporis nulla erat illustrior aut potentior familia, quàm Franciæ regum, propter magnitudinem rerum gestarum, idcircò ad eum velut ad portum aliquem, rebus turbulentis confugiebant.

Adrianus episcopus Romanus.

Hunc etiam ad modum, Adriani mortuo, cui succes-

ſucceſſit Leo tertius, quum graues haberet Romæ aduerſarios, Carolum Pipini filium implorabat: qui quum ad vrbem quarto veniſſet à Pontifice ſimul & omni populo ſalutatus eſt imperator. Quod quidem accidit, quo tempore Conſtantinopoli feruebant omnia factionibus: ita quidem, vt etiam tempus ipſum & reipublicæ ſtatus huic mutationi videretur cauſam & occaſionem præbere. Sic igitur Occidentis imperium ad Germanos deuênit: nàm Germanos fuiſſe Pipinum atque Carolum, dubitari non poteſt. Fuit hoc poſt natum Chriſtum, anno octingenteſimo primo. Caterùm, inde à Nicephoro, imperatores Orientis, continuis ferè bellis agitati fuerunt. Nam initio Bulgari ſæpe cum illis conflixerunt: deinde Saraceni ex Aphrica profecti, Cretam inſulam, pòſt quoque Siciliam occuparunt, & Aſiam longè latéque vaſtarunt. Poſtremò etiam Turcæ, Scythiæ populus. A. Nicephoro autem vſque ad Conſtantinum Paleologum poſtremum, circiter quinquaginta numerantur imperatores Græci, & in his aliquot fœminæ. Ex ipſis plerique fuerunt ignaui, & Conſtantino Monomacho regnante, qui vigeſimus eſt à Nicephoro, Turcæ ab humili origine paulatim progreſſi longius, Aſiam vaſtare cœperunt, & auctis quotidie viribus, monarchiam demum conſtituerunt, non quidem nouam, aut

Leo auxilium implorat Carolus magnus imperator.

Conſtantinus Monomachus. Turcæ.

quintam aliquam, sed ex ea natam Imperii Romani parte, quæ fuit ad solem Orientem.

Ottomannus. Mahometus

Eius autem monarchiæ princeps fuit Ottomanus, ad annum Christi circiter M. CCC. Mahometus deinde, eius nominis secundus, proauus Solymani, qui nunc rerũ potitur, capta Cõstantinopoli, & Constantino Palæologo Cæsare, quem diximus, interfecto cum omni familia, nomen & successionẽ Imperatorum nostræ religionis iis in locis funditus deleuit. Tenẽt autẽ Turcæ ad hoc vsque tempus, Asiam, Syriam, Ægyptum, Mesopotamiam, Iudæam, Rhodum, Græciam omnem, Thraciam, Bulgariam, Macedoniã, Illyricum, vtramque Mysiam, & nuper alteram ferè Pannoniam, & Aphricæ partem aliquam.

De primatu dimicarunt olim inter se vehementer Ecclesiæ, Hierosolymitana, Antiochena, Constantinopolitana, Romana: & hæ quidem duæ potissimùm, vti suprà docuimus. Turca verò litem diremit, & sic omnia tribus illis locis conturbauit, nullum vt existat Ecclesiæ vel Christiani cœtus vestigium. Eius autem, quæ supereſt, Ecclesiæ, quæque sublatis æmulis nunc sola triumphat, cuiusmodi sit facies, qui status, res ipsa declarat.

Postquam ergo demonstrauimus, quemadmodum Imperii Romani pars altera corporis, Orientem solem spectans, omnino concidit, & in alienam

enam potestatẽ deuent, reliquum est, vt, quemadmodum & ea pars quæ pertinet ad Occidentem solem prorsus interierit, & nouos adepta sit dominos, breuiter explicemus. Hîc autem obiter considerandum est quomodo mirabili quodam fortunæ ludibrio, à Romanis illis atque priscis familiis, augustum illud Imperii decus & fastigium ad exteros delatum sit, & quidem aliquot, pudendæ conditionis homines. Nam ex iis quidam fuerunt Hispani: nonnullis Pannonia, Dacia, Dardania, Dalmatia, Gallia, Thracia, Cappadocia dedit originem. In primis autem obseruari debet, quàm fuerit anceps ac misera Imperatorum conditio: nam ipsorum dignitas omnis atque salus erat non in senatus, aut populi sed in Legionum atque militum potestate, sic vt permirum videri possit, vllos fuisse qui munus hoc tam periculosum & iniuriis oportunum, susciperent. Etenim inde à C. Cæsare, qui spectante senatu concidit, ad Carolum vsque magnum, circiter triginta fuerunt ex iis interfecti, quatuor verò sibi mortem ipsi consciuerunt. Semper aliquid erat quod in ipsis desiderarent milites: neque bonos magis quàm improbos ferre poterant, & ad minimam occasionem concitata turba, iugulabant eos, quos etiam inuitos ad culmen illud honoris pertraxerant, sicut Ælio Pertinaci constat accidisse.

Fastigium Imperij Rom. ad exteres delatum.

Cæsarem metuebat senatus: ipse verò Cæsar ab impuri militis voluntate propemodum atque natu pendebat: hos autem spiritus, inde post C. Cæsaris mortem sibi sumpserunt, præsertim legiones veteranæ, quibus per Galliam, Hispaniam, Aphricam ille fuerat vsus. Et Cicero hoc ipsum deplorans, Fortes illi quidem sunt, inquit, sed propter memoriam rerum quas gesserunt pro populi Romani libertate & dignitate reipublicæ, nimis feroces, & ad suam vim omnia nostra consilia reuocantes.

LIBER

¶Liber III.

ANtequam de Carolo Magno loquamur, ad quem diximus Imperium Occidentis esse delatum, explicanda sunt quædam de Germanis, à quibus originem ille ducit. Et primò quidem certò constat, Germanos persæpe transiisse Rhenum, & in Gallias penetrasse, vt ibi propter agri bonitatem considerent. Nam Teuthoni in prouinciam Galliam inuuserunt, & à C. Mario consule fuerunt profligati: deinde, quum Aruerni & Hedui, Galliæ populi, de principatu contenderent, Germani mercede conducti ab Aruernis & Sequanis, primò quidem non ita magnis copiis eò venerunt: paulatim verò sic augescebant, vt Arioui sto rege, bonam eius agri partem occuparent. Eos autem C. Cæsar prælio superauit, & aliquot pòst annis, quum bellum gereret in Eburones. Galliæ Belgicæ populum, Germani denuò Rhenum traiecerunt vt exercitum Rom. oppugnarent: sed ad Mosæ confluentem

entem atque Rheni fuerunt ab illo conciſi. Multis inde poſt annis intra ſuos fines ſe continebant, eo quòd Rom. Cæſares bellum ipſis inferrent: ſed tamen, quoties tempus aliquod idoneum eſſent adepti, non deerant ſuis ipſi commodis, & Galliam perpetuò vaſtabant. Hunc ad modum, Gallieno, Cæſare, homine ignauo & voluptario, impreſſionem fecerunt, & paulatim cò potentiæ creuerunt, vt Probus Cæſar, quartus à Gallieno, vix magna difficultate illos reiiceret. Iulianus etiam, Conſtantii Cæſaris legatus, bella cum illis geſſit: poſthæc, Honorio, Cæſare, Gothi in Galliam irruperunt, iiſque Cæſar diuerſis bellis occupatus, Aquitaniam conceſſit inhabitandam. Ab altera parte Francones Germani, per Belgicam irruptione facta, Treueris, Menapiis, Eburonibus, Morinis, Neruiis, Ambianis, Bellouacis, Sueſſionibus oppreſſis, in ea parte Galliæ conſederunt, quæ nomen ad hoc vſque tempus retinet, & Francia dicitur, cuius quidem regionis caput eſt Lutecia, nec procul illinc oppidum Sarderiſium, Franciæ regum ſepulturæ poſtea conſecratum eſt in hodiernum vſque diem. Ad eum modum ampliſicati, quum antea bonam Germaniæ partem poſſiderent, omnem videlicet regionem illam quæ eſt ad mœnum flumen atque Rhenum, facilè non ſolùm defendebant illatum bellum, ſed etiam aliis inferebant, & labante

Lutecia.

bante indies magis atque magis imperio Romano per Asiam & Aphricam, Langobardis etiam Italiam vastantibus, admodum suos fines per Galliam extenderunt : & quum ordine multi ipsorum reges ibi dominarentur, tandem ad Pipinum etiam eiúsque filium Carolum regni summa deuenit. Pipini pater, Carolus Martellus, non quidem ipse rex, verùm ex proceribus vnus, & palatii præfectus, vel, vt vulgò loquuntur, maior domus, Bauaros & Sueuos deuicit: Nam sicut annalium scriptores Galliæ tradunt, aliquot nunc annis, præter titulum atque nomen, nihil reges habebant, sed omnis authoritas erat & summa rerum penes præfectum regiæ domus. Etenim, à superiorum regum virtute prorsus isti degenerauerant, & voluptatibus dediti, nullam reipublicæ curam suscipiebant. Itaque præfectus palatii magistratum gerebat : & quo maior erat ignauia regis, eò plus potentiam iste suam augebat.

Carolus Martellus rex, qui antea palatij præfectus erat.

Præfecti regiæ domus Galliæ authoritas.

Hac demum occasione, Pipinus, qui, Childerico regnante, præfectus erat, quum apud pontificem Zachariam res in disceptationem venisset, vt aiunt, regnum obtinuit. Huius rei mentio fit in decreto, quod vocant, Gratiani, quòd nimirum Papæ liceat regibus abrogare principatum. Sed eius loci titulus & inscriptio falsa est.

Zacharias pontifex.

Quum enim duo sint Anastasii Cæsares, neutri potest attribui. Nam prior, ducentis & amplius, alter verò triginta septem annis antè regnauit, quàm istud accideret: deinde, posterioris ætate, nullus fuit Papa Gelasius. Admonendi causa lectores hoc addendum putaui, quò Pontificiorum scripta prudenter euoluant atque caute. Nec enim vno loco deprehenditur, id eos agere potissimùm, vt suis legibus opinionem vetustatis addant, quò plus habeant ponderis & authoritatis. Pipinus, præterquam quòd Langobardos per Italiam compressit, rogatu Pontificis, vt suprà dictum est, bellum quoque gessit in Saxones, & deinde cum Aquitanis, eorúmque ducem captum interfecit. Quúmque non multò pòst è vita migrasset, ac illi subinde rebellarent, Carolus filius, rex, vtrumque bellum vix tandem ingenti labore perfecit. Cum Saxonibus enim totos annos XXXIII. belligerauit, eóque durante bello confecit & alia. Nam & Bauariam, Tassilone duce rebellantem, suæ ditionis fecit, & bis contra Langobardos profectus, & in Campaniam vsque progressus, omnem Italiam domuit, & legibus constituit. Illus etiam Galliæ ciuitates quæ sunt ad Oceanum, & à C. Cæsare vocantur Armoricæ, nunc autem minoris Britanniæ nomine censentur, ad officium redegit, quum stipendium annuum Franciæ regibus debitum nollent amplius

Diuturnum bellum cum Saxonibus.

plius dependere. In Hiſpaniam quoque profectus cum exercitu, fœliciter quidem rem geſſit aduerſum Saracenos: rediens autem, in ſaltibus Pyrenæis per inſidias grauiſſimè cæſus fuit à Vaſconibus, Aquitaniæ populo. Sed & Hunnos, qui Pannoniam tunc obtinebant, octauo demum anno vicit, & per legatos Bohemiam quoque pacauit. Poſtremum verò bellum fuit aduerſus Danos ſiue Nordmannos, qui maritimam oram Germaniæ Galliæque magna claſſe vaſtabant. His tantis rebus geſtis, effectum eſt vt magnus diceretur. Quũ enim Franconum reges antea ſolùm tenerent eam Germaniæ partem quæ eſt inter Saxoniam & Danubium, intérque Rhenum & Salam: adhæc, Sueuiam atque Bauariam: ipſe totam Saxoniam adiecit, deinde vtramque Pannoniam, Daciam, Iſtriam, Hiberniam, & mediterraneam Dalmatiæ partem: quúmque idem Franconum reges per Galliam tenerent eam partem quæ eſt inter Rhenum & Ligerim, inter Oceanum & mare Balearicum, ipſe omnem Aquitaniam totúmque iugum Pyrenæi montis ad Iberum vſque flumen, & quod primo loco dictum oportuit, Italiam totam, inde ab Alpibus ad extremam vſque Calabriam adiecit: & poſtea quartò Romã profectus, à Leone tertio & ab omni populo Romano ſalutatus eſt Imperator Auguſtus, quũ iam annos

Carolus ſalutatus Imperator.

annos regnasset XXXIII. Romanum igitur Imperium, quod est ad Occidentem solem, variè dilaceratum, præsertim ab eo tempore, postquam Cæsares domicilium atque sedem Constãtinopoli sibi delegerunt, vt ex iis quæ suprà commemorauimus, apparet, à Carolo Cæsare redintegratum est, ac veluti nouum corpus, colorem atque speciem resumpsit, tot tantisque prouinciis, ad vnius principatum redactis. Nicephorus, alter ad Orientem solem Cæsar, factum istud indignè quidem tulit, sed humanitate modestiáque sua Carolus eum, deliniuit, & missis donis amicitiam vterque coluerunt, & vtriusque Imperii constituti fuerunt certi limites. Præter alios, conuentus, concilium habuit etiam Rhemense, in quo decretum fuit inter alia multa, vt episcopi sacram Scripturam diligenter, euoluant, & Dei verbum annuntient. Moguntiæ quoque synodus fuit anno priusquàm è vita decederet, & superioribus annis alia, Turoni, Cabillone, Arelatæ, de emendatione Ecclesiarum, vti tradunt, qui per id tempus vixerunt.

Imperium redintegratum.

Concilium Rhemensæ.

Moguntinæ synodus.

Ludouico deinde filio, regni & imperii hærede designato, mortuus est Aquisgrani, quod est Galliæ Belgicæ oppidum, septuaginta natus annos, post Christi natalem anno octingentesimo decimo quarto, quum per annos ferè XIIII. Cæsar fuisset, Germanorum omnium primus ad eam

Ludouicus Imperator.

am euectus dignitatem. Ipso regnante, per Italiam, Germaniam, Galliam XXI. tantum erant ciuitates, vti vocant, metropolitanæ, Roma, Rauenna, Mediolanum, Forumiulii, Gradus, Colonia, Moguntia, Salisburgum, Treueris, Rotomagus, Senones, Vesontio, Lugdunum, Rhemi, Aralatum, Vienna, Tarentasia, Ebrodunum, Burdegala, Turones, Bituriges. Eius parens Pipinus, Exarchatum, Langobardis ereptum, episcopi Romani fidei commiserat, vt supra diximus, quemadmodum quidem memoriæ proditum est: ipse verò plenè illis dedisse eum, fertur: quod tamen in dubium à multis vocatur. Qui fuit ei familiaris & scriba iuratus, Eginardus, diui Petri, quam vocant, Ecclesiam, Romæ, præ cæteris ei valde charum fuisse, magnámque vim auri, argenti, gemmarum illuc deportatam, & plurima Pontificibus ab eo muncra esse missa, scribit: nam hoc illum in primis egisse diligenter, vt ipsius opera fludióque, vrbs Roma veteri polleret authoritate, & sancti Petri Ecclesia, non solùm ipsius esset incolumis tutáque patrocinio, sed etiam opibus inter alias maximè floreret. Hæc ille duntaxat. Quòd verò tot támque potentes vrbes dederit, quæ ditionis erant imperii, ne verbũ quidem: imò, quum à quarta in Italiam profectione, factus esset Cæsar, vrbis Romæ, & Pontificis & totius Italiæ, nõ publicas tãtùm, sed ecclesiasticas

Metropolitanæ ciuitates.

etiam

etiam res & priuatas ordinasse scribitur. Etenim, quum nondum esset Cæsar, sed Francia tantùm rex, debellato Langobardorum rege Desiderio, sicut diximus, Romam venit, & concilium habuit, in eóque, sicut ipsorum libri dicunt, Adrianus primus, totáque synodus, eligendi Pontificis, & ordinandi sedem, vti vocant, Apostolicam, & episcopos confirmandi, ius atque potestatem ei concessit. Multas Carolo tribuit & principe viro dignas virtutes, Eginardus, temperantiam, modestiam, frugalitatem, studium religionis, doctrinam, eloquentiam, & non Latinæ tantùm, sed & Græcæ linguæ cognitionem. Ad hæc, summam curam ac diligentiam in educandis, & ad easdem res instituendis liberis. Parisinam quoque traditur academiam instituisse, tum sua sponte, tum albini præceptoris impulsu, quem habuit in discendis artibus magistrum, sicut Eginardus dicit. Mensibus etiam nomina germanica dedit, & ventis duodecim, quibus etiamnum vtimur: quum ante id tempus, vt idem scriptor ait, Francones partim Latinis, partim vterentur Barbaris.

Synodus Carolo Magno eligendi Pontifices authoritatem concessit.

Hucusque veluti præfátus de Germanis, déque Carolo paucis percurram deinceps, & ostendam quemadmodum hæc ipsa imperii Romani pars, quæ est ad Occidentem solem, à Carolo vix demum restituta & recollecta, rursus interiit,

riit,& in varias diuſa prouincias,facta ſit multorum ditionis,qui veluti peculium ſuum, illas poſſident,nec fontem ipſum, vnde manarunt,agnoſcunt: ita quidem,vt illud auguſtum,& tantopere celebratum imperii Romani faſtigium, nihil aliud ſit hodierno die, quàm tenuis quadam magni corporis vmbra, poſtquam ex tam immenſa mole redactum eſt ad vnicam Europæ particulam,Germaniam. Poſtremò,quemadmodum hanc imperiorum viciſſitudinem & occaſum Romanæ monarchiæ Daniel prænuntiauerit,breuiter exponam Ludouicus ergo Caroli filius, alter imperator Germanus, cum Cæſare Græco, Leone Armenio renouauit amicitiam. Quúmque ipſius regni anno tertio mortuus eſſet Leo Papa ſucceſſor Stephanus quartus in Galliam profectus,Rhemis eum conſecrauit. Hunc excepit Paſcalis: & quia Cæſaris authoritas non interuenerat,ille per legatos diligenter atq; ſolicitè factum purgans,pontificatum ſibi prorſus inuito dicebat eſſe obtruſum. Libri pontificii habent,Ludouicum Cæſarem Paſchali cæteríſque poſt eum & confirmaſſe poſſeſſionem bonorum,& electionem permiſiſſe liberam, vt quem omnes Romani iudicaſſent eo munere dignum, is pro pontifice haberetur. Quantum fidei ſit eiuſmodi ſcriptis tribuendum,non video: ſic enim inter ſe diſſident,ſic nullo ſunt ordine perſcripta,vt quid ſequen-

Ludouicus.

Leo Papa.

Stephanus.

Paſcalis.

Lotharius Imperii & regni cõsors. Filiorum cõiuratio.

sequendum sit, intelligi non possit. Filios Ludouicus habuit treis: Lotharium, Imperii & regni consortem allegit: Carolum, qui Pipino fratri mortuo successit, Aquitaniæ: Ludouicum Bauariæ præfecit. Coniuratione facta, captus à filiis, & regno priuatus, Compenii, oppido Sueſſionum, ad monasticum vitæ genus fuit detrusus. Galliæ scriptores annalium tradunt, proceres Ecclesiasticos, quorum ille factum atque luxum coërcere volebat, habitis Aquisgrani comitiis, hanc ei concitasse turbam, & filios, vt facinus tam impium auderent, impulisse. Liberatus autem sexto post mense, maximo populi desiderio, regnum & omnia recuperauit. Quia locus ita fert, notandum hîc est obiter, multa fuisse per Gallliam habita concilia nationis. Nam proximum ab illo, quod diximus, Aquensi, Troiæ fuit, oppido Campaniæ: deinde Rhemis, Gergouiæ, Turoni, Digeone, Lutetiæ, Lugduni, Viennæ, Auenione, Auarici, Aureliæ, & quidem iisdem in locis, plura. Quum enim status rerum ita posceret, ipsi reges ordinem Ecclesiasticum cæterósque proceres conuocabant vt publicis incommodis mederentur. Ad hunc modum Lodouicus XII, qui cum Iulio II. graues exercuit inimicitias, Turoni concilium habuit suorum atque Lugduni, salutis anno M.D. X & XI.

Ludouicus rex regnum recuperat. Multa per Galliam cõcilia habita.

Nunc

Nunc ad institutum. Ludouico mortuo, Metíque sepulto, successit Lotharius, cui bellum fuit cum fratribus. Quo demum sedato, & noua facta diuisione, Ludouico Germania cessit, Galliæque pars inde à Mosa vsque ad Rhenum : Carolo autem obuenit Gallia inde ab Oceano Britannico & Pyrenæo saltu vsque ad Mosam. Lotharius, præterquàm quòd Cæsar esset, Italiã & Narbonensem quoque prouinciam obtinuit. Ei successit filius Ludouicus secuudus, qui Saracenos in Italiam irruentes repressit. Eo regnante, Papa fuit inter alios, Adrianus secundus, & quidem non assentiente Cæsare, sicut ipsorum habent libri, creatus à nobilitate Romana, ciuibus atque clero, quem vocant. Nam licet erant in vrbe Cæsaris legati, tamen ad electionem vocati non fuerunt : quúmque grauiter id & molestè ferrent, responsum eis fuit, nullo factum hoc esse Cæsaris contemptu, sed cautione quadam in posterum, ne videlicet, quum est creandus Papa, mos ille, Cæsaris expectandi legatos, tanquã necessarius, inolescat. Eo responso non solùm illos fuisse placatos, verumetiam officii causa demisse pontificem salutasse tradunt. Hîc autem videre licet mirabilem quandam in ipsorũ scriptis varietatem & inconstantiã. Etenim, si Ludouicus primus liberã eis electionem concessit, vti ferunt, & paulò su-

Noua regni diuisio.

Saracenorũ repressio.

prà

prà dictum est, cur eius nepos Ludouicus II. iniuriam sibi factam esse putabat? Sed quoquo modo res habeat, titulus quidem eius decreti, quod est in centonibus Gratiani, manifestè falsus est. Nam Gregorio quarto tribuitur, quum is viginti duobus annis è vita decesserit antè quam Adrianus II. fieret pontifex. An historiam scripsit mortuus eorum quæ pòst acciderunt? Ante Adrianum proximus fuit Nicolaus I. cuius extat ad Michaelem Imp. Græcum epistola valde prolixa, de sua in omneis Ecclesias potestate. Nam Constantinopoli fuit ab episcopatu remotus Ignatius, & institutus Photius, inconsulto episcopo Romano: sed & eiectæ statuæ. Clamat ergo contrà, quàm vehementissimè potest. Extant etiam eius decreta plurima, plena maiestatis papalis.

Ignatius ab officio remotus, Papa inconsulto.

Carolus, Galliæ rex, vt suprà diximus, magna celeritate proficiscitur in Italiam, resistente licet altero fratre natu maiore Ludouico, Germaniæ rege, & à Ioanne VIII. Romano pontifice consecratur. Secundo profectus in Italiam, rogatu pontificis, vt Saracenis, qui Campaniam rursus inuaserant, resisteret, Mantuæ mortuus est. Ludouicum filium habuit successorem, cognomine Balbum: sed is per biennium modò præfuit.

Mors Caroli Gall. regis.

Ab eo Imperii Rom. summa venit ad Carolum

Rerum summa alio venit.

lum Craſſum, Ludouici Germaniæ regis filiũ, qui duobus quos habebat fratribus mortuis, Germaniã omnem & Italiã & Galliam obtinuit, & Saracenos Italiam vexantes profligauit, & belligeratus aliquandiu cum Nordmannis, inferioris Germaniæ populo, Galliam Belgicã vexantibus, eam Galliæ partẽ illis demũ conceſſit, quæ nomen illorum ad hoc vſque tempus retinet. Poſt hunc fuit Arnulphus, Cæſar, fratris filius, egregius princeps. In Italiam profectus, vt formoſum pontificem Romanum ab aduerſariis liberaret, Romam capit, & in ſeditionis authores vindicat. Ipſo rerum potiunte, Hungari ex Scythia pulſi, in Pannoniam irruunt, & Ludouico III. Arnolphi filio, Cæſare, in Germaniam progreſſi, & non procul à Lœcbo flumine inſigni victoria potiti, Bauariam, Sueuiam, Franciam, Saxoniam, cædibus, rapinis & incendiis vaſtant. Arnolpho, Cæſare, Triburiæ, quod fuit ad Mœni ripam oppidum aliquando, concilium eſt habitum XXII. epiſcoporum Germaniæ, & inter alia multa decretum vt ſepulturam mortuorum nemo vendat, & ne quis laicus, vti vocant, in templo ſepeliatur.

Decretum de non vendendis ſepulturis.

Ad hoc tempus magnum exarſit incendium per Italiam. Berengarius enim & alii quidem Langobardiæ proceres, multis ornati beneficiis à Carolo Caluo, coniurarunt aduerſus Galliam,

quo tempore Carolus Crassus imperabat: sed quum frustrà molirentur, ad Italiam animum adiiciunt, & inter se diu multúmque conflictati, sicut fieri solet, magnis cladibus illam afficiunt. Tandem Berengarius victor, Italiæ regnum obtinuit, & Ludouicum Cæsarem, eò cum exercitu profectum, vbi cepisset, exoculasse scribitur.

Cæsar exoculatur.

Hoc etiam tempore, ne quid omnino calamitatis deesset, Saraceni, Aphri & Hungari immanissimè vastant Italiam: quúmque sub Berengariis, Hugone Rudolpho, Lothario, Alberto, & quibusdam aliis tam esset funestus ac miserabilis pulcherrimæ regionis status, atque in his turbis mortem obiisset Ludouicus Cæsar, Germani, Saxones præsertim atque Francones, Cæsarem salutabant Othonem, Saxonum & Thuringorum principem: sed is ætate grauis, author ipsis fuit vt Conradum Franconiæ ducem sumerent, qui Cæsar factus, pleraque omnia de consilio faciebat Othonis. Ac deinde Othone mortuo, quum & ipse grauiter ægrotaret, conuocatis ex nobilitate primis, orabat vt Othonis filium Henricum, tunc absentem, pro Cæsare agnoscerent. Is est Henricus, vulgò dictus Auceps. Itaque videmus quemadmodum à Francis & à Caroli familia splendor & dignitas imperatoria peruenerit ad domum Saxonicam. Hi duo Cæsares, Conradus & Henricus, ab Episcopo Romano

A Francis summa rerum ad domum Saxonicam peruenit.

Cur duo Cæsares pretermittuntur.

non

non fuerunt consecrati, sicut vocant, ideóque prætermittuntur à nonnullis: & Henricus quidem oblatam à Papa consecrandi ceremoniam neglexisse fertur, quòd bonorum virorum iudiciis atque suffragiis contentum sese diceret.

Aliquantò post, Arnolphus Malus, Bauariæ dux, rei summam ad se traducere cogitabat, & collectis vtrinque copiis, quum ad Ratisbonam essent ambo exercitus expediti, Cæsar illum ad priuatum colloquium euocat, & commemorans quemadmodum à plerisque Germaniæ populis esset creatus Cæsar, dehortatus etiam ne tot hominum millia, in quibus plerique essent innocentes & ignari causæ belli, velit periclitari, fleuit eius animum: atque ita discessum est ab armis. Burchartus etiam Sueuiæ dux rebellabat, sed Territus potentia Cæsaris, in deditionem venit. Hungari Saxoniam denuò vastabant: capto autem ipsorum duce, nouem annorum pacti sunt inducias. Cæsar deinde ad militiam instituto suo populo, Dalmatas debellat, Pragam vrbem & Wenceslaum Bohemorum ducem capit, & vectigalem sibi facit Bohemiam: Hungaros finitis induciis denuò in Saxoniam irruentes, maximo prælio vincit, & tributum, quod illis pendebant Saxones, in egenos distribuit. Erat eius consilii proficisci Romam, sed valitudine impeditus, filium

Tributum Hungarorú erogatum pauperibus.

ſuum natu maiorem Othonem, imperii deſignat hæredem. Is cum Bohemis, qui tum rebellabant, multis annis belligerauit. Hungaros etiam, quum apud Vangiones traiecto Rheno, Franconiam eſſent ingreſſi, Saxoniam inde populaturi, cædit atque fugat: Burgundiam ſibi ſubiugat: in Italiam deinde profectus magno cum exercitu, & debellatis Berengariis, alteram vxorem ibi ducit Adelheidam. Id ægrè ferens Luitholdus filius, inſidias illi ſtruit, & paſſim multos habuit ſui conſilii adiutores, ac in his Conradum Sueuiæ ducem, ſororium ſuum: verùm obſeſſus â patre Ratiſbonæ, & in angustias redactus, veniam ſupplex petit, & impetrat.

Bigamia Othonis.

Poſt hac Hungari, vaſtata Gallia, maiore quàm vnquam antea multitudine in Germaniam irrumpunt, & prope Vindelicorum Auguſtam, in ea planicie quæ nomen habet à Lœcho flumine, caſtra faciunt. Eò Cæſar profectus, cum Saxonibus, Francis, Sueuis, Bauaris, Bohemis, poſt ancipitem multámque pugnam ad internecionem propè cæcidit hoſtem, aliquot ipſorum regulis in crucẽ actis. In Saxoniam reuerſus, ac rebus ibi conſtitutis, in Italiam denuò ſuſcepit iter, ſed ante profectionem, Othonem filium ſuum imperii collegam deſignauit.

Vbi tandem Romam venit, concilium habet, eique præfuit, & Ioannem XII, propter crimina

loco

loco remouit, & Leonem eius nominis octauum instituit. Eius extat insertum iuri pontificio decretum, vbi Adriani primi exemplo conferre se dicit Othoni Cæsari eiúsque successoribus in perpetuum, elegendi Papam, ordinandi sedem Apostolicam, & Episcopos confirmandi facultatem: simul grauissimam pœnam iis constituit, qui non expectata Cæsaris approbatione, consecrant Episcopos. En alterum decretum superioribus aliquot contrarium. Subiungitur post formula iurisiurandi, quo Ioanni Papæ ferunt Othonem imperatorem sese deuinxisse: verùm, quis ille fuerit Ioannes, & quotus eius nominis, quotus etiam Otho, non additur. Sed profectò mirum est, res tam arduas tantíque momenti tam esse negligenter conscriptas. Quòd si primus Otho sic iurauit, est quod ei statim possit obiici. Quum enim in ea quã diximus, formula, iuret inter alia, fore vt nullum Papæ creet vitæ periculum, nec honorem etiam atq; dignitatem abroget, quomodo consistet, quando Ioannem, sicut diximus, loco deiecit, & alterum instituit? concilietista qui potest. Otho, propter motus iterum in Italiam contendit, & rebus compositis domum reuertens, ad initium Maii mortuus est, & Magdeburgi sepultus, anno salutis nongentesimo septuagesimo quarto. Propter rerum gestarum amplitudinem & præstantem virtutem vocatur Magnus. O-

Papæ loco remotus à Cæsare, ob crimina.

Cæsari facta potestas eligendi Papã.

Decretum decretis contrarium.

Cur Otho Magnus dicitur.

thoni secundo rebellabat Henricus Bauariæ dux, verùm armis fuit ad officium adductus.

Erat tum Galliæ rex Lotharius: fratrem huius Carolum, Lotharingiæ ducem Cæsar constituit, ea lege, vt esset imperii beneficiarius. Nam prouinciam hanc à Carolo Simplici, Galliæ rege, Cæsar Henricus obtinuerat, vt tradunt annales, & ad posteros ordine transmisit. Hoc ipsum autem ægrè ferens Lotharius, collecto repente exercitu Aquasgrani celeriter accurrit, & inopinantem Cæsarem ferè oppressérat. Cæsar eam contumeliam vlturus, cogit manus, & Lutetiam vsque progressus, magna & illata & accepta clade pacem demum fecit. Domum reuersus, & inde Romam profectus, Græcis, qui Calabriam & Apuliam tenebant, bellum facit, sed amisso exercitu, per mare fugiens, & interceptus à piratis, quum non agnosceretur, depensa pecunia dimissus est, ac Romam vbi reuertit, cum reliquiis copiarum Beneuentum obsidet, capit, incendit: neque multò pòst, in prælio cum Græcis & Saracenis, telo sauciatus decessit è vita, Romæ sepultus. Ei surrogatur voluntate procerum, Otho filius, inauguratus Aquisgrani. Papam iste constituit Brunonem, hominem Germanum, Gregorium quintum. Crescentius autem consul Romanus, Ioannem episcopum Placentinum obduxit illi aduersarium. Vbi Romam

ergo

ergo Cæſar venit, Creſcentium ſociósque graui & ignominioſo ſupplicio afficit: Ioannem autem, eius nominis XVII, oculis priuat. Et quia propter ſucceſſionem imperii, perpetuæ erant turbæ, conſtituit, adiutore Pontifice, vt certi Germaniæ principes viri, ius ac poteſtatem deinceps haberent elegendi Cæſares: ne quis videlicet dignitatem illam, velut hæreditariam, poſthac inuaderet. Decretum hoc incidit in annum poſt Chriſti natalem, circiter milleſimum. Regnabat tum in Galliis, Robertus, vir pacis amans & literarum. Annales eum celebrant, quòd templa multa conſtruxerit, & magnificè dotarit, quódque Romam adierit religionis cauſa. Poloniæ duci, Boleſlao, regiam dignitatem Otho Cæſar & immunitatem tribuit, vt ipſorum habent annales. Eſt igitur hoc illius regni principium. Ex Italia domum rediens Otho, in itinere mortuus eſt.

Papa exoculatus à Cæſare.

Ius eligendi Cæſares ad principes Germaniæ delatum.

Poſt eum fuit Cæſar Henricus, eius nominis ſecundus, Bauariæ dux, Othonis magni, Saxonum ducis atque Cæſaris propinquus. Is pacatis in Germania rebus, & aduerſariis partim humanitate ſumma, deductis ad amicitiam, partim debellatis, Italiam acceſſit, & Saracenis arreptã Apuliam imperio reſtituit. Conſecratus deinde à Benedicto VIII, miſſo exercitu in Germaniam, ipſe per Sequanos profectus, in colloquium venit

cum Roberto Gallorum rege, firmata vtrinque amicitia. Fuit hic Ecclesiasticis admodum gratus Cæsar, quòd plurima in ipsos beneficia conferret. Henrico mortuo, quum inter Principes electores non conueniret, inter regnum fuit aliquandiu: demum successit Franconiæ dux, Conradus. Is Hungariæ regem Stephanum ad pacis conditiones adegit, & compositis Germaniæ rebus, in Italiam, vbi ad defectionem plerique spectabant, contendit. Et primò quidem Mediolanum obsidet, postea Romam profectus, & à Ioanne XVIII. consecratus, acclamante populo, salutatur Augustus. Mulctatis demum iis qui res nouas moliebantur, Italiam pacauit, & in Germaniam reuersus, quum denuò per Italiam noui motus orirentur, profectus illuc, in coniurationis authores animaduertit: in his erat archiepiscopus Mediolani, nec prius conquieuit, quàm omnia suæ ditionis fecisset. His rebus perfectis, domum reuersus, Traiecti, quod est ad Batauorum fines oppidum, mortuus est. Successorem habuit de Principum voluntate filium Henricum, eius nominis tertium, qui Bohemos rebellantes domuit, & vectigales fecit. Hungariæ regem Petrum, à suis eiectum aliquoties, restituit, totámque regionem pacauit, etsi non sine magna suorum cæde. Romæ tum erant per magni tumultus, quia de pontificatu tres contendebant, & malis

Cæsar cur gratus Ecclesiasticis.

Archiepiscopus Mediolanensis coniurationis author.

malis artibus omnia tentabant, Benedictus IX, Syluester III, Gregorius VI. Eius rei causa, Cæsar eò profectus, & per obsidionem vrbe capta, consentus agit, & Bambergensem episcopum, Suitgerum constituit Papam: qui mutato nomine dictus est Clemens secundus, à quo deinde fuit ipse consecratus. Tum ciues denuò iurarunt, in creando Papa, nihil, nisi de Cæsaris arbitrio, sese facturos. Pacata iterum Italia, quum in Germaniam venisset Cæsar, mortuus est Clemens pontifex, & Bambergæ sepultus. Quo cognito, Cæsar Bopponem Frisingensem episcopum illis constituit Papam. Is est Damasus II: quùmque & hic non amplius viginti tres dies præfuisset, mortuo suffectus est mandatu Cæsaris, Tullensis episcopus, Leo IX. Huius extat pars quædam epistolæ, qua dicit Episcopo, Presbytero, Diacono non licere causa religionis vxorem deserere, sed æquum esse, vt quæ necessaria sunt ad tolerandam vitam, ei subministret: veruntamen vt cum ea det operam liberis, minimè licere: quum Paulus dicat, sibi quoque liberum esse non minus quàm reliquis Apostolis, vxorem circunducere. Quod quidem ille sic interpretatur, Apostolis ideò fuisse præstò semper vxores, vt ab iis, quos Christi religionem atque fidem mariti docebant, vnà cum ipsis alerentur, non autem vt coniugii munus exercerent, &

Tres de pontificatu contendunt.

Imperator Papam constituit.

Papa quatenus coniugia sacerdotum, episcoporum, & diaconorum probet.

in

in complexum venirent : nam idcirco Paulum circunducendi verbo , non amplectendi voluisse vti.

Cæsar præses concilij.

Anno supra millesimum , quinquagesimo , Romam Leo profectus , concilium habuit Episcoporum XLII , Moguntiæ, præside Cæsare. Triennio post , mortuus, Eistetensem episcopum, Gebehardum , ita volente Cæsare, successorem habuit. Is fuit Victor II. Cæsar in Italiam profectus, ac rebus ibi compositis, in Germaniam reuersus, cúmque Galliarum rege Henrico, eius nominis primo, colloquutus, in Saxonia mortem obiit, sepultus autem Spiræ.

Coradus imperator obijt.

Morienti aderat Papa, multíque alii proceres. Erat ei filius Henricus, adolescentulus admodum, sed iam antea designatus Cæsar: administratio autem penes matrem erat, & episcopum Augustanum. Non multo post etiam moritur Victor II. Papa , quum paulò amplius biennio præfuisset . Ei successit Fridericus, è familia Lotharingica, dictus Stephanus IX. Eo paucis post mensibus extincto Florentiæ, Benedictus quidam auxilio suorum, inconsulto Cæsare, papatum inuasit, eius nominis decimus . Romani factum hoc eius minimè probabant, suíque purgandi causa missis ad Cæsarem legatis , quam ipsius parenti fidem præstitissent, eandem ei quoque deferunt,

Papatum inuadit Benedictus, & ab te breui deijcitur.

&

& vt legitimum aliquem pontificem constituat, orant. Itaque deiecto Benedicto, Florentinum episcopum Gerardum Cæsar illis tribuit, qui fuit Nicolaus II. Rempublicam geri per fœminam, Cæsaris matrem, vt suprà dictum est, Germaniæ principes molestè ferebant: quapropter inuenta ratio fuit vt ab illa distraheretur filius: quo facto, rei summa penes Mogũtinum & Colonienſem archiepiscopum in primis erat. Ab his nonnunquam adhibitus Bremenſis archiepiscopus, Adelbertus, mirè gratioſus regi adoleſcenti fuit: quúmque ſolus illum poſſideret, bona ſacra ſibi ſuiſque diſtribuit, abbatias in primis: & vt minori flagraret inuidia, Cæſari perſuaſit vt aliis etiam principibus illas conferret.

Interea Nicolaus II. moritur, qui Parmenſem episcopum Cæſar ſubſtituit: & quia ſenatui Romano nihil communicauerat, ideóque ad turbam res ſpectabat, Lucenſis episcopus fuit electus, Alexander II. Dimicatum quidem fuit inter eos acerrimè, ſed Alexander tamen, ſuperior armis, rem obtinuit. Bremenſis archiepiſcopus, quum ſolus adminiſtraret apud Cæſarẽ omnia, collegas in ſe concitauit epiſcopos, ab iiſq; demum fuit eiectus: & quanquam loco deinde reſtitutus fuit, tamen non diu ſuperuixit, & Cæſar neceſſitate coactus, quum de reipublicæ ſtatu ple-

Duò Papæ inter ſe dimicant.

plerique omnes quererentur, Colonienſem archiepiſcopum, Annonem, vt procurationem ſuſciperet, orabat. Is autem, quum inſolenter & iniquè multa fieri videret, excuſans ætatem & valetudinem, munus ei poſtea reſignat. Tunc verò Cæſar xxii annorum adoleſcens, natura procliuis in vitia, magis etiam laſciuire cœpit: & quum vxorem Bertham alioqui non amaret, multas fouebat concubinas: deinde paſſim in Saxonia caſtellis excitatis, in ſeruitutem eos redigere cogitabat, neque ſuos adminiſtros, qui libidinosè multa facerent & inſolenter, cohercebat. Saxones igitur tam proceres, quàm Epiſcopi, ſancito fœdere de vindicanda libertate, arma capiunt, quæ vix tandem poſt multam interceſſionem depoſuerunt, quum poſtulatis eorum ille ſatisfeciſſet, fuga nocturna vix elapſus.

Concubina multa Cæſaris.

Alexandro II. mortuo, Romani proceres, inconſulto Cæſare, ſubſtituerunt Hildebrandum, qui Gregorius dicitur, eius nominis vii. Eo cognito, Cæſar per legatos cum illis expoſtulat: ſimul, Papam vt ſibi de eo ſatisfaciat, monet. Ille, ſe inuitum, nihilque tale cogitantem, ad hoc munus eſſe pertractum, nec inaugurari voluiſſe reſpondit, antè quàm ipſe, cæteríque Germaniæ principes electionem approbaſſent. Ita Cæſarem placauit, & ipſius voluntate poſtea fuit confirma-

matus. Missis deinde legatis in Germaniam, Episcopis aliquot, synodum per illos habere volebat. Episcopi verò nostrates illud recusabant, quòd contra morem & nationis priuilegium esse dicerent. Quum hoc non succederet, conciliis aliquot habitis per Italiam, decernit ne sacrifici habeant vxores, verùm vt eas ab se dimittant, aut loco decedant. Hoc suum decretum, in Germaniam emissum ad Episcopos, vrgebat omnino sanciri, constituta pœna. Clerus autem, vti vocant, & sacrificorum turba strenuè reclamabat, hæreticum vocans, qui tam impium dogma proponeret: Christi dictum videlicet esse, quòd non omnes verbum istud capiant: Pauli dictum esse, vt qui non continent, vxorem ducant: istum autem, posthabito Christi verbo, & contempta Pauli authoritate, velle homines cogere, vt legitimum & à Deò sancitum vsum matrimonii proiiciant, & turpissimis flammis vtantur, & in manifesta flagitia ruant: se potius ab Ecclesiæ ministerio discessuros, quàm à matrimonio. Quum ille nihilo secius identidem missis internuntiis, rem vrgeret, & acriter instaret, Moguntinus episcopus ei morem gerere cogitabat: & primò quidem leniter suos monebat: post autem Erphurdiæ habito concilio, planè rem conficere volebat: sed parum abfuit quin impetu facto trucidaretur. Intera Cæsar, vt anni superio-

Sacrificorũ coniugia prohibita.

Clerus à coniugio non vult discedere.

ſuperioris ignominiam vlciſceretur, quando circunceſſus à Saxonibus, fuga ſibi ſalutem nocturno tempore quæſierat, arma parat, & rupta pace quam anno ſuperiori fecerat, quantas omnino poteſt copias colligit, & menſe Iulio, Saxones, qui crebris legatis pacem frustra ſolicitarant, aggreſſus, ingenti prælio vincit, non abſque magna clade ſuorum, deſideratis ex prima nobilitate non paucis. A victoria progreſſus, longè latéque fines eorum populatur, & per internuntios, vt ſeſe dedant, hortatus, à ſua benignitate ſperare omnia iubet: ſed id frustrà fuit, tametſi pauci quidam obtemperarunt. Saxonicum bellum gubernabant in primis Halberſtatenſis Epiſcopus, Bucco, & Bauariæ dux, Otho, profligatus à Cæſare. Moguntinus iterum ſolicitatus à Gregorio VII, concilium alterum habet, déque cleri cœlibatu denuò proponit: ſed eodem modo fuit exceptus vt nuper, ínque magno verſabatur vitæ diſcrimine: quare cogitationem hanc omnem ſibi deponendam eſſe iudicabat.

Diſcrimen vita Moguntini epiſcopi.

Saxonibus profligatis, exercitum Cæſar dimiſerat, & Principes auxiliares: verùm ea lege tamen, vt ad XI, Calendas Nouembris iterum ſibi præſtò eſſent armati. Quum is dies veniſſet, aderant plerique, & in his epiſcopi multi, ſed non eo numero quo prius. Ibi denuò Saxones de pace legatos mittunt, poſitis caſtris a-

pud

pud Northusium. Cæsar hanc vnam esse pacis rationem ostendit, si sese dedant: & quanquam illi quiduis facturi potius viderentur, quàm hoc ipsum, tamen, quum intercessores & legati à Cæsare missi viri Principes amplissimè illis pollicerentur, fore nimirum, vt neque libertatis neque bonorum facerent vllam iacturam, assenserunt tandem, inque potestatem eius venerunt, Magdeburgensis, Halberstatensis episcopi, Bauariæ dux Otho, Saxoniæ dux Magnus, Fridericus Comes Palatinus: deinde ex reliqua nobilitate quamplurimi. Cæsar initio quidem custodias illis posuit, non illiberales, verùm postea discedens à pactis, in diuersa loca iussit eos deportari: Bauariæ verò ducem Othonem deinde non solùm liberauit, sed perfamiliarem etiam habuit, reliquos autem neque missos fecit, & ipsorum bona dedit aliis diripienda: deinde nouis castellis atque propugnaculis extructis, omnino ceruicibus imminebat & libertati Saxonum: toti verò administrationi per suam absentiam præfecit Othonem Bauarum, qui genus ducebat è Saxonia. Bambergensibus deinde constituit Episcopum, & Colonienſibus: & Fuldensibus abbatem. Delatus autem iampridem ad Papam fuit, hoc nomine potissimùm, quòd præfecturas Ecclesiasticas diuenderet: itaque per legatos Pontifex eum citat, vt intra certum diem Romæ

Episcopos & abbates constituit Imperator.

Papa citat Cæsarem.

Romæ sit præsto, causámque dicat. Ille autem Wormaciæ conuentus agit Episcoporum & abbatum: ibi decernitur, quia malis artibus ad pontificatum ille peruenisset, remouendum esse loco: simul per legatos hoc Romam enuntiatur: sed Pontifex nihil eo commotus, & illum excommunicat, & Moguntinum, & Traiectensem, & Bambergensem Episcopos in primis, quum antea quosdam eius familiares excommunicasset, quorum consiliis putabat eum ad eiusmodi res impelli. Porrò, Germaniæ principes aliquot vehementer offensi moribus ingenióque Cæsaris, præsertim quòd præter datam fidem Saxones odio tam obstinato persequeretur, coniurant in illum, eóque magis, quòd ei sacris esset interdictum: ideóque captiuos dedititios, quorum ipsi custodiam haberent ab Cæsare demandatam, dimittunt, quòd nulla fide se putarent ei deuinctos.

Cæsar excõmunicatur à Pontifice.

Eodem tempore, quidam ex nobilitate per Saxoniã concitatis aliis, & in suas partes adductis, castella passim extructa, partim vi & imperio, partim deditione capiunt, & præsidiarios dimittunt incolumes, iureiurando prius obstrictos, ne pòst in Saxoniam militarent. Eo cognito Cæsar, astuto quodam consilio, reliquos Principes captiuos vltrò dimittit, vt in Saxoniam reuersi, fidelem operam ei præstarent in plectendis rebel-

Coniuratio Saxonium.

rebellibus: nec enim alia ratione facilius ad optatum finem se posse peruenire videbat, quàm si factiones inter ipsos excitaret, & alteros ab alteris diuelleret. Sed non respondit euentus: nam domum illi reuersi, quòd perspectum haberent eius ingenium, coniunctis animis & viribus, pro communi libertate sibi pugnandum iudicabant. Idem quoque dux Otho fecit, illo deserto. Quúm que bonæ spei plenus per Bohemiam Cæsar in agrum Misenum irruisset, Bohemicis copiis adiutus, certior factus de concordia Saxonũ, & exercitu iam instructo, rebus desperatis abiit. Tunc demum Germaniæ principes, constituta die, maximo numero conueniunt: venit etiam eò legatus Papæ, & causis explicatis quamobrem esset excommunicatus, hortabatur eos vt alterum crearent, quod illi sua sponte facturi erant alioqui. Nam inde à teneris annis repetita Cæsaris vita, labem & dedecus, & opprobrium imperii illum esse demonstrant: & quia grauissimis cladibus rempublicam affecerit, abrogandum ei magistratum esse decernunt. In his angustiis ille positus, deprecari cœpit per legatos, atque supplicare: post multam actionem hæc ei conditio proponitur: Iudicio se sistat, & cognitioni subiiciat Papæ, quem Augustam euocaturi sint ad Calendas Februarias: absolutionem impetret illius ante diem anniuersarium excom-

Papa hortatur Germaniæ principes vt Imperatorem alterum creent.

munications: nisi faciat, tota causa ceciderit: copias dimittat. Spiræ priuatus interim viuat, parua cum familia: publicam rem nullam gerat: neque fasces vel imperii sibi sumat insignia, donec legitimè sit decisa controuersia. Recipit ille conditionem, & Spiræ dum esset, consilium init adeundæ Italiæ, quò Papam sibi maturè placaret. Ingressus iter cum vxore & filiolo, per Burgundiam atque Sabaudiam, hyeme asperrima, non sine summa difficultate vitæque periculo vix tandem in Italiam descendit, amanter exceptus à magnatibus & episcopis eius regionis, quod animo in Pontificem irato illum eo venisse putarent. Pontifex interim Germaniæ Principum rogatum, susceperat iter, & progressus aliquoúsque de Cæsaris aduentu cognoscit. Itaque subsistit, vt eius rei causam intelligat. Cæsar deinde, missa legatione splendida, & in hac, fœminis aliquot illustribus, quas inter vna ferebatur obsequentior esse Papæ, de absolutione Pontificem orat: grauatè quidē ille primò, neque sibi licere quicquam in eo facere dicebat, nisi coràm adsint accusatores. Post multam actionem expugnatus demum precibus non abnuit. Cæsar autem, antequam in illius conspectum veniret, totum triduum permansit in arcis, vbi Pontifex erat, area & vestibulo, tenui simplicíq; cultu, depositis regiis insignibus, nudis pedibus, & ad vesperum vsque ieiunus.

Leget Cæsari oblata à Pontifice.

ieiunus. Quarto demum die admissus est: ibi tum has ei leges Papa proponit. Sistat se cognitioni suæ: respondeat accusationibus principum conuictus ab imperio decedat: neque vindictam vllo tempore moliatur: interea viuat priuatus, neq; publico nomine aliquid gerat: fidem etiam & iusiurandum suis remittat: consiliarios & familiares ab se remoueat: siquid contrà faciat, nullum fore quod nunc ei detur beneficium, & principibus futurum esse liberum, vt mox alium sibi deligant.

Quomodo se purget Pontifex à crimine.

Has leges vbi probasset ille, Papa missificat: & vt de criminibus intentatis sese purgaret, panem azymum, quem corpus Domini vocant, sumit, magnis imprecationibus caput salutémque suam deuouens, nisi conficta sint, ab aduersariis omnia: deinde Cæsarem, si principum criminationes obiectus, esse falsas, & iniuriam sibi fieri putet, hortatur vt idem ipse faciat, & alteram consecrati panis particulam sumat: quum autem ille excusaret, neque se commodè iam hoc posse facere doceret, nihil amplius vrgebat Papa, sed exceptum conuiuio perhumaniter dimisit.

Proceres Italia offenduntur quod Cæsar sic se submiserit Pontifici tam prefatio.

Ea re cognita, proceres Italiæ vehementer offensi fuerunt, quòd tam fœdè támque indignè se submisisset illi, qui pessimis artibus Papatum inuasisset, qui cædibus & adulteriis omnia polluisset. In ipso, qui iustitiæ sit patronus, & ara præsidiúmque

legum, omnem ſeſe ſpem habuiſſe collocatam, & non ſolùm excommunicationem contempſiſſe, verumetiam in eius gratiam acres cum Papa exercuiſſe inimicitias: nunc verò ipſum turpiſſimo planè ad omnem poſteritatem exemplo, grauem hanc & indelebilem imperio maculam inuſiſſe, cúmque publico tam Eccleſiæ, quàm reipublicæ hoſte in gratiam rediiſſe. Hæc & id genus alia multa iactabant, déque filiolo Cæſaris eligendo, Romámque traducendo, & deiiciendo Pontifice cogitabant.

A pactione diſcedit Cæſar.

Cæſar eo cognitio, nulla ſe ratione melius poſſe placare illos videbat, quàm ſi à pactione diſcederet, & ipſis coniungeretur. Quod quum faceret, pontificis conſilia planè turbauit, ſic vt ille ſuſceptum in Germaniam iter omittere cogeretur. Quod ergo proximum erat, Germaniæ principibus, quid actum eſſet, per legatos nuntiat, vtque reipublicæ prouideant, hortatur. Fuit hoc anno ſupra milleſimum, ſeptuageſimo ſeptimo. Principes ergo Rudolphum Sueuiæ ducem creant Cæſarem: eum conſecrat Moguntinus. In Germaniam autem reuertens Henricus, colligit copias: idem facit Rudolphus, qui Saxonum auxilis potiſſimùm nitebatur, & tertio conflictu grauiter vulneratus, non multo pòſt è vita deceſſit. Henricus ab ea victoria conuentus agit Brixiæ: fit decretum ab epiſcopis, qui aderant tam Italis

Cæſar alter creatur.

Duo Cæſares confligunt.

quàm

quàm Germanis, Gregorium non esse legitimum vrbis Romæ Episcopum. Itaque surrogatur in eius locum Archiepiscopus Rauennas, Victor III. Eo facto decreto, Cæsar Romam contendit, Gregorium obsidet, fuga tandem dilapsum. Victorem III. confirmat, ab eóque consecratur. Gregorio mortuo, qui fuit alter ab eo Pontifex, Vrbanus secundus, Gergouiæ, Aruernorum oppido, Claremontium vulgò vocant, vbi conuentus erat multorum procerum, Philippo, eius nominis primo, in Galliis regnante, bellum Saracenicum persuadet: cuius deinde fuit imperator, Godefridus Bulionius, qui fœliciter multa gessit, ac Hierosolymam recuperauit. Vrbani successor, Paschalis II, infestus quoque Cæsari fuit. Profecturus igitur eius rei causa in Italiam, filium sibi successorẽ Cæsar designat. Is autem extimulatus ab aliis, & oblitus officii, quod natura nobis insitum est, in summas angustias parentem coniecit, & abdicare se magistratu coegit, quum & Papam & plerosque Germaniæ Principes haberet sui consilii factíque socios. Itaque Cæsar factus est, eius nominis quintus, patre Leodii post mortuo in ærumnis.

Fuga sibi cõsulit pontifex.

Filij erga patrem impietas.

Aliquot pòst annis in Italiam vadit ingenti cum exercitu, vt dissidium quod erat inter rempublicam imperii & Pontificatum, componeret, & ferro patefacta sibi via, Romam demum venit

Conferebant Imperatores à Cõstantino dignitates Ecclesiasticas.

nit Cæterùm, inde à constantino, Cæsares conferebant honores ac dignitates Ecclesiasticas: id autem ægrè tandem tulerunt Pontifices, opibus amplificati, quasi rem indignam, eáq; de causa pleræque simultates omnes inter ipsos exarserunt.

Pontifex capitur.

Hic ergo Cæsar, quum ius atque potestatem suam vrgeret, magnus est Romæ natus tumultus, ita quidem, vt excitatus noctu Cæsar, subuenire suis, qui passim cædebantur in vrbe, cogeretur.

Põtifex periurij rem Cæsarem excõmunicat.

Profligatis autem factiosis, Paschalem II. capit, neque prius quàm sibi factum esset satis, dimisit, sancito fœdere: sed reuerso in Germaniam Cæsare, Pontifex à pacto discedit, quod sanctissimis verbis iurauerat, & Cæsarem excommunicat. Ea res multos Germaniæ Principes ad rebellionem commouit, & in his præcipuè Moguntinum. Cæsar in Italiam profectus, legatos ad Pontificem mittit de pace, sed inter agendum moritur Pontifex: ei succedit Gelasius II. Cæsar, quòd de electione non esset interpellatus, Romam venit, & alium constituit. Gelasius eiectus, Cæsarem & papam ab eo constitutum excommunicat: quúmque per Germaniam eius legati defectionem suaderent, ac Principes idcircò conuenissent, domum redire Cæsar coactus est, sed interea mortuo Gelasio, Romani Calixtum II. eligunt. Is loco deturbat eum, quem odio Gelasii Cæsar creauerat, &

Papa & Cęsar excõmmnnicantur.

inter-

intercedentibus, nonnullis, cum Cæsare transigit.

Henrico V. succedit Lotharius, eius nominis tertius, è Saxoniæ ducúm familia. Hunc Sueuiæ dux Conradus oppugnabat, indignè ferens ad Saxones rediisse rerum summam. & in Italiam profectus, occupandi regni causa, quum interim Lotharius Germaniam teneret, destitutus auxiliis, domum rediit, pacémque cum Cæsare fecit. Erat tum Romæ Pontifex Innocentius II. huic aduersabatur Anacletus: & quoniam ampla natue erat familia, cedere fuit coactus Innocentius: verùm implorato Cæsaris auxilio, restitutus est. In Germaniam reuersus, & ibi rebus compositis, in Italiàm redit Cæsar ingenti cum exercitu: ciuitates aliquot rebellantes domat, & in his Anconam atque Spoletum. Siciliæ regem Rogerium ex Apulia & Campania profligat, & indè à Carolo magno vix alius maiora per Italiam egisse fertur.

Lotharius Saxo imperator.

Anacletus Innocentio cedit & contrà.

In lucem quoq; tunc reuocatũ fuisse traditur, bellorum tempestatibus oppressum ius ciuile, Iustiniani Cæsaris mandatu consutum esse diximus. Bauariæ dux tũ erat, Hẽricus cognomento Superbus, & idem Saxoniæ dux per matrimoniuum, quòd Lotharii Cæsaris esset gener. Is Imperiũ affectans, & multa molitus in Cæsarẽ, proscriptus fuit, eiusque possessiones aliis concessæ. Henricus autẽ recuperata Saxonia, quum in

Ius ciuile in lucem reuocatum.

Bauariam contenderet, mortuus est, relicto filio: in cuius gratiam Saxones rebellabant Cæsari, nec id modò, verùm etiam Welpho Henrici mortui frater, armis sibi vendicabat Bauariam, eiecto Lupoldo, cui Cæsar eam prouinciam dederat.

Paulò antè diximus quemadmodum regem Siciliæ Rogerium Cæsar eiecit: quum autem ad hunc modum tumultuaretur Germania, Rogerius occasionem nactus, inuasit Siciliam, & Cæsaris Præfectum exturbat: deinde Welphonem magnis instigat pollicitationibus, vt pergat facessere negotium Cæsari. Facit idem Hungariæ rex, & ipse Cæsarem metuens. Tandem, Cæsar. *quum in Italiam proficisci cogitaret, rebus omnibus instructis, Bambergæ mortuus est, & successorem habuit Conradum, Sueuiæ ducem, qui* Conradus. *profectus in Saracenos, & amisso exercitu domum reuersus, vitam finiit.*

Successit ei fratris filius, Fridericus. *Fridericus Ænobardus, Sueuiæ dux, eius nominis primus, heroici vir ingenii. Is initio regni Principes Germaniæ pacauit, & dissidium illud quod erat de Saxonia Bauariáque, sustulit, pòst magno cum exercitu Italiam adit. Veronenses, à quibus erat contemptus, mulctat: & exempli causa, primis aliquot laqueogulam frangit. Circa Placentiam excubias sibi fieri iubet, à Principibus omnibus, imperii beneficiariis: Mediolanum obsidet, Astam*

ſtam diruit, Dertonam complanat: Romam profectus, conſecratur ab Adriano IIII. Ciues tumultuantes opprimit, Spoletum euertit, vaſtámque cædem facit, Langobardos domat, & ſuperatis inſidiis, quas Veronenſes ei collocauerant, in Germaniam redit, Palatinum Principem, qui ſe obſente turbas excitauerat, ignominiosè mulctat, Bohemiæ ducem conſtituit regem. Interea Mediolanenſes multa ſuperbè faciebant in vicinos, & Dertonam à Cæſare dirutam reſtaurabant. Itaque cum ingenti exercitu reuerſus, Mediolanum expugnat, adiutus à Cremonenſibus, à Papianis, & Nouarianis: capta vrbe, parcitum eſt multitudini, Principum Germaniæ interceſſu, quibus illi ſupplicauerant. Langobardia tota in ſuam poteſtatem redacta, legibúſque conſtituta ciuitate, diſcedit ad alios ſibi populos. Poſt eius abitum illi rebellant, leges præfixas contemnunt, munitiones ab eo factas demoliuntur. Rurſus igitur eò profectus, agrum totum populatur, & quicquid ipſorum ditionis erat, euertit. Interea graues fiunt aduerſus illum per Italiam conſpirationes: in his etiam erat is, quem diximus, Adrianus Papa, qui quum planè ſtatuiſſet eum excommunicare, mortuus eſt. In Italiam tertiò profectus Cæſar, Mediolanum funditus euertit, rebellionis authores capite mulctat, reliquam multitudinem in exilium ire cogit,

Tertia contra Cæſarem Mediolanẽſium rebellio

Adrianus Pontifex.

Mediolanum tertio captum.

cogit, & Romam obsidens, magnam exercitus partem ex morbi contagione desiderauit. Soluta igitur obsidione, & per Hetruriã collocatis præsidiis, Spoleti, Anconæ, Rauennæ, constitutis pro suo arbitratu, qui rempublicam gererent, in Germaniam redit.

Antipapæ.

Adriano Pontifice mortuo, duo de principatu contendebant, absente Cæsare, Victor & Alexander III. In Victorem Cæsar quidem magis inclinabat: sed Alexander, competitorem, post etiam, augescente dissidio, Cæsarem excommunicat. Eam occasionem conspicati Mediolanenses, rebellionem faciunt, Cæsaríque Præfectos in multis Italiæ locis eiiciunt, quosdam etiam laqueo suspendunt. Regressus igitur in Italiam, dubio marte cum illis confligit: Pontifex belli socius profugit Venetias. Facta demum pace per inducias, in Asiam profectus aduersum Christianæ religionis hostes, & oppressus impetu fluminis, in quod lauandi causa sese demiserat, periit.

Quarta rebellio Mediolanensium.

Belli socius Pontifex.

Successor ei fuit filius Henricus, eius nominis sextus. Is mortuo Siciliæ rege, Gulielmo, Rogerii filio, quum in Italiam secundò venisset, Apulia & Calabria deuictis, Neapoli quoque cepta, Siciliam domat, magnis ibi relictis præsidiis, propter mobile gentis ingenium: deinde Rauennæ & Anconæ, pérque Apuliam & Hetruriam optimates constituit: quum deinde filium suum Fridericum,

dericum, adhuc infantem, Imperii ſucceſſorem deſignaſſet, de voluntate Germaniæ principum, in Siciliam profectus, vitam finiit. Et quoniam ætate puer erat Fridericus filius, vt dictum eſt, plerique omnes Philippum eius patruum ſuſcipiendum iudicabant: ſed vehementiſſimè Romanus Pontifex obſtabat, Innocentius III. Diuiſis autem principum animis, quum hi Philippum, alii verò Saxoniæ ducem Othonem crearent, magnus ex ea re motus fuit exortus, præſertim ad oram Rheni. Philippus verò, partim armis, partim humanitate ſumma deduxit aduerſarios ad officium: ac deinde pacem cum Pontifice quoque fecit, quem expertus erat infeſtiſſimum.

Occiſus deinde in cubiculo, ſucceſſorem habuit eum, de quo diximus, Othonem Saxoniæ ducem, qui in Pontificis odium incurrit, quem prius habuerat amiciſſimum. Tandem etiam excommunicatus eſt ab illo, idcóque habitis comitiis, principes electores à Pontifice ſolicitati vt alium crearent, Henrici ſexti filium, Siciliæ regem, Fridericum, cui fidem dederant adhuc infanti, vt paulò ſuprà diximus, euocant è Sicilia. Occurrit quidem illi Cæſar Otho cum exercitu ad Rhenũ, vt tranſitu prohiberet: ſed eiectus & in Saxoniam reuerſus, mœrore, vt creditur, interiit. Atque ita Fridericus eſt factus Cæſar, eius nominis II Friderici Ænobarbi Cæſaris è filio nepos.

Excommunicatus imperator.

Inno-

Lateranense concilium. Decretum concilij valde papisticũ.

Innocentius III. de quo dictum est antè, concilium habuit Romæ, Lateranense vocant: ibi decretum inter alia fuit, vt chrisma simul & eucharistia, quam dicunt hostiam, sub claui seruentur: vt quotannis priuata fiat confessio peccatorum: vt electio facta per ciuilem magistratum in sacris beneficiis, vim nullam habeat: ne, qui sunt ordinis Ecclesiastici, fidelitatem iis qui laici dicuntur, sine causa promittant: ne constitutiones Principum Ecclesiis præiudicent: vt ab omni contributione sint immunes Ecclesiastici: ne tributa soluantur ante decumas: ne diuorum reliquiæ monstrentur extra capsulam.

Dissidium Græcorum & Latinorũ.

Adhæc, graue tum erat inter Græcos atque Latinos dissidium: nam super quibus aris Latini missificassent, eas contrectare Græci nolebant, nisi prius lauissent eas & expiassent, deinde baptizatos à Latinis rebaptizabant.

Decretum in fauorem Romani pontificis.

Fit ergo decretum, vt ad Ecclesiam Romanam, matrem suam, reuertantur, quò scilicet ouile sit vnum & vnus Pastor: nisi pareant, excommunicati priuantur ordine. Romam profectus Fridericus, ab Honorio III. consecratur. Qui passim erant per Italiam rebelles, domat, quosdam autem proscribit. Ex iis nonnulli Romam confugiunt, & Pontificis opem implorant. Ea res maximi dissidii dedit occasionem: nam suos aduersarios habere ibi portum atque domicilium, Cæsar

ſar moleſtiſſimè tulit.

Gliſcente odio, filium ſuum Henricum, de conſilio principum deſignat imperii ſucceſſorem, & Principes Cremonam euocat ad conuentum: ſed quum aditu prohiberentur factione Pontificis & Langobardorum, in Apuliam Cæſar reuertit: & aliquanto pòſt moritur Pontifex, eíque ſuccedit Gregorius IX. qui Cæſarem excommunicat, quòd profectionem in Turcas, cui ſeſe voto aſtrinxiſſet, non ſuſciperet. Cæſar deprecatus offenſionem, ſeſéque purgans, quum nihil proficeret, Romam petit, Pontificem deiicit, eiúſque ſocios grauiter mulctat, & altero indicto Rauennæ conuentu, impeditur à Pontifice profugo, qui paſſim ei multos excitauerat aduerſarios. Mortua demum vxore, Cæſar, vt promiſſa præſtaret, ac reipublicæ, conſuleret, profectionem in Aſiam ſuſcipit: per ipſius abſentiam verò, Pontifex bellum facit, & Apuliam occupat. Re fœliciter geſta, multíſque locis recuperatis, & in his, Hieroſolyma, certior factus de Italiæ ſtatu, Cæſar, pactúſque cum hoſte decem annorum inducias, redit cum exercitu, ſuáque facilè recuperat. Pontifex nouo fœdere ſe communit Italiæ procerum, quos Cæſar mulctauerat, ac deinde rurſus eum excommunicat, quòd cum hoſte pepigiſſet. Cæſar, quietis amans, per legatos agit de pace, quam vix demum impetrauit,

Excommunicatio Cæſaris.

Pontifex Romanus bellum facit.

Secunda excommunicatio Cæſaris.

uit, ac in Germaniam idcircò redit.

Tertia excõmunicatio Cæsaris à Pontifice.

Pontifex autem, quum naturam mutare non posset, vastato Viterbio, Cæsarem rursus excommunicat. Ea re commotus vehementissimè Cæsar, fremens & iratus, in Italiam redit: per Hetruriam, per Vmbriam, per Langobardiam, per oram Paduanam multat omnes rebelles. Pontifex idcirco ingeminat excommunicationem, & Venetos fœdere sibi coniungit. Cæsar per Italiam grassatus, & plerisque ommbus ad officium reductis, Romam obsidet: neque multò pòst moritur Gregorius pontifex, quum Rauennam suos euocasset ad consilium, quò tamen illi, viis omnibus obsessis à Cæsare, peruenire non poterant: quidam etiam capti fuerunt. Hic ille est, qui decretales, vt vocant epistolas consarcinauit, magnam iuris pontificii partem, plurimis onustam commentariis. Qua quidem in re mirum videri possit, esse homines, qui tantùm elaborare velint, vt ea, quæ parum aptè, perperam etiam & minus prudenter atque piè, sed & ridiculè dicta sunt, tanquam oraculum aliquot mordicus arripiant, & in iis interpretandis, enucleandis, vestiendis, omnem operam & ætatem consumant, quasi eò conducti essent, vt alienam stultitiam & errorem, vigiliis & labore suo maximo defendant, & in alterius impudentia, sui pudoris existimationem amittant.

Quarta excommunicatio Cæsaris.

Decretaliũ consarcinator.

Illud,

Illud,quod Gratiani decretum vocant,diuersis locis habet inter alia, sequendam omnibus esse regulam ecclesiæ Romanæ,quæ sit beati Petri sedes:non licere concilium habere,nisi permittente Romano pontifice:leges Ecclesiæ Romanæ seruãdas esse,tanquam ipsius Petri voce pronuntiatas: quod Ecclesiæ Romana iugũ imposuit,etiamsi tolerabile non sit, esse perferendum: Ecclesiæ ministros debere castitatem promittere, ne videlicet ducant vxores: ei qui non habet vxorem,licere concubinam habere: Papam in suo munere negligentem & remissum, nocere quidem, tum sibi tum aliis, veruntatem à neminè posse iudicari,quòd omnes ipse iudicet: Imperatorem debere subesse Papæ non præesse: reliquos omnes mortales,ab hominibus iudicari,Papam verò,Petri successorem, à solo Deo: Papæ licere populum eximere à fide & iureiurando, quo Principi suo tenentur.In Gregorii decretalibus epistolis, & sexta bonifacii, & Clementinis, & Extrauagantibus,vti vocant, est inter cætera, decretis conciliorum authoritatem Papæ non subiici.Pontificis esse Cæsarem electum approbare,vel minus idoneum reiicere: duo præesse mundo luminaria magna, solem atque lunam: solis loco Papam esse,Cæsarem verò lunæ: de adulterio & aliis criminibus, quòd minora sint, Episcopis licere cum iis qui deliquerũt agere remissius:

Gratiani decretum quid contineat.

A nemine Papa potest iudicari.

missus: de Ecclesiæ Romanæ priuilegiis Papam solum cognoscere: excommunicatorum ossa, iam sepulta, debere exhumari & proiici: Papæ licere imperatorem remouere loco & magistratu: Cæsarem teneri vt fidem & fidelitatem Pontifici præstet per iusiurandum: Ecclesiasticos oportere solutos ac liberos esse ab omni sumptu, molestia munere: post mortem posse aliquem declarari hæreticum eiúsque bona publicari: filios hæreticorum, ad præfecturam vllam ciuilem, aut sacram, non debere admitti: ad salutem esse necessarium, vt omnes homines Pontifici Romano subsint. Hæc paucula, ex ingenti aceruo desumpta, cuiusmodi sint, nemo sanæ mentis est qui non videat. Lex est, vt eam definiunt homines doctissimi, ratio summa insita in natura, quæ iubet ea quæ facienda sunt, prohibet quæ contraria. Lex autem omnis ad communem vtilitatem referre, & legislator sic erga multitudinem atque rempublicam affectus esse debet, vt pater suos erga liberos: quid autem in iis quæ dicta sunt, simile apparet? Ea verò non excusare tantùm, sed etiam vestire, & ornare, & illustrare nouis commentationibus, & quiduis dicere potius quàm pati dignitatem illorum imminui, quæso, cuius hoc est imprudẽtiæ, ne quid grauius dicam? Si fastus & auaritia, & dominandi cupiditas, & literarum inscitia persuasit illis vt eius-

Causa decretorum.

iusmodi facerent decreta, si sententiis ipsi variant, nec alii volunt aliorum astringi legibus, quòd pari sint potestate praditi, quaeso, cur te maceras vt distorta & repugnantia componas & concilies? Omitto pelagus, illud aut sentinam verius, eam videlicet iuris Papistici partem, quae beneficiorum, vti vocant, & bonorum sacrorum nundinationem continet. Quis enim fraudes atque technas enumerare possit? ne ipse quidem, qui plurimis annis in eo mercaturae genere versati sunt, satis etiam omnes intelligunt aut norunt, quando nouae semper excogitantur. Sed hoc argumentum & tempus aliud & librum singularem poscit: nunc ad propositum rediamus.

Ius canem cum sentina malorum.

Vt Fridericus Caesar, ita Galliae quoque rex, Ludouicus eius nominis nonus, in Syriam & Aegyptum cum exercitu penetrauit, & pòst in obsidione Tunetae vrbis vitam finiit, anno salutis M. CC. LXX. Eo regnante, Gulielmus Episcopus Parisinus quaestionem proposuit de beneficiis Ecclesiasticis. Re palàm disceptata, vicit ea sententia, non esse fas cuiquam habere plus vno. Sed eiusmodi decreta satis est recitasse tantùm atque scripsisse. Gregorio successit Innocentius IIII. ad quem velut hereditaria successione, venit odium Caesaris. Itaque Lugduni indicto concilio, Caesarem euocat, non venientem excommunicat, dignitate priuat, hortatur Germaniae

Ludouicus rex Gallorũ.

Episcopus Parisiensis.

Concilium Lugdunense

Principes vt alium eligant. & hoc quidem eius decretum est inter alia typis excusum, quemadmodum & Cæsaris quædam extant ad diuersos reges epistolæ, quibus & Pontificum iniquitatem, & suam prolixè demonstrat innocentiam.

Decretum quo excommunicatur & priuatur Imperio Cæsar.

Decreuerat Cæsar proficisci Lugdunum, & periclitari fortunam, sed orta denuò rebellione per Italiam, vires omnes eò conuertit: & quũ minus fœliciter res gereretur, in Apuliã reuersus, cœpit languere, ac demum mortuus est. Alii periisse veneno, alii strangulatum fuisse dicunt à filio suo Notho, Manfredo, qui Italiam pòst inuasit.

Azo Iure consultus.

Erat tunc magni nominis Azo iureconsultus, quem deinde secuta fuit ingens illa scriptorum turba, qui violato Iustiniani Cæsaris edicto, graui quidem illo atque seuero, mundum referserunt innumerabilibus libris, vnde nunc petenda sunt ea quæ veteres illi copiosissimè doctissiméque tractarant. Nam aliorum alii scrinia compilant: neque scribendi finis est vllus aut modus, & opinionibus contrariis omnia redundant, vt propriè locum hic habeat quod senex ille dicit, quum treis de iure consuluisset: Fecistis probè, incertior multò sum quàm dudum. Omitto technas,

Mos Iurisperitorum.

quæ plures quotidie excogitantur. Planè enim hìc accidit quod Comicus inquit, vt in æstu veniat aliud ex alio malum. Præclarè multa legibus esse constituta, sed ea iureconsultorum ingeniis

niis pleraque corrumpi Cicero queritur atque depranari. Quid si nunc viueret, & pyramides illas librorum, & praxim nostram, & sacrarium illud legum tam fœdè pollutum, miseréque contaminatum esse videret? Quanquam sanè, sicut alias artes omnes in lucem Deus hac nostra memoria reduxit, ita quoque multos excitauit, qui bonarum literarum instructi præsidio, non pœnitendam operam in hac etiam parte collocant, vtrem videlicet pulcherrimam, hominúmque societati planè necessariam, imò donum cœleste, depromptum & haustum ex mediis philosophiæ fontibus, nitori suo restituant & equitati. Qui quidem ipsorum conatus, publicam, non modis laudationem, sed remunerationem quoque meretur.

Ab eius morte per annos XXII. ferè fuit interregnum, quũ subinde alii at; alii eligerentur, qui tamen in ea temporum perturbatione summam rei non tenebant. Interea regnum Neapolitanum à familia Friderici Cæsaris in potestatem Gallorum deuenit, ac post etiam Sicilia. Nã Gallicis armis tum nitebantur Pontifices: quanquam deinde grauissima bella super his regnis orta sunt inter Arrogoniam & Andegauensem Gallicam familiã: verùm hæc non sunt huius loci. Quũ in eo statu fluctuasset tot annis respublica, sicut dictũ est, Rudolphus Habspurgius creatur Cæsar. Interregnum.

Is initio regni, motus, qui passim erant per Germaniam, componit: inde conuentibus aliquot actis, Bohemiæ regem Ottacarum rebellantem inuadit, & ad pacis conditiones cogit: quas tamen ille, suæ coniugis impulsu, non multo post violat, & in Austria secundo congressus, in prælio interficitur. Rudolphum adiuuabat Vngariæ rex Ladislaus Chunus. Pace demum facta cum Bohemis, per matrimonia, Cæsar filio suo Alberto Austriam dedit, quam multis annis Bohemiæ rex possederat.

Impeditus autem variis Germaniæ negotiis, non est in Italiam Cæsar profectus: quanquam alioqui non multum huc inclinabat: & per iocum fertur aliquando narrasse fabulam de vulpe, quæ leonem simulatè ægrotantem quodam in specu, non adibat, quòd vestigiis aliorum animantium terreretur, ex quibus nulla rediissent. Præfectum tamen in Italia constituit, ac velut imperii vicarium: deinde Flaminiam & Exarchatum, de quo non semel diximus, Ecclesiæ Romanæ confirmasse traditur, quum tenuis admodum fructus ex iis locis ad ipsum rediret. Perpetuis enim simultatibus & Paparum inimicitiis defatigati Cæsares, facti sunt paulatim remissiores. Nec enim prius acquieuerunt Pontifices, quàm illos extra fines Italiæ submouissent: & quia regum Galliæ præsidiis ferè nitebantur,

ac

ac per Episcopos Germaniæ factiones alebāt, effecerunt tandē, quod pridē animo concupiuerant.

Hic verò memoria repetendum est quæ sit facta rerum vicissitudo, quando illi, qui beneficio Cæsarum incolumes fuerunt, vitámque tolerarunt, & locum suum atq; dignitatē retinuerunt, amplificati bonis illorū atq; munificentia, dominatum sibi sumpserunt in eos, & patrimonio quoque fraudarunt. Non solùm enim Italiæ bonam partem occupant, sed Siciliæ quoque reges atque Neapolis arctè sibi deuinxerunt. Nam hi & tributum illis annuum dependunt, & dignitatem imperatoriam suscipere prohibentur, nisi permissu illorum, & quum in possessionem ab eis mittuntur, hoc ipsum iurant inter alia. In Rudolphi tempus incidit illa memorabilis Gallorum clades per Siciliam. Quum enim insulam hanc tenerent, & more militari multa facerent insolenter atque libidinose, per occultam coniurationem dato signo passim trucidati fuerunt omnes, quum ad preces vespertinas campanæ impellerentur. Facinus hoc vulgò vocant vesperas Siculas. Fuit hoc anno M. CC. LXXXI, die Paschatis. Accepta pecunia, Rudolphus, Italiæ ciuitates multas, quæ ditionis erant imperii, liberas & immunes fecit, Bononienses, Florentinos, Genuates, Lucenses, & alios. Conuocatis deinde Francorfurtum principibus, filium suum Albertum

Clades Gallorum.

tum designari sibi successorem frustrà petebat.

Mortuo successit Adolphus familiæ Nassoicæ, qui non multò pòst inimicitias exercere cœpit cum Alberto Austriæ duce. Quumque suis moribus Germaniæ principes admodum offenderet, ac ipsum quoque Moguntinum, cuius opera factus erat Cæsar, loco remouetur, & eligitur Albertus Austriæ dux, Rudolphi filius, qui contractis copiis, & adiutus à Principibus, Adolphum petit, & commisso prælio, in agro Spirensi. Adolphus ab Alberto grauissimè sauciatus à reliqua multitudine pòst interficitur. Post eam victoriam Albertus, confirmandi sui causa, ne quis priorem electonem esse vitiosam diceret, solenniter creari Cæsar petiit. Ea re perfecta, Bonifacius octauus Pontifex reclamabat, neque ratum habere voluit quod reliqui Principes fecissent. Quum autem aliquantò pòst grauissimum esset natum dissidium inter ipsum, & Philippum Pulchrum, Galliæ regem, approbauit Albertum, in eiúsque familiæ laudem multa dicebat. Albertus demũ à suis propinquis interfectus est, quum rebus omnibus instructus, inter suscepisset, vt Bohemis filium suum Fridericum obtruderet regem. Bonifacius hic Gregorii noni decretalibus epistolis, quæ libris quinque continentur, alterum volumen adiecit, quod sextum vocat. Inter alia statuit licere Pontifici, abdicare se Papatu. Nam ipse

Bonifacius Imperatorie electionem non probat.

Quinque libri decretalium.

ipse non bonis artibus illud Cœlestino V. cui successit, persuasisse scribitur.

Ab Alberto sit Cæsar, Henricus eius nominis septimus, è familia Luceburgica. Is, filio suo Ioanne per matrimonium facto Bohemiæ rege, proficiscitur in Italiam, cuius quidem status tunc erat miserrimus. Nam inde à morte Friderici II. Cæsaris, per annos circiter LVII, neglecta fuit à nostris imperatoribus Italia quò factum est, vt variè dilaceraretur ab iis qui potentiores erant. Præsertim à Guelphis & Gibelinis, quæ duæ factiones plurimas habent iis in locis clientelas. Guelphi & Gibelini. *Primùm ergo per Langobardiam præfectos constituit oppidis ac municipiis, & iureiurando sibi populos astringit: deinde Mediolani commoratus aliquandiu, frustrà conatur eas, de quibus modò dixi, factiones conciliare: quúmque eius vrbis præfectus, Turrianus, illum ex improuiso cogitaret opprimere, patefacta coniuratione, & repulsis aduersariis, Vicecomiti præfecturam vrbis committit. Quæ sunt eius regionis vrbes omnes, illius fidei se permittebant, atque potestati: sola Brixia rebellabat, quam longa captam obsidione, mœnibus nudauit. Inde per Genuam profectus, & Pisis facto itinere, Romam venit, coronatus ab aliquot Cardinalibus, quoniam Pontifex Romanus Clemens V. vrbe relicta, migrauerat in Galliam, & Auenione habitabat.* Auenio sedes Papatum facta.

Quum ab eo iusiurandum exigerent Cardinales, quod Pontifici præstandum esse dicerent, ille recusabat, neque tale voluit esse, quo Papæ deuinciretur. Ea re cognita, Pontifex, augendæ potentiæ causa, formulam illam generalem iurisiurandi latissimè pòst explicauit, & reliquis decretis, quæ nunc extant, inseruit. Nam ipse quoque leges multas composuit, quæ nomen ab eo retinent, & Clementinæ dicuntur. Ad hoc tempus, illi, qui Templarii vocantur, quorum ingentes erant opes, eodem impetu, diuersis locis trucidati fuerunt & extincti. Galliæ rex, Philippus Pulcher, magnam facultatum ipsorum partem, permissu Pontificis occupauit. Damnatum deinde fuit nomen eorum atque memoria: & in cõcilio Viennensi, quod per Galliam erat, ipsorum possessiones attributæ fuerunt iis qui Rhodii dicuntur equites. Hoc etiam tempore, Philippi regis & Papæ Clementis authoritate fuit Aurelianensis academia constituta. Mortuo tandem Henrico, non absque grauissima veneni suspicione, sepultóque Pisis, acerrimæ contentiones ortæ sunt in Germania super electione. Nam de principatu contendebant Fridericus Austriæ dux, Alberti Cæsaris filius, & Ludouicus Bauaria dux. Ludouicum Aquisgrani Moguntinus episcopus, Fridericum verò, Bonnæ, Colonienſis inaugurabat. Ioannes autem XXII. Pontifex Ro-

Clementinæ pontificum.

Templarii trucidantur.

Concilium Viennense.

Rhodii equites.

Academia Aurelian constituta.

manus

manus vtrumque salutabat Cæsarem: in Fridericum tamen propensior. Quæ quidem res magis etiam simultatem incendit. Collectis vtrinque copiis, magna vi dimicatur ad Estingam, Sueuiæ oppidum, sed æquo ferè Marte: deinde rursus maiori impetu in Bauaria: quo quidem in prælio captus est Fridericus, bona suorum militum parte desiderata Dimissus tandem, domúmque reuersus, aliquot pòst annis moritur.

Ludouicus ergo rerum potitus, Italiam cum exercitu petit, quamuis inuito Pontifice: municipiis & oppidis passim constituit prafectos: deinde Mediolani coronatur ab archiepiscopo, & missis Auenionem legatis ad Papam, semel atq; iterum, de solenni inauguratione, quum non impetraret, Romam proficiscitur vbi Mediolani res constituisset. Magna cum gratulatione exceptus Romæ, coronatus est, ab vno & altero Cardinali. Quúmque Pontifex ingeminaret excommunicationem, ille de consilio procerum Papam alterum creat. Ad hunc modum flagrabat odium inter eos longè vehementissimum, & intercedebant grauissimæ vtrinque criminationes. Annales Galliæ tradunt Carolũ Pulchrũ, regem, Philippi filium, omnium primum Ioanni Papæ decumas in Galliis permisisse bonorum sacrorum, & prædam inter ipsos fuisse diuisam: Pontificem autem hoc solicitasse potissimùm, vt Antipapæ.

in

in Cæsarem ei pecunia suppeteret.

In Germaniam reuerso Cæsare, moritur Papa: successor eius Benedictus XII. Cæsarem & ipse excommunicat, & dignitate priuat. Francofurtum ergo conuocatis principibus, graui habita oratione, Cæsar de Pontificum iniuris queritur, fidei suæ rationem exponit, vetustas Imperii leges profert & explicat: simul ostendit quàm nihil ad episcopum Romanum pertineat Imperii respublica nam qui de voluntate principum sit electus, eum esse re vera Cæsarem, etiamsi nullus interueniat Pontificis vel assensus vel consecratio: totum enim istud, quandam esse ceremoniam, quæ paulatim irrepserit, & nunc nimium aucta sit, non absque magno Imperii, tum & dedecore, tum detrimento.

Excommunicatur Cæsar.

Mortuo demum Benedicto, succedit Clemens VI. qui longè fuit omnium violentissimus, & conditiones proponit vehementer ignominiosas: iisque repudiatis acerbior multò factus, grauissimè monet principes vt alterum eligant, eiúsque rei tempus etiam præfinit: nisi faciant, se daturum operam, ne diutius Ecclesia patrono careat & aduocato. Fluctuante ad hunc modum republica, quum interea mortem obiret Ludouicus, eligitur Bohemiæ rex, Carolus, Ioannis filius, Henrici septimi nepos.

Clemens VI. Pontifex.

Paulò antè hoc tempus maximi belli nata fuit inter

inter Gallos & Anglicos occasio. Quum enim Carolus Pulcher, Galliæ rex, non relictis liberis maribus, è vita decederet, quod fuit anno M. CCC.XXVII. Eduardus Angliæ rex, eius nominis tertius, quòd esset Caroli sororis Isabelæ filius, regnum sibi deberi contendebat: proceres autẽ Galliæ, qui dicuntur Pares, ad Philippũ Valesium, mortui regis Caroli patruelẽ, rei summã deferunt, excluso non solùm Eduardo, sororis filio, sed ettã regis filia posthuma, quòd eius regni hæreditatem ad filias minimè pertinere dicerẽt. Hinc bellum grauissimum, quod ne nunc quidẽ est consoputũ. Carolus eius nominis quartus, Cæsar, initiũ habuit regni turbulentũ. Delata fuit etiam summa rerum Eduardo Angliæ regi: verùm, is impeditus bello Gallico, recusasse traditur. Post varias deinde simultates in Germania sedatas, Carolus in Italiã profiscitur, déq; consensu Papæ Innocẽtii VI, qui in Galliis erat, Romæ coronatus ab aliquot Cardinalibus, ea lege, ne vel Romæ, vel in Italia diutius hæreret, Mediolanũ redit, & familiæ Vicecomitum, qui tunc Mediolani multũ poterant, concessit, vt per Lãgobardiã essent Cæsaris perpetui vicarii: cuius quidẽ beneficii causa, ingẽtẽ pecuniæ vim ab illis accepit, nec ab iis modò, verũ ab aliis etiã populis quibus aliquid esset largitus. Quæ sanè res Imperii vires, ea quidẽ in regione, plurimũ eneruauit.

Cæsaris vicari.

Ex

Bulla aurea.

Ex Italia postquam rediit, conuentus egit principum, & decretum illud imperii fecit, quod bullam auream vulgò vocant : postremò, filium suum Wenceslaum, imperii successorem designauit, quod magnis largitionibus vix tandem obtinuisse scribitur : neque multò pòst mortuus est. Ipso rempublicam gerente, Galliæ rex Ioannes, Philippi Valesii filius, commisso prælio cum Anglis, qui tunc bonam Aquitaniæ partem & vrbem Burdegalam tenebant, captus non procul à Pictauio fuit, cum natu minimo filio Philippo, qui postea Burgundiæ dux fuit, cognomento Fortis, vel audax. In eo prælio, ex prima nobilitate cõplures occubuerunt Annalium scriptores tradũt, Anglos fuisse non supra septem millia, quum Galli maximis copiis eò venissent, ad sexaginta circiter millia. Fuit hoc anno M. CCC. LVI, duodecimo calendas Octobris. Deductus in Angliam rex captiuus, anno septimo pòst, vitam ibi finiit.

Rex Gallorum præda fuit Anglorum.

Wenceslaus, natura & educatione & vitæ genere admodum vitiosus, vt quidem de illo proditum est literis, planè repmublicam neglexit. Accepta pecunia, Ioannem Galeatium, ex Vicecomitum familia, Mediolani ducem & Insubriæ constituit, hominem auarum & crudelem. Eo regnante, Iagello, dux Lituaniæ, post mortem Ludouici regis, creatur Poloniæ rex, de voluntate

tate procerum : eius, qui nunc ibi rerum potitur, Sigiſmundi II, proauus, tunc primùm ſacro fonte initiatus, & vocatus Vladiſlaus. Vngariæ rex autem Sigiſmundus, prælio victus fuit à Baiazete Turcarum Imperatore, ad Nicopolim, tertio Calendas Octobris. Galliæ rex Carolus, eius nominis ſextus, inſignem equitatum auxilio miſerat in Vngariam, ductore Ioanne, Philippi Audacis, Burgundiæ ducis filio : qui captus eo prælio fuit & adductus ad Turcam, in maximo verſabatur vitæ diſcrimine, quod tamẽ euaſit. Id autem ſic accidiſſe ferũt Galliæ ſcriptores annalium. Erat Baiazeti familiaris quidem phyſiognomus, ex eorum grege qui ſe profitentur hominum mores naturáſque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoſcere : is contemplatus captiuum, author imperatori fuit atque ſuaſor vt eum dimitteret incolumem : fore enim vt domum reuerſus, maximum excitaret incendium, quo bona pars eſſet Europæ, vel orbis Chriſtiani conflagratura. Sic ille perſuaſus, hominem dimittit, & reliquos ex nobilitate captiuos, vbi pretium perſoluiſſent, liberationis ad ducenta coronatorum aureorum millia. Quum in Galliam rediiſſet ille, ſimultatem cœpit exercere cum Ludouico Aureliano duce, fratre regis. Nam is per valetudinem regis, propè deploratam, volebat rempublicam gerere, quòd proximus eſſet agnatus: Bur-

Phyſiognomi conſiliũ de captiuis.

Burgundus verò, quòd & patruelis esset regis, & ætate præcederet, mortuo iam patre Philippo, sibi potius deberi contendebat administrationem. Augescente igitur in dies magis atque magis offensione, dux Aureliæ tandem, nocturno tempore, Lutetiæ fuit interfectus, à cœna domum rediens. Erant autem à duce Burgundiæ summissi percussores, quod nec ipse postea diffitebatur, & factum etiam defendebat. Fuit hoc anno M.CCCCVII. nono Calendas Decembris. Anno duodecimo pòst, quum pacificandi causa dux Burgundiæ venisset ad locum constitutum, per fidem circunuentus, à quibusdam Aureliani ducis mortui familiaribus, qui coniurauerant in eius caput, fuit interfectus, præsente Carolo Delphino, regis filio, qui disceptationi causæ præerat. Hoc illud est seminarium belli quod inde ab eo tempore, inter familias illas duas, ad hanc nostram ætatem vsque, subinde reuiuiscit.

Aureliæ dux interfectus.

Burgundia dux interfectus.

Quum propter ignauiam contemptus esset Wenceslaus, principes ei magistratum abrogant, & Bauariæ ducem Robertum, Palatinum, eligunt. Is ad emẽdandum ea quæ Wenceslaus peccasset, animum statim adiecit, neque ratum habere voluit quod ille Ioanni Galeatio concesserat, & Insubriam denuò cogitabat in ditionem imperii redigere: quúmque propter hanc, & id genus alias causas, in Italiam contenderet, impe-

impeditus fuit & repulsus ab eo, quem diximus, Galeatio. Valde tum erat turbulentus Italiæ status, Caroli & Wenceslai potissimũ culpa, qui nimium iis populis indulserant. Nam præter Galeatium, nuper factum Mediolani ducem, Veneti etiam & Florentini, & Genuates bellum faciebant vicinis, totúmque ius in armis positum erat atque potentia. Deinde, per diuturnam absentiam Pontificum, frequenter Romæ fuerant natæ, ac plenæ periculi simultates. Mediolani dux Galeatius bellum tunc inferebat etiam Florentinis, qui sui vlciscendi causa Cæsarem magnis pollicitationibus in Italiam rursus euocarunt: quúmque Patauium venisset Cæsar, voluntate Venetorum, qui & ipsi Galeatium oderant, nec apparatum videret amplissimis respondere promissis, in Germaniam reuertit, Italiæ deposita omni cura, quæ pòst intestinis malis grauius etiam labefactata fuit. Roberto successit Sigismundus, Wenceslai frater, Hungariæ, ac deinde Bohemiæ quoque rex.

Tres Papæ factionibus student.

Ad hoc tempus tres erat Pontifices, Ioannes XXIII, Gregorius XII, Benedictus XIII, ita quidem vt horum factionibus propè omnes Europæ prouinciæ diuiderentur. Nam inde ab Innocentio tertio, sicut ipsorum habent libri per annos ducentos nullum fuerat concilium publicum, & corruptissimus erat ordinis Ecclesiastici

status

ſtatus, quum inexhauſta quædam vitiorum atque morborum colluuies inundaſſet, ac ferè medicinam reſpueret. Fuit enim interea Bonifacius octauus, qui ſibi Papalem ſimul & Imperatoriam dignitatem arrogabat. Pòſt, alter ab eò, Clemens quintus, Burdegalenſis, rogatu Phillippi Pulchri, Galliæ regis, vrbe Roma deſerta, curiam tranſtulit in Gallias.

Papa Imperatoriam dignitatem ſibi arrogat.

Ab eius verò morte, quum Cardinales grauiter diſſiderent inter ſe, per annos aliquot fuit interregnum, & Lugduni tandem creatus eſt Papa, Ioannes XXII. Cadurcus. Qui fuit ab hoc Papa quintus, Gregorius, eius nominis vndecimus, quum in Gallijs Romana curia per annos iam LXXIIII conſedisſet, Romam reuertit: ſed eo mortuo, de Papatu certabant Vrbanus ſextus, Neapolitanus, & Clemens ſextus, Sabaudus: quorum ille quidem, Italorum, hic verò Gallorum præſidio nitebatur: ille, Roma commoratus, hic autem, Auenione. Quúmque vitam hi finiſſent, illi, quos diximus, tres in eorum locum à diuerſis factionibus electi fuerunt, erátque tum Papatus triceps. Deplorabant tunc ſtatum eccleſiæ, multi doctrina præſtantes viri, tam Itali quàm Galli, ſatis acriter inſectati temporis illius corruptelam atque mores, quantum quidem in illis tenebris videre licuit. Ex iis Petrarcha, quum hærerent Auenione Pontifices atque

Papatus biceps.

Papatus triceps.

Petrarcha Auenionem vocat Babylonicam meretricem.

atque Cardinales, vrbem illam vocabat meretricem Babylonicam.

Eius ergo dissidii componendi causa, concilium in Germania cogitur Constantiæ, de cuius arbitrio, tribus illis abrogatur magistratus, & eligitur Martinus V. Hoc in concilio, propter dogma fuerunt exusti Ioannes Hussus, Hieronymus Pragensis, tametsi fide publica Cæsaris eò venissent. Sigismundus Cæsar admodum laudatur, quòd tunc reipublicæ causa plerosque omneis Christiani nominis reges adiit, hortatus illos vt in commune consulerent. Rebus igitur in Germania compositis, in Italiam venit: gerebant tunc bellum terra marique Veneti & Florentini cum Philippo Maria, Ioannis Galeatii filio, Mediolani duce. Romam deinde profectus, à Pontifice Eugenio IIII. consecratus est: inde Basileam rediit, vbi tum alterum erat coactum concilium.

Ioannes Hussus, Hieronymus Pragensis.

Hic successorem habuit Albertum Austriæ ducem, Hungariæ, Bohemiæque regem: qui ciuilibus & Turcicis bellis impeditus, in Italliam non venit. Hoc circiter tempore, rursus excitata fuerunt ingenia, quæ bonas artes, linguas atque literas excolere cœperunt, in Italia quidem primò, quũ Græcorum illi studiis adiuuarentur, pòst etiam apud Germanos, Gallos, aliósque populos: & quum typographicum inuentum accederet,

Artes & linguæ exultę. Typographiæ accessit hoc tempore

maximáſque commoditates afferret, incredibile eſt quàm fœlix & optata fuerit facta progreſſio. Nunc enim perpetuatis ab illo tempore ſtudiis, eò deuentum eſt, vt cum eruditiſſimis ſlim ſeculis hæc ætas noſtri conferri poſſit, & hoc nomine ſit in primis beata, quòd hanc optimarum artium & linguarum ſcientiam, vera ſui cognitione Deus illuſtrauit etiam, quum veteres illi, tantis literarum præſidiis inſtructi, homines eloquentiſſimi, profundis eſſent immerſi tenebris, & ſummum illud bonum, de quo tam multa ſcripſerunt, fruſtrà inueſtigarent.

Alberto ſucceſſit Fridericus III. Auſtriæ dux, qui Romam placidè profectus, & conſecratus à Pontifice, Nicolao V. domum rediit, nec in Italia quicquam mouit. Regni ipſius anno quarto, Vladiſlaus, Vladiſlai filius, Poloniæ ſimul & Vngariæ rex, quum Eugenii quarti, Pontificis impulſu violaſſet inducias, ab Amurathe ſecundo eius nominis, Turcarum imperatore, prælio victus ad Varnam, ſeu Dionyſiopolim, vndecima die Nouembris, occubuit. Nono pòſt anno, Conſtantinopolim vi cepit Mahometus, Amurathis filius, quam eius hæredes iam per annos centum & tres occupant, conſtituta ſede regia. Vladiſlao ſucceſſit, in Polonia quidem, Caſimirus frater, in Vngaria verò, Ladiſlaus, Alberti II. Cæſaris filius poſthumus: Succeſſorem Cæſar Fridericus habuit

Pontificis prauus impulſus.

Mahometus

habuit filium Maximilianũ. Paulò sub mortem Friderici, Ferdinandus rex Hispaniæ, pulsus barbaris, Beticam, quæ Granatæ regnum vulgò dicitur, suis finibus adiunxit. Maximilianus, inter alia multa, cum Venetis quoque bella gessit. Maximilianus.

Hunc secutus est Carolus è filio Philippo nepos, Cæsar eius nominis quintus, longe potentissimus, qui rerum hodie potitur. Carolus quintus Cæsar.

Ex iis igitur quæ commemorauimus, liquidò apparet quomodo Romanum imperium, quo nullum fuit, nec erit potentius, prope sit omnino dissipatum. Nam per Asiam ne vestigium quidem, aut latum vnguem, sicut prouerbio dicitur, habemus: occupant omnia Turcæ, Scythæ, & alii nostræ religionis hostes: Aphricam totam amisimus, nisi quantum superioribus annis à Carolo V. Cæsare recuperatum est, quando Æuobarbo Turcico legato Tunetam ademit, glorioſam adeptus victoriam, & regem ibi constituit, ipsi vectigalem, & anno decimoquinto pòst, Africam vrbem oppugnatione cepit. Auulsa est, Lusitania, Hispania, Gallia, Britannia, Dania, Sarmatia, Pannonia, Illyricum, Græcia tota, cum vicinis regionibus: adhæc, Scicilia, Sardinia, Corsica, Baleares insulæ, Allobroges: quæ quidem prouinciæ suos habent dominos, qui plenam in omnibus potestatem obtinent, & ad imperii rationes ne tantillum quidem conferunt. Videamus nunc Italiam, Prouinciæ auulsa ab Imperio.

liam, priſcum & auitum ac primum Romani imperii patrimonium: hæc ipſa verò, quid nobiſcum habet commune? Calabriam, Apuliam, Campaniam, Neapolim, auita ſucceſſione tenent Hiſpaniarum reges: vrbem Romam, Cæſarum domicilium atque ſedem, agrum Picenum, & Flaminiam & Hetruriæ partem occupant Romani Pontifices, qui non modò non agnoſcunt imperium, ſed Cæſares etiam imperiique præfectos tenent ſibi deuinctos. Quæ ſunt iis locis potentiores ciuitates aut ſuos habent regulos, aut factionibus indulgent, nihilque planè ad nos pertinent. Iam Veneti, quàm poſſident egregias non ſolùm vrbes & municipia, verum etiam prouincias, ipſi interim liberrimi, & ab imperio Romano planè ſeiuncti? Inſubria verò, quæ vulgò Langobardia dicitur, aliquantò quidem propius ad nos pertinet, ſed & ipſa fluctuat, nec certum vllum emolumentum ad nos illinc redit. Poſtquam enim noſtri quidem Cæſares, vt ſuprà dictum eſt, primò Vicecomites, vt vocant, ac deinde dnces ibi conſtituerunt, quàm miſerè dilacerata fuit, & quàm nihil ab eo tempore nobis contulit? Ortis enim bellis, quum noſtri Cæſares eam negligerent, eiectis Vicecomitibus, occupauit illam Sfortiarum familia, quam deinde Galliæ reges Ludouicus XII, & Franciſcus primus eiecerunt: & hic quidem per annos ſex regionem illam

Hiſpani tenent patrimoniumimperii.

Romani Pontifices occupant bonam partem prouinciarum Imperij.

Veneti.

Sfortiarum familia.

lam tenuit, donec Carolus V. Cæsar eam recuperauit. Ex omni igitur Italia nihil fructus ad imperium redit: nam neque nostris conuentibus interſunt, nec ad publicos vſus atque neceſſitates aliquid contribuunt, niſi quantum vel ſua ſponte, vel alioquin in gratiam Cæſaris faciunt. Sola ſupereſt Germania, quæ ſemper aduerſata Romanorum imperio, & ſubinde rebellans, vt è ſuperioribus conſtat, tandem à Carolo Magno, Cæſare collecta fuit, & in vnum redacta corpus: ac deinde, quum eligendi Cæſaris poteſtas, ad ſeptemuiros delata fuiſſet, vt ſuprà demonſtrauimus, facta eſt Cæſarum domicilium atque ſedes. Atque hic tamen conſiderandum eſt etiam, quàm ægrè potuit coaleſcere hoc ipſum quantuluncunque corpuſculum imperii, conflatum in Germania. Quæ enim non diſſidia fuerunt apud nos, & bella ciuilia? Totum igitur illud, quod hodie imperii nomine cenſetur, intra Germaniæ fines includitur: nam foris & extra limites illos, nihil ſupereſt. Quanquam & intra hos ipſos fines, tam modicè circunſcriptos, videmus, quemadmodum non pauci tergiuerſantur, & ſe ſuáque, quantum poſſunt, ab imperii ditione ſubducunt: vt interim de vicinis regibus & aliis nihil dicam. qui ab hoc ipſo tam tenui & exangui corpuſculo, quod vix oſſibus hæret, decerpunt & auellunt quotidie quantum poſſunt, & ſuæ di-

Germania domicilium Cæſarum.

ditionis efficere conantur, quod erat reipublicæ.

Danielis vaticinium accommodatum.

Vt autem ad finem aliquando perueniamus, Danielem de his rebus omnibus vaticinantem, paucis accommodemus. De statua, quam per somnium Nabuchodonozor vidit, suprà diximus: huc postea recurremus, nunc alia loca videamus. Capite VII, describit quatuor animalia, quæ per somnium ipse vidit ex Oceano prodire, leonem, vrsum, pantheram: quartum & postremum ait fuisse terrificum & horrendum aspectu.

Quid Leo. Quid alæ. Vrsus quid.

Leo denotat regnum Assyriun: alæ duæ, quas illi tribuit, sunt duo veluti membra illius imperii, Babylonia & Assyria: per vrsum significatur regnum Persicum, à quo fuit denictum Babylonicum: tres costæ,

Quid tres costæ.

quas inter alios dentes in illius ore fuisse scribit, sunt tres præcipui reges huius monarchiæ, Cyrus, Darius, Artaxerxes, qui præ cæteris clauerunt, & multam carnem ederunt, vt inquit, hoc est, complures populos suæ ditioni conimnxerunt.

Panthera est Alexander. Alæ & capita, sunt regna.

Panthera est Alexandri magni, seu Græcorum imperium: quatuor illius alæ & capita, sunt quatuor regna quæ post Alexandri mortem ex illa monarchia prodierunt.

Animal quartum quid.

Quartum & postremum animal, est imperium Romanum: decem cornua, sunt eius membra, seu partes, cuiusmodi sunt, Syria, Ægyptus. Asia, Græcia, Aphrica, Hispania, Gallia, Italia, Germa-

Germania, Britannia: nam ille hæc omnia tenuerunt. Iam, inter decem ista cornua nascitur, & prodit cornu quoddam paruulum, quod de decem illis cornibus, tria reuellit: istud denotat regnum Mahometicum siue Turcicum, quod ex humili initio natum in Romana monarchia, treis præcipuas partes illius occupanit, Ægyptum, Asia, Græciam. Deinde, cornu istud paruulum habet oculos, & est contumelioſum aduersus Deum. Mahometus enim nouum doctrinæ genus proposuit, suis valde gratum, & quod prudentiæ speciem aliquam haberet: hi sunt oculi, sed reuera Deum afficit contumelia. Nam Prophetarum & Apostolorum scripta planè deleuit, & Christi beneficium nullum agnoscit, imò conuiciis exagitat omnem de Christo doctrinam. Adhæc, paruulum cornu illud bella gerit cum Sanctis, & vehementer illos affligit, vt inquit, donec iudicium fecerit Antiquus ille, cuius nec initium est, neque finis. Ex quo quidem clarè perspicitur, in hoc ipso imperio finem esse habiturum hoc mundi curriculum, nec vllum præterea futurum: sed abolitis omnibus mundi principatibus, venturum esse perpetuum illud regnum, cuius author & dux erit Christus. Capite octauo Daniel describit arietem & hircum. Hoc autem Angelus ipse pòst interpreta-

Cornu paruum.

Oculi quid.

Regnum Christi veatum.

Aries & hircus quid.

tur apertè, & arietem bicornem dicit esse Medorum atque Persarum reges: hircum verò. Græcorum imperium, & cornu illud magnum in ipsius fronte significare primùm eius imperii regem. Quòd autem eo cornu confracto, quatuor alia cornua succedant, notari dicit, quòd ex illo imperio quatuor sint oritura regna, sed robore & potentia minimè conferenda cum primo illo rege. Videamus ergo quàm propriè & certò deprnxerit Daniel Alexandrum magnum ducentis annis & amplius, antè quám ille regnaret. Fore enim dicit, vt hircus terram non tangat, hoc est, vt maxima celeritate bella sua conficiat, & vt ab ipsius impetu nemo possit arietem liberare. Nam XII. annis tantùm regnauit Alexander, támque brevi spatio temporis, Asiam propè totam sibi subiecit, vt suprà docuimus: ac licet incredibilis esset Persarum atque Medorum potentia, tamen tribus prælijs ordine victus ab illo Darius, vitam simul & imperium amisit. Tradunt nonnulli, quum Hierosolymam venisset Alexander, summum Sacerdotem ei recitasse Danielis locum istum: qua quidem re vehementer ille fuerit exhilaratus. Deinde, quòd ex quatuor his cornibus oriturum sit aliud, initio quidem paruum, sed postea valde potens, quod grauissimè sit afflicturum loca sacrosancta: hoc ipso prænuntiari dicit

cit acerbissimas persequutiones, quas Iudæi sint passuri à posteritate Alexandri magni, à regibus Ægypti, atque Syriæ, quas intermedia est Iudæa. Nam cornu istud ex quatuor illis cornibus ortum experti sunt Iudæi, Antiochum videlicet Epiphanem, Syriæ regem, crudelissimum vastatorem. Huc etiam applicandum est caput XI. in quo rursus de Alexandro magno loquitur, eiúsque successoribus, adeò quidem copiosè atque propriè, vt non vaticinium, sed historia quædam esse videatur.

Nunc tandem ad statuam Nabuchodonozor veniamus, de qua priori libro per occasionem diximus. Interpretationem autem ipsis de tribus primis imperiis, quoniam & perspicua est, & temporibus ipsis comprobata, non repetam: de quarto solùm aliquid dicemus, quoniam & ad nos propriè pertinet, qui in eo versamur, & à Daniele describitur accuratius: ferreum esse futurum dicit, quòd reliqua omnia imperia comminuet, sibíque subiiciet. Ad demonstrandum istud, non opus est multis verbis: res enim ipsa loquitur, & ex historia rerum, quas enumerauimus, liquido constat. Pedes autem illius, ac digiti pedum partim sunt ferrei, partim fictiles è testa. Sicut humani corporis per finditur in digitos, ita Romanum imperium, vbi constiterit aliquandiu firmum & innixum curri- Statua visa.

curribus ferreis, ac totum terrarum orbem ambitu ſuo completum fuerit, deſinet in digitos, & corporis illa moles diſſoluetur. Hoc ipſum etiam conſtat accidiſſe, nec opus eſt explicatione, quid enim magis hodie diſſolutum eſt, quàm imperii illius ampliſſimi corpus? Et quanquam ita ſe res habet, tamen, quia planta pedis eſt ferrea, vt inquit, manebit firmamentum eius, neque prorſus confringi poterit, ſed reliquiæ, nomen atque dignitas durabunt, donec Chriſtus aduentu ſuo rebus omnibus humanis finem imponet. Quin ad ſummam tenuitatem redactum ſit, dubitari non poteſt, ac luce meridiana clarius eſt. Arbor illa procera concidit, ſed hæret adhuc atque conſiſtit illius radix, non quidem ſucculenta, ſic vt propagari poſſit atque augeſcere, verùm exucca prorſus & arida, ſed tamen hanc radicem ac plantam ferreæ naturæ nulla vis humana funditus reuellet, ſed hærebit infixa ſolo, quo ad iſta rerum omnium fabrica deſtruetur. Summus & hoc experti, nam tenuem hanc & auguſtam imperii poſſeſſionem, multi ſæpe conati ſunt euertere: Pontifices quoque Romani, ac poſtremò etiam Turcæ qui licet magna perfecerint, & maiora ſibi fortaſſe pollicentur, tamen non conflabunt eiuſmodi molem, quæ cum Romana potentia conferri poſſit: neque ſeminarium iſtud imperii, quod reli-

Arbor procena.

reliquum est, licet aridum & flaccidum, euertent: nec enim quintà constitui potest monarchia. Germania quidem sola titulum ac possessionem habet imperii, sed si vires coniungat & animos, vim omnem externam facile depellat, sicut non vno potest documento probari. Paucis ab hinc annis ingentes fecerunt progressus, & superato Bosphoro, Thracio, longè latéque sunt per Europam grassati Turcæ, suámque nunc ditionem planè coniunctam habent atque finitimiam Germaniæ, quæ sanè maximo videtur exposita periculo, sicut etiam Italia, propter vicinitatem: sed si Danielem propius intueamur, sperare licet, vim atque potentiam illorum in summo nunc gradu consistere. Nam tria solùm cornua Daniel eis attribuit, vt suprà diximus: & illæ quidem nunc obtinent, initio domini rerum facti per Asiam, deinde per Græciam & Ægyptum. Ac Græciæ quidem appellatione comprehendi potest quicquid est in eo tractu regionum, prope ad Illiricum vsque. Et quanquam hoc tempore non modicam Vngariæ partem occupant, & tametsi fieri potest vt Germaniam, aut alias vicinas regiones diuexent, tamen, quoniam & certos intra limites illorũ ditio consistere debet, & Romanæ potentiæ minimè poterit cõferri, sicut iam domonstrauimus, credibile

Quinta non potest constitui monarchia.

bile est has prouincias non esse venturas in illorum ditionem, sicut tres ille sunt hodierno die, Gracia, Ægyptus, Asia. Bellum facturi sunt Sanctis, & in Christianæ professionis homines immanitate summa grassabuntur, & durabit hic illorum furor ad finem vsque mundi, sicut Daniel clarè testatur. Atque hæc est eius vaticinii causa præcipua, quò videlicet de post remi temporis ærumnis atque miseriis præmoniti & certiores facti, non despondeamus animum, sed liberationem expectemus per aduentum Christi Seruatoris nostri, qui statim has afflictiones, vt inquit, excipiet, ac in firmam & tranquillam stationem suos transportabit, & lachrimas ab oculis eorum absterget.

Prophetiæ scopus & finis.

Quædam loca Danielis, ad Iudæos propriè pertinent, quibus & liberatio promittur captiuitatis, & Messias ille promissus Patribus, intra certum ac ibi notatum & expressum tempus denuntiatur esse venturus: reliqua autem vaticinia ad omnium postremam mundi ætatem pertinent, & ad eos qui tunc viuent, quum & paruulum illud cornu, Mahometi posteritas, bellum geret cum Sanctis, & quum reuelatus atque detectus fuerit homo ille peccator & sceleroſus, qui sedet in templo Dei, seipsum ostentans, acsi Deus esset. Nam & huius tyrannidem Daniel præsignificauit, vt Paulus in suis

Epistolis

Epistolis disertè interpretatur. Satanas, quem huius mundi principem vocat ipse Christus, quum semper alias, tum in vltima mundi desicientis ætate longè vehementissimè tumultuabitur, & omneis iracundiæ laxabit atque furoris habenas, & aduersarios excitabit Christo, qui non modò vi armorum sæuiant, verumetiam in fraudem & errorem abducant homines, falsa doctrina, sic quidem, vt ipsorum laqueos vix euasuri sint etiam electi. Nimirum, hoc illud est tempus quod capite XII, Daniel significat, adeò prorsus afflictum & calamitosum, vt ne simile fuerit vnquam, neque futurum sit. Nihil enim læti nobis pollicetur, sed grauissimas persequutiones denuntiat, quando calamitates illas, de quibus loquitur, duraturas esse dicit, dum perficiatur dispersio manus populi sancti. Vexabitur ergo populus Dei passim per orbem terrarum, & affligentur pii diuersis locis, quandiu terrarum orbis consistet. Quod quidem Prophetæ vel potius Angeli testimonium, spem nobis omnem præscindit conciliationis & aggregationis. Nam de dispersione & dissipatione perpetua loquitur, & natis propter doctrinam ac religionem dissidiis, tuuc demum finem statuit, quum ipse Christus apparebit. Verùm vt consoletur & erigat & sustentet eos qui tunc viuent, mox ab istis ærumnis mortuorum resurrectionem ponit, quam

Perpetua piorum persequutio.

vt

vt lætam experiamur atque ſalutarem, magnis precibus orandus eſt Deus. Quantum verò Danieli ſit tribuendum, teſtatur ipſe Chriſtus, qui locum ex eo deſumptum pro concione refert, & auditoribus commendat. Quum ergo ſint afflictiſſima hæc noſtra tempora, ſtudioſe cognoſcendus eſt hic vates, qui nobis in hoc mundi poſtremo curriculo poſitis concionatur, ac diligenter intro ſpiciendus, vt & in his præſentibus malis, & aduerſum imminentes fluctus atque tempeſtates, vera nos & certa conſolatione, tanquam vallo quodam & aggere, præmuniamus.

FINIS.

INDEX RERVM INSIGNIO-rum quæ hoc libro con-tinentur.

A

ABagatus perſarum rex 67
Abrahami vocatio 4
Achaz rex iuda. 7
Adolphus rex gothorum romam abſumit. 90
Adolphus familiæ naſtouicæ, creatur cæſar. 171
Adramelech & ſaraſar parricidæ 8
AEgypti fructus annui 59
AElius Adrianus decimus cæſar 66
AEmilianus gallo cæſari ſuffectus 71
AEtas ciceronis omnium eruditiſſima 46
Agapetus antenium patriarcham conſtantinop. curloco mouerit 104
Aiſtulphus langobardorum rex 115
Alaricus gothorum dux 90
Alaricus patri theodorico, gothorum regi, italiæ domino, ſuccedit 99
Albertus auſtriæ dux, cæſar 173
Albinus â ſeptimo ſeuero deuictus 67
Alcibiades dux claſſis athenienſium 18
Alexander macedo bonarum artium amans 20
Alexãder macedo tertiæ monarchiæ author. 19
Alexandri faſtus immenſus, & eiuſdem interitus 20
à quibus ſoli pingi & fingi Alexander voluerit 21
Alexandri de dario victoria ibidem
Alexandri ſucceſſores 22
Alexandri liberalitas 21
Alexander ſeuerus heliogabalo ſuccedit in imperio 68
eiuſdem mors ibidem
Allelu-ia, quadrageſimæ tempore vetitum 109
Altadas duodecimus babyl rex 6
Anacletus innocentio cedit 156
Anaſtaſius II. cæſar, philippico ſuccedit 112
Anaſtaſius imperator zenoni mortuo conſtantinopoli ſuccedit 113
Angli ſaxones britanniam occupant 92
Annibal dux carthaginenſis 31
Annibalis exilium, & eiuſdem mors 35

in

INDEX.

In Annorum ſupputatione magna diſſenſio 44
Antiochus ſyriæ rex à romanis victus 35
Antipapæ 159 & 174
m. Antonij & cleopatræ luxus 60
Antoninus baſſianus caracalla 67
Antoninus pius, vndecimus cæſar 66
m. Antoninus philoſophus, duodecimus cæſar ibidem
Appij claudij nequitia 64
Appius claudius cæcus 29
Aralius ſeptimus babyloniorum rex 5
Arbaces, mortuo ſardanapalo, medorum atque perſarum regnum inuadit 6
Arcadius cæſar, excommunicatus 88
Archelaus rex ægypti regno pulſus, aulete reſtituto 51
Archelaus herodis ſucceſſor, viennam relegatus 62
Archidamus rex lacedæmoniorum 16
Archimedis mathematici mors 32
Ariouiſtus à iuli cæſare victus 50
bellum ro. cum Ariſtouico in aſia 42
Ariſtoteles alexandri præceptor, & eiuſdem de animalibus liber 21
Arius ſextus babyloniorum rex 5
Armatrites nonus babyl rex ibidem
Armenia rebellat ſub traiano 64
Arminius chituſcorum dux quintilium varũ vincit 61
Arnulphus cæſar, egregius princeps 134
Arnulphus malus, bauariæ dux 136
Arrij hereſis damnata in concilio niceno 80
Artabaſtus imperator electus 114
Artaxerxes longimanus, patri xerxi in regno ſuccedit 17
Artaxerxes perſarum rex victus à ſe verò 68
Aſcatades xviii babyl rex 6
Aſdrubal conciſus 33
Aſſarado ſennacherib patris ſucceſſor 8
Aſſuerus, qui 12
Aſſur, qui 3
Aſſur euilmerodacho in regno ſuccedit 11
Aſtyages, qui aſſuerus à Daniele, octauus medorum rex 12
Athenienſes à ſiculis profligati 18
Athenienſium de xerxe victoria 17
Athila rex 92
Athila rex in campis catalaunicis acerrimo conflictu à romanis & gothis profligatus 92
Athila italiam deuaſtat, eandemque leonis rom. epiſcopi ſuaſu relinquit 137
Attalus populum rom teſtamento heredem facit 42
m. Attilius regulus 30
Auenio ſedes paparum facta 17

INDEX.

S. Augustinus quo tempore floruerit 88
Augustulus, à morte Valentiniani romę præest 96
Augusti victoriæ 61
Aureliæ dux interfectus 179
Aurelianensis academia constituta 173
Aurelianus Fl. claudio mortuo imperat 73
I. Aurelius verus, collegam, antonini philosophi in administratione imperii 66
Ausonius poeta burdegalensis gratiani præceptor 86
Azo iureconsultus 167

B

B Abel vrbis,& turris ædificatio 3
Babylonicum imperium 4
Babylonis excidium 12
Baleus octauus babyloniorum rex,& cur xerxes dictus 5
Baleus alter, vndecimus babyl.rex 5
Balthaser rex babyl. postremus quando & quandiu regnauit 12
Belisarii victoriæ 101
Belisarii victoriarum miserrima compensatio 103
Bella grauissima inter alexandri successores 23
Bellum romanorum cum philippo rege macedonum 35
Bellum romanorum cum antiocho pro rege ptolomeo euergete 36
Bellum punicum tertium 39
Bellum achaicum 40
Bellum ciuile inter syllam & marium 44
Bellum ciuile inter c. cæsarem & cn. pompeium 52
Bellum inter triumuiros 59
Bellum quando romani omnium primò germaniæ intulerunt 60
Bellum gothicum in annos decem productum 102
Belli grauissimi causæ inter gallos & anglos 176
Belochus sardanapalis præfectus, deuicto domino, babylonis regnum inuadit 6
Belochus decimus babyl. rex 6
Belus nimrodi filius 3
Benedictus papatum inuadit 148
Benmerodach,qui 8
Berengarij coniuratio aduersus Galliam 134
Bibliotheca ampliſſima lucúlli 84
Bigamia othonis 137
Bocchus iurgutham vinctum syllæ tradit 43
Bonifacij episcop. rom. fallacia detecta 89
Bonifacij II. arrogantia 103
Bonifacius VIII, papa 171
Britannia deuicta à iul. cæsare 50
Bruno constitutus papa à cæsare, dictus gregorius quintus 139
I. iunius brutus primus consul rom. 24
Brutus lusitaniam perdomat 41
Bulla aurea 177

INDEX.

Burchartus sueuiæ dux rebellat 137
Burgundiæ dux interfectus 179
Byzantium à Græcis captum 16

C

c. Cæsaris victoria in aphrica 54
c. Cæsaris mors 58
Cæsaris expeditio in germanos 60
qui cęsares christianis valdè infesti 78
Cæsarum illaudatorum, & sesè mutuò confodientium caterua 96
Cur cęsaris duo prætermittuntur 135
Cęsari facta potestas eligendi papam 138
Ius cæsares eligendi, ad germaniæ principes delatum 140
Cæsar præses concilij 143
Cæsar excommunicatur à pōtifice 148
Cæsar indignissimè se submittit pontifici nefario 152
Cęsares inde à constantino conferebant dignitates ecclesiasticis 156
Cæsares duo confligunt 157
Cæsares duo de principatu contendunt 173
Cæsar excommunicatur 175
Calani indi mors, & eiusdem de alexandri obitu vaticinium 20
c. Caligula quartus cęsar vir impurissimæ vitæ 64
c. caligulę mors 64
Cambyses cyri filius 14
Camilli virtus, & mors 26
Canones, qui dicuntur apostolorum quàm certi 110
cn. papyrus Carbo cynnę collega 45
Carlomanni edictum 115
Carolus magnus 118
Caroli magni origo 122
Carolus magnus salutatus spe rator 126
Carolus martellus rex, qui antea palatij præfectus erat 124
Carolus galliæ rex, ludouici filius 133
Carolus crassus, germaniæ regis filius, imperator factus 134
Carolus lotharij frater, cōstitutus lotharingiæ dux 139
Garolus, bohemiæ rex, creatur cęsar 176
Carolus quintus, cæsar 183
Carthaginis expugnatio 40
Carus cæsar probo succedit 75
Catilinæ coniuratio 49
m. porcius Cato, orator insignis 39
Cato vticensis, cur mortem sibi consciuerit 55
regni Chaldæi & babylonici initium 3
CHRISTI redemptoris nostri natiuitas 56
Christus seruator noster, quo tempore crucifixus 63
Christiani sub quibus imperatoribus grauiter afflictis 116
bellici motus per Ciliciam anasta-

nastasij cæs. tempore 98
cor. Cinna res nouas molitur romæ 45
M tul. Ciceronis natiuitas 46
cicero quæstor siciliæ 32
cicero quando primam causam dixerit 46
Ciceronis diligentia in detegenda catilinæ coniuratione 49
Ciceronis exilium 50
Ciceronis inconstantia 56
Ciceronis mors 58
Cimbrorum & theutonum irruptiones 86
Clades Cannensis 31
Classis ab athenienſibus missa in siciliam 18
Claudius cæs. caligulæ surrogatus 6
Fl. Cladius cæsar interfecto gallieno imperat 172
Clemens V. papa, roma relicta, auinione habitat 172
Clemens VI. papa omnium violentissimus 175
Clementinæ pontificum 173
Clerus à coniugio non vult discedere 146
I. Clodius à milone cæsus 52
Clodoueus francorū rex, primus factus christianus 99
Cleopatræ bellum cum fratre rege ægypti 54
Cleopatræ & antonij luxꝰ 60
Codex iuris a quo collectus 103
Commodus antoninus, vitę flagitiosissimæ cęsar, & eius res gestę 67
Concilii terri carthaginensis decretum 89
Concilium
Aurelianense in fauorem raptorum virginum 99
Calthedonense 95
Carthagineusu sextum 89
Lateranense 161
Lugdunensæ 166
Nicenum contra Arrium 165
Rhemense 127
Toletanum 108
Concilia multa nationis habita pro galliam 131
Coniugia sacerdotum quatenus papa approbet 142
Coniugia sacrificorum prohibita 146
Conradus, franconię dux, cæsar creatur 141
Conradus sueuiæ dux, cęsar 157
Constans cæsar heraclij successor 109
Constantinopolis a saracenis obsessa 113
Constantinopolis capta à mahometo, amuratis filio 183
Constantinus, christianorum portus & refugium 77
Constantinus a gallia euocatus, vt imperatoris partes obiret 77
Constantini donatio falsi redargui potest 80
Constantini magni obitus 81
constantinus, constans & cōstantius. fratres, imperium inter se partiuntur 81
Constantinus quartus, constantis suc. 109
Constantius quartus, episcopo rom. primus plenam potestatem tribuit 110

INDEX.

Couſtantinus quintus, cæſar leoni patri ſuccedit 114
Conſtantino quinto cęſ. ſuccedit filius leo ſecundus 116
Conſtantinus ſextus, cæſar ante ætatem 116
Conſtantinus Vi, conſilio matris exoculatus 118
Conſtantinus chlorus à maximiano cæſare adoptatus 76
Imperij ſumma penes binos conſules profligatis regibus 24
Conſules clariſſimi vrbis romæ 31
Corinthi incendium 41
m. Craſſi exitus 51
Crœſus lydiæ rex à cyro captus 13
m. Curius dentatus 30
Cyaxares aſtyagis filius, qui & darius 12
Cyprianus epiſcopus carthaginenſis quo tempore floruerit 71
Cyprus à gręcis capta 16
Cyrillus epiſcopus alexandrinus 89
Cyrus ſecundæ monarchiæ author 13
Cyri indulgentia in filios reprehenſa 13
Cyri bellum cum ſcythis. & eiuſdem mors 14
Cyrus darij filius 19

D

Dalmatia à rom. ſubacta 36
Daniel ſomnij nabuchodonozoris interpres 8
Danielis vaticinium accommodatum 187
Darius cyaxares, filius aſtyagis, babylonis deuictor 12
Darius nothus artaxerxi longimano ſuccedit 17
Darius hyſtaſpis filius 14
Darij filij 19
Darius ix. vltimus perſarum rex, & eiuſdem interitis 19
Darij luxus immenſus 22
Decemuiri romæ conſtituti 25
Decij pro patria ſeſe deuouent 28
Decius cæſar 70
Decretalium conſarcinator 163
Decretalium libris quinque ſextus additus 171
Decreta anacleti & alexandri, ridicula 79
Decreta epiſcoporum romanorum quàm aliena à ſacris literis 88
Decretum decretis contrarium 138
Decretorum cauſa 165
Decretum concilij valde papiſticum 161
Druſi mors 61
Dictator primus 26
Diluuium circa quod tempus 2
Diocletianus cæſar 75
Diocletianus & maximianus conſtantium & gallerum imperio prę ficiunt 76
Dionyſij tyranni acta 28
Flauius domitianus octauus ceſar

INDEX.

Duces prestãtissimi romę 26

E

ECclesia romana quomodo ex ædificata est 103
Eginardus familiaris,& scriba iuratus caroli magni 128
Ennij poetæ mors 39
Episcopi rom. olim in cæsarum potestate 104
quot Episcopi romani tempora constantini præcesserunt 77
Euilmerodach nabuchodonozori patri succedit 11
Eustathius monarchalis instituti author 80
Eutyches hereticus, quando & vbi damnatus 95
Exarchatus italie quot & quas vrbes contineret 116
Exarchatum pipinus pontificis romani fidei permittit 116
Exarchus nouus per italiam constitutus 113
Excommunicatur pluries cæsar 162

F

q. FAbius maximus 42
Fabius maximus allobroges & auernos superat 34
c. Fabricius luscius 29
Trecentorum Fabiorum concisio 25
Fames ingens sub claudio cesare ab agabo predicta 64
Filij erga patrẽ impietas 154
Fridericus enobarbus, suenie dux 157
t. quintus Flaminius 35
Fridericus ii. cœsar 160

G

GAbinius damnatus 51
Ioannes Galeatius, dux mediolani & insubrie constitus 185
Galerius a diocletiano cesare adoptatus 76
Galerij victoria in persas 74
Gallia sub ditione populi romani 50
Regni Gallie noua diuisio 132
Gallie reges per aliquot tempus preter nomen nihil habebant 124
Gallia ab vngaris vastata 137
Galli senones, vrbe rom. quã ceperant, electi 26
Gallorum clades memorabilis per siciliam 170
Gallienus volusiano patri succedit in imperio 72
Gallus hostilianus, cesar 70
Gallus cum filio volusiano imperij socio, interfectus 71
Gallus, constantij cesaris legatus 82
Gangre, oppido paphlagonie synodus habita 80

Gelasius rom. episcopus 98
Genfericus rex gothorum 90
Germania à maximino cæsare vastata 69
Germanorum in galliam irruptio 65
Godefridus bullionius 154
Gordianus imperator 69
Gordianus in locum maximini cæsaris suffectus 69
Gothi thraciam vastant 72
Gothi Hispaniarum domini 108
C. Gracchus interfectus romæ, consimili de causa qua tiberius Gracchus 42
Græcorum duces insignes 18
Græcorum & latinorum in religione dissidium 161
Gratianus cæsar 86
Gratiani decretum 124
Gratiani decretum quid contineat 164
Gregorius i. rom. episcopus 100
Gregorius septimus, papa, cæsari infestissimus 152
Gregorius ix, papa 162
Guelphi & Gibelini 172
Gulielmi episcopi parisiensis quæstio de beneficijs ecclesia 166

H

HEliogabalus cæsar factus post macrinum 68
Heluetij sedes mutare cogitant 50
Henricus ii. cæsar, gratus ecclesiasticis 141
Henricus iii cæsar 142
Henricus v. cæsar 153
Henricus vi. cæsar 159
Henricus septimus, cæsar 172
Heraclius imperator phocæ successor 107
Hermocratis syracusani consilium 17
Herodes agrippa antipæ succedit, & iacobum apostolum interficit 64
Herodes cognomento magnus 60
Herodes antipa ioannis baptistæ interfector, lugduni exulat 64
Herodotus historiæ pater 16
Hieronimus pragensis, constantiæ exustus 182
Hierosolyma capta & direpta 9
Hierosolyma funditus a vespasiano deleta, duce tito filio 65
Hildebrandus gothorum rex 101
Hildebrandus papa, qui gregorius vii. 145
Hispani tenent patrimonium imperij 185
Historici 28
Homeri poema alexandro familiarissimum 21
idem vetustissimum 22
Honorius & arcadius a patre theodosio socij imperij constituti 87
Q. Hortensius quo tempore natus 44
Hoseas rex cum populo israelis abductus in assyriam 7

INDEX.

io. Huſſus conſtantiæ exuſtus 182

I

IAcob iſaaci filius 4
Iacello dux lituanię, creatur poloniæ rex 177
Ieconiæ regis iudæ captiuitas 7
Ignatius epiſcopus conſtantinop. ab officio remotus 133
Imagines è templis a leone ceſare eiectę 113
Imperatorum rom. miſerabilis exitus 119
imperatorum rom. in oriente quando nomen & ſucceſſio defecerint 119
Imperium alio tranſlatum 134
imperium a francis ad ſaxonis domum tranſlatum 135
imperij rom. faſtigium ad exteros delatum 120
Imperium redintegratum 127
imperium rom in nihilum penè redactum 128
Interregnum in imperio 141
Ioachim rex iuda 8
Ioannes i. rom. epiſcopus 100
ioannes patriarcha conſtantinop. vniuerſalem ſe dicit 100
ioannes xxii, papa 173
ioannes galliæ rex captiuus in angliam deducitur 177
Iouinianus iuliano ſuccedit in imperio 83
Irene imperator 116
Iſaaci natiuitas 4
Iſraelis ex ægypto emigratio quo tempore inciderit 4
Italia a berengario vaſtata ab aphris & vngaris 135
populorum italiæ a romanis defectio 43
Iudęa quando romanis facta ſtipendiaria 50
Iudaici populi libertas a cyro conceſſa 14
Iudices in iſrael 3
Iugurthinum bellum a quo cœptum & confectum 43
Iulianus a conſtantio ceſare adoptatus 82
iulianus auguſtus ſalutatur hoſtis 83
iulianus chriſtiani nominis 83
Iulius ceſar heluetios vincit 50
iulius epiſcopus rom. eius nominis primus 83
iulius vindex author rebellionis in gallia 64
Iure conſulti clariſſimi antonini pij tempore 66
Iupiter belus nimrodo ſuccedit 3
Iureconſulti clariſſimi, tempore ciceronis 46
Iuriſperitorum mos 167
Ius ciuile in lucem reuocatum 156
Ius canonicum ſentina malorum 164
Iuſtinianus ceſar iuſtino ſuccedit 100
Iuſtinianus ceſar conſtantino quarto ſuccedit 111

INDEX.

Iustiniani in leontium tiberiúmque cęsares crudelitas 111
Iustinus obscuro genere natus, anastaso succedit 99
Iustinus a iustiniano socius imperij assumptus 102

L

LAbassardach babyloniorum rex 11
Lacedęmoniorum fœdus cum dario aduersus athenienses 18
Langobardi partem italię occupant 105
Latina lingua quando floruerit, & degerarit 63
Legatio rom. in greciam 25
Leges iulię 56
Leges cesari oblate a pontifice 151
Legio quot viris constabat 148
L. Lentuli fuga 52
Leontius cesar iustiniano suffectus 111
Leo imperator 96
Leo cæsar theodosium eiicit 113
Leo tertius, papa, auxilium regis gallie implorat 118
Licinius a maximiano collega assumptus 77
Linguarum contubatio immissa 3
Litorius narbonam obsidione liberat 91
Lotharius ludouici filius a patre imperij & regni consors ascitus 131
Lotharius saxo, cesar 156
Luculli victoria aduersus mithridatem 48
Luculli amplitudo 48
Ludouicus caroli mag. filius imperator 127
filiorū Ludouici cesaris aduersus patrum coniuratio 130
Ludouicus cesar ad monasticum vite genus detrusus 130
Ludouicus XII. rex concilium suorum habet turoni atque lugduni, iulio pontifici infensus 131
Ludouicus cesar exoculatur 134
Ludonicus Ix. rex gallorum 166
Ludouicus bauarie dux. cesar 173
Lusitrania a viriato occupata 41.
Lysimachus cum leone ab alexandro conclusus, belluam vincit 22

M

MAcedonia romanorū prouincia 38
Macedonij heresis, & quando & vti damnata 87
Macrinus cesar factus post caracallam 68
Magogus qui 3
Mahometus quo tempore natus 107
Mahometi authoritatis principium 107
eiusdem doctrina 108
Mahometus II turcarū imp. 108
Mamelus XVI. babyl. rex 6

INDEX.

m. Manlius de ſaxo tarpeio deiectus 26
t. Manlius torquatus filium ſecuri percuſſit 26
m. claud. Marcellus 32
c. marcelli fuga 52
Marcellus epiſcopus rom. 77
Martianus theodotij ſucceſſor. 92
eiuſdem apophthegma 28
Marcomani 73
Marii encomium ex cicerone 45
Matrimonium ſacerdotibus interdictum 52
Maſſilia a c ceſare obſeſſa, & capta 51
Mancaleus xij. babyl. rex 5
Mauricius ceſar, tiberij gener 92
Mauricij interfector phocas 100
Maxentius rome ſalutarus ceſar 77
Maximianus a Diocletiano ceſare collega aſſũptus. 76
Maximilianus friderico ceſari ſuccedit 184
Maximinus ſeuero ceſari ſuccedit 68
Maximus gratiani ceſ. interfector 86
Mediolanum funditus euerſum 157
ſp. Melius a quo interfectus 26
Mẽna conſtantinopolis patriarcha 103
Merodach. babylonie prefectus imperium aſſyriorum babyloniis adiungit 8
metropolitane ciuitates quot tempore caroli magni 128
Militum in imperatores ſuos crudelitas 120
Milo p. clodij interfector 119
Mithridates eiectis regibus ariobatzane & nicomede in aſiam penetrat 45
Mithridates a lucullo victus 48
Mithridatis obitus 49
Mnemon dacis filius 19
Medus, qui 3
Mœſia a daris & ſarmatis occupata 63
Magnentius imperator ſalutatus: a conſtantio ex tribus fratribus ſuperſtite vincitur 82
Monarchalis inſtitui author 80
in Monachos valentiniani & valentis edictum 85
Monarchie aſſyriorum diuiſio, & quandiu ſteterit. 6
Monarchia prima 11
Monarchie ſecunde initium 13
tertia Monarchia 20
Monarchia quarta & poſtrema 23
Monarchia quinta non poteſt conſtitui 148
Monarchia turcarum qualis & vnde 119
Monarchie babylonine tranſlatio ad perſas 12
Moſchus, qui 3
Moſi & prophetarum libri in linguam grecam conuerſi 23
Mummius cur dictus achaicus 41

N

NAbuchodonozor primus, & eius res gestæ 8
Narses eunuchus gothos omni expellit italia 102. eiusdem exitus 105
Neapolitanum regnum venit in potestatem gallorum 168
Nero claudius sextus cæsar 64
Nestorius hereticus damnatus in ephesiana synodo 90
Nicephorum patruum constantinus vi. exoculat 118
Nicephorus cesar ad orientem 126
Nicias dux classis atheniensium 18
Nicolaus I. papa 132
Nicomedes bithyniæ rex 47
Nimrod Nohæ pronepos 2
Niniue vrbs 3
Ninus beli filius 3
Noah 3
Normanni vnde oriundi 134
Nouella 103
Numantia a scipione deleta 41

O

QVomodo Occidentis imperium ad germanos deuenerit 118
Ochus a mnemone regnat 19
c. Octauij natiuitas 50
Odoacer italiam vastat 96
Oratores 28
Oratores clari ãnte ciceronem 46
Otho magnus designatus cesar 137
Otho magni filius, cesar surrogatur 138
Ottomannus monarchię turcicæ princeps 118

P

PAlmyræ vrbis euersio 74
Pandectæ iuris a quo collecte 103
Paparum fraus deprehensa 104
Papa loco motus a cæsare 138
Papa exoculatus a cæsare 140
Papa a cesare constitutus 142
duo papæ inter se dimicant 144
Papa capitur, qui periurij reus cæsarem excommunicat 155
Papa & cesar a gelasio excommunicantur 155
Papam a nemine posse iudicari 164
tres pape factionibus student 180
Papa imperatoriam dignitatem sibi arrogat 181
Papatus biceps & inceps 181
Papiniani constantia 67
l. Paprij cursoris laudes 27
Parisina academia 129
Parthi armeniam occupant 63
Paschalis papa 128
L. æmilius Paulus macedonicus 38
Pausanias 16
Pelagius, rom. episcopus 100

INDEX.

Peloponenſi coniuratio 16
Peloponneſiaci belli redintegratio 17
Pericles 16
Perſeus rex macedonum philippi filius, a romanis captus 38
Perſicum bellum 16
Phalaridis interitus 40
Pharnaces a ceſare profligatus 54
Philippicus bardanes 112
Philippus gordiano interfecto, imperat 69
Phiſiognomi conſilium de captiuis 178
Phocas imperator ſalutatus 100
Phocę exitus 100
Phul aſſur, cognomento tiglath, Pilleſer 7
Phul, qui & belochus 7
Phyſici 28
Pipinus & carolus magnus francię reges, germani 118
Pipini regis francorum expeditio in italiam 115
Piratę victi 49
cn. Pompeius hiſpanias recipit 47
Pompeij victoria 49
Pompeius victus, & a quo tandem interfectus 54
ſextus Pompeius c. filius a ceſare victus 57
tres de Pontificatu contendunt 142
Pontificiorum ſcripta prudenter atque cautè euoluenda 124
Pontifices eligendi authoritas a ſynodo carolo magno conceſſa 129
poſtea confirmata ludouico ceſari, eius filio 130
rom. Pontifices occupant bonam partem prouinciarum imperij 185
c. Popilius lænas 37
Principes coloniarum a nimrodo huc illuc miſſi 3
Probus tacito ceſari ſuccedit 74
Prouinciæ auulſæ ab imperio 184
Ptolomæi philadelphi laudes 23
Ptolomæus auletes 51
Pùnici belli initium 30
Pupienus & balbinus impp. 69
Pyrrhus epirotarum rex 29
Pythagoras 24

Q

Q Vintilius varus 61

R

R Auennas archiepiſcopus 111
ſeptem Regum rom. imperium 24
Rhodij equites 173
Robertus palatinus, bauariæ dux 179
Robertus rex gallie 140
Rome vrbis initium 23
Romanorum origo tenuis & deſpecta 24
Rudolphus ſueuie dux, creatur ceſar 153
Rudolphus habſpurgius creatur ceſar 168

Ruſi-

INDEX.

Rufinus arcadio moderator attributus 88

S

Sabatius, sagarum rex 3
Salmanassar, assyriorum rex y
Samarie vrbis obsidio 7
Sapor, rex persarum 69
Saraceni mahometo duce grassantur 107
Saraceni a constantino quarto fusi 109
Saraceni rhodum occupant 109
Saracenorum repressio 132
Sardanapalus, assyriorum rex 6
Saxonum coniuratio 149
p. cor. Scipio 32
Scipionis aphricani victoria 34
Scipio asiaticus 36
p. Scipio æmilianus 40
Scipionis aphricani obitus 37
pax cum Scythis, populo rom. turpis & ignominiosa 70
Semiramis babyloniorum regina 4
Senacherib 7
Dei vindicta in exercitum sennacherib 7
septimus Seuerus, cesar 67
de Sepulturis mortuorũ non vendendis decretum 134
Sergius galba dux rebellionis in hispania 64
q. Sertorius in hispania bellum excitat 47
p. seruius Sulpitius iurisconsultus 46
Seruorum tumultus in sicilia 41
Sestus ab athenienſibus captus 16
Seuerus & maximinianus 77
Sfortiarum familia 185
Sicilia quam ampla 19
sicilia prima omnium appellata prouincia 33
sicilia in potestatem gallorum venit 168
Sigismundus wenceslai frater, creatus cesar 179
sirochus persarum rex, patricida 107
socrates doctorum scaturigo 28
solis deliquium 92
solon quo tempore floruerit 24
somnij nabuchodonozoris interpretatio 9
sophocles poeta tragicus 16
sparetus xvii. babyloniorum rex 6
spherus xx. babyloniorum rex. 5
statua per somnium nabuchodonozoris visa 10
stephanus quartus papa 128
stilico, quis 87
stiliconis perfidia 96
silla cur cremari igni corpus suum voluerit 45
sillana proscriptio & leges 44
synodus constantinopolitana 87
sexta constantinopoli habita 110 moguntina 127

INDEX.

T

TAcitus ceſar 74
Templarij trucidantur 173
Templum hieroſolymitanum quo tempore ab herode redificatum 60
Theodoricus oſtrogothorum rex, odoacrum, regnum italie occupantem, vincit 97
Theodoricus oſtrogothorum rex.arrianus,veronenſis dictus 97
Theodoſium gratianus ceſar ſibi allegit 87
Theodoſius ii.ceſar 89
Theodoſius ceſar anaſtaſium ſacris addicit 112
Theodoſius ceſar eiectus a leone, vitam monaſticam amplectitur 112
Tiberius & druſus fratres 61
Tiberius nero, tiberij ceſaris pater 63
Tiberius ceſar,octauio ſuccedit 63
Tiberius imperator, iuſtini ſucceſſor 92
Tiberius loco leontij, imperator 111
Tiſſaphornes, darij legatus 18
Totilas gothorum rex 101
vlpius Traianus,nonus ceſar 65
c. Trebatius iuriſconſultus 47
Trebellius bulgarie rex 112
Tribonianus iureconſultus 102
Tribuni militum quando creati 25
Triumuiri 58
Turrianus mediolani prefectus 172
Turce ditio quid hodie contineat 119
Turce ſub quo ceſare imperium ſuum auxerunt 115
Turce,ſcythie populus 118
Typographia quando cœperit 103

V

VAlentinianus & Valens, ceſares 85
Valentinianus ceſar honorio ſuccedit 97
Valerianus ceſar 71
Venetie quo tempore condite 94
Veneti 185
Veſpaſianus quomodo ceſar factus 65
Veſpere ſicule 170
Victor ii. papa 144
Victor iii.papa 154
Viennenſe concilium 173
Viriatus luſitaniã occupat 41
Vitigis gothorum rex 101
Vlpianus iureconſultus 68
Vluſianus galli filius, imperioque ſocius vna: cum patre interfectus 71
VVallis rex gothorum 90
VVandali 91
VVandali romam capiunt 94
VVenceſlaus creatus ceſar 177

X

XEnophon cur pulſus in exilium 18

Xerxes